

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

- Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu
- Ion Rațiu

9 - 15 noiembrie 1994

43

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Tîrgul de la Frankfurt:

O împărăție a cărților

(pag. 15)

LUPUL ȘI CHITANȚA

Proză de Costache Olăreanu

(pag. 12 - 13)

PAUL CORNEA - 70

(pag. 11)

CIORAN - un egoist sublim

pag. 10)

Descoperirea Americii

pag. 16

Esteban Pradós de Palacios:

PATUL LUI PROCUST

(pag. 20)

Cărțile de sertar sînt în sertar

(pag. 3)

Nicolas
Poussin -
400

(pag. 22)

Bancherii rimelor de lux

(pag. 2)

Cultura, cinci ani după căderea Zidului...

CÎND apare acest editorial, la Paris a avut loc deja, în cadrul *Întîlnirilor Est-Vest* organizate de Ministerul Culturii și al Francofoniei, simpozionul intitulat *Cultura, cinci ani după căderea Zidului...* Se înțelege, e vorba de Zidul Berlinului. Am fost invitat să particip cu o comunicare menită a răspunde la întrebarea dacă asistăm, după ridicarea Cortinei de Fier, la o "înfrîngere" sau la o "renaștere" a culturii în Est. Răspunsul meu este categoric: asistăm la o înfrîngere. Nu mă refer, desigur, la acele forme ale culturii de consum, populare (de la seriile TV la Heavy Metal și Tehno), care au profitat de dispariția Cortinei spre a realiza aproape instantaneu o *cultură fără frontiere*. Problema este dacă adevărata cultură - romanele, poeziile, filmul, spectacolele de teatru etc. - aceea creată de elite rezistă în noile condiții.

Înainte de al doilea război mondial, a existat o cultură europeană care avea, în fiecare țară în parte, un anumit specific. Doar Rusia de după 1917 a făcut excepție. O dată cu începutul războiului rece, cultura din Est și aceea din Vest au mers pe drumuri diferite. Nu, desigur, absolut paralele. Unele contacte vechi s-au păstrat. Au existat și contacte noi. Structuralismul și *Le Nouveau Roman* francez au avut un ecou puternic la noi. Nu toate rădăcinile europene ale culturii din Est au putut fi smulse. Dar destinele celor două culturi s-au despărțit și au rămas separate vreme de patru decenii. Estul și-a creat o cultură proprie, originală și puternică. Mai mult decît atît: cultura a reprezentat în țările foste comuniste unul din modurile cele mai importante de supraviețuire pentru majoritatea oamenilor. Miza pusă în joc de operele create în această parte de lume era cu desăvîrșire alta decît aceea din arta Occidentului. Prin literatură și artă, prin cultură, oamenii din Est se exprimau și se făceau ascultați în condițiile interzicerii aproape a tuturor celorlalte forme de expresie. Oamenii din Est au învățat să retrăiască în ficțiune realitatea cotidiană din comunism. Cenzura n-a putut să le ia această șansă. În unele țări comuniste, ea a condus la *samizdat*. La noi, cenzura a creat o literatură și un public care nu semăna cu literatura și cu publicul antebelic și nici cu literatura și cu publicul occidental. Arta din Est, produsă de cenzură, a aparținut, în deceniile de comunism, altui regn decît acela de care aparținea arta din Vest.

Dispariția Cortinei a pus capăt izolării Estului și a creat premisele unei noi culturi europene. Deschiderea și circulația valorilor sînt un lucru bun, necesar, inevitabil. Noi, toți, am dorit acest lucru de cînd ne știm. Dar dispariția Cortinei a pus totodată capăt și acelei foarte originale culturi din care elitele Estului au făcut principalul bastion al rezistenței anticomuniste. Nu mai are nici un sens astăzi în România să se scrie ca înainte. Artistul nu mai are nevoie de cod, iar cititorul, pasionat pînă mai ieri de limbajul esopic, adoră acum realitatea brută pe care i-o oferă cotidienele. Nici Vestul nu mai este interesat de literatura Estului. Vremurile în care cărțile lui Soljenițîn și filmele lui Wajda făceau furori au trecut. Ar trebui să observăm și faptul că ridicarea Cortinei a condus la o deschidere doar a Estului către Vest și la o circulație a valorilor doar din Vest către Est. La nivelul culturii elitelor, colonizarea care decurge din acest sens unic al procesului este o absurditate. Reintegrarea culturilor naționale în Europa nu trebuie considerată calea spre o *cultură fără frontiere*. Și, dacă așa stau lucrurile, se înțelege pe ce se sprijină pesimismul meu, de ce vorbesc de o înfrîngere și nu de o renaștere. În orice caz, e mai greu să reconstruiești o cultură decît să o distrugi: la Zidul Berlinului s-a lucrat cîțiva ani, dar el s-a prăbușit într-o singură noapte.

CONTRAFORT*de Mircea
Mihăiteș*

Bancherii rimelor de lux

SE joacă tare, se joacă la caecalma. Nu mai există reguli, nu mai există cuvânt, nu mai există onoare. Nu mai există memorie. Prietenii de ieri sînt dușmanii de azi, tovarășii de pînă acum două ceasuri se denigrează cu patimă. Numai președinția și guvernul parc-ar fi tot în luna de miere. Augustele instituții se protejează una pe alta mai ceva decît soldații din falanga romană. Adevărul e că au ce ascunde. Și una, și cealaltă, unite sub umbrela marii minciuni comuniste, au avut și au interese comune: ascunderea probelor privind revoluția din decembrie, păstrarea și perpetuarea puterii. Fie că s-au numit sau se numesc Roman, Stolojan ori Văcaroiu, guvernele post-decembriste au fost vehicolul perfect al enigmaticelor strategii cotrocene. Chiar dacă, între timp, dl. Roman s-a convertit la democrație, el nu s-a hotărît să dezvăluie nici unul din secretele care au transformat România, aproape peste noapte, din țara cea mai admirată a Europei într-o Cambodgie cu vagi urme de europenism. Ce să deducem noi din tăcerea păsăată a d-lui Roman? Că n-a știut nimic din cele petrecute sub guvernarea sa? (Ipostază în care s-ar dovedi a fi fost un execrabil prim-ministru). Sau că a știut, dar nu vrea să spună. (Și atunci, e la fel de vinovat ca și cei pe care tăcerea sa îi apără).

Aflu că dl. Stolojan ajuns la Washington, a avut, în fine, revelația farsei în care a fost un simplu pion și că, retrospectiv, se îngrozește de rolul jucat în menținerea la putere a unei cliici căreia nu îi pasă de țară nici cît de-o ceapă degerată. Cu toate acestea, oficial, dl. Stolojan tace.

Cît despre dl. Văcaroiu, nu are nici un rost să consumăm cerneala tipografică. Domnia sa e, metaforic vorbind, însăși întruparea imaginii dezastruoase a țării. Un ins pentru care competența e un handicap iar minciuna instrumentul de lucru preferat. Așa încît e o adevărată binecuvîntare că tace și el.

Exemplele recente dovedesc nu numai hotărîrea puterii de a nu ceda nici un milimetru din enormele privilegii dobîndite, dar și o îngrijorătoare alunecare pe panta dictaturii. Cînd ministrul de interne e purtat în lesă ca un maidanez oarecare de un infractor de teapa lui Vadim, e un semn clar că în România putreziciunea a cuprins totul. Într-un lung și inutil interviu din *Evenimentul zilei*, ministrul Tărăcilă explică, vorbind despre sine, asemeni lui Caesar, la persoana a treia, care sînt obligațiile profesionale și morale ale unui funcționar guvernamental de calibrul său. Dar el lasă să plutească în aerul vag al principiilor tocmai chestiunea cea mai fierbinte - arestarea abuzivă a cetățenilor. Dl. Tărăcilă nu scoate o vorbă despre ce a făcut și a zis după ce și-a dat seama că a fost dus cu preșul de către butiman. Să deducem că ministrul Tărăcilă nu a avut nici o reacție la postura umilitoare în care l-a pus, cu cinismu-i cunoscut, infractorul Vadim? E trist, e rușinos, e sub demnitatea unui ales al poporului să accepte degradanta ipostază de șlefuitor al pantofilor vadimieni.

Manevrele ceptoase prilejuite de numirea conducerii televiziunii

naționale sînt, probabil, dovada cea mai vie că în aceste clipe în România se joacă o mare carte. Puterea a fost suficient de inteligentă să ocupe dinainte locurile și funcțiile care în etapele ulterioare aveau să devină de importanță covârșitoare pentru evoluția societății românești. Astfel s-a ajuns ca în fruntea comisiei culturale a parlamentului să fie numit reprezentantul unui partid cu o ideologie declarat anti-intelectuală, P.S.M. - nimeni altul decît lingăul numărul unu al nației, personaj corupt pînă în adîncul ființei sale adipoase, Adrian Păunescu. Așadar, într-o Românie post-comunistă cultura e dirijată nu de un partid al intelectualilor, ci de otrepele care, decenii în șir, n-au făcut decît să secătuiască fibra spirituală a nației. Specialiști în rimele tricolore de genul "Partidul-Ceaușescu-România", ei s-au născut slugi și au rămas slugi. Nu trebuie făcut nici un efort imaginativ pentru a-l vedea pe Păunescu în ipostaza de cîntăreț entuziast al oricărui regim politic care ar fi ajuns la putere în România. De la cel fascist la cel monarhic, kintalele de rime boante s-ar fi mulat erotic pe dorințele mai-marilor zilei. Păunescu face parte din categoria slugilor de lux care nu se mulțumesc să satisfacă orgoliul stăpînitorilor zilei, ci să le și anticipeze. Mai necesară decît hîrtia igienică, această categorie, nu atît umană, cît chimică, intră în însăși compoziția reflexelor condiționate ale dictaturii.

Înțeleg perfect scriba d-lui Gabriel Liiceanu de a se prezenta în fața unei comisii în fruntea căreia tronează respingătoarea colecție de sintagme ceaușiste numită Păunescu. Din păcate, deșertul tragic pe care-l are de traversat poporul român e populat și de astfel de haznale urît mirositoare. Dar trebuie să le înțelegem că noi înșine le duhnim lor la fel de neplăcut. Și că pentru ei cuvinte precum "democrație" și "libertate" sînt la fel de detestabile precum pentru noi cuvintele "dictatură" și "comunism". Și totuși, ei nu s-au dat îndărăt de la nici un fel de confruntare. Pe Păunescu nu l-a intimidat nici salva de flegme cu care l-a gratulat populația scîrbită de prezența lui în decembrie 1989, cînd se cățărăse pe baricade pentru a-l injura pe cel pe care pînă în ajun îl proslăvisc. Ceaușescu: pe el nu-l obsedează nici că și-a risipit puținul talent literar în producții de nivelul gazetelor de perete uzinale, lui morții de la Ploiești nu i-au dat nici un minut de insomnie. Să deducem că Păunescu e mai bine echipat pentru lupta politică? Și că intelectualitatea opozantă nu e decît o formațiune pudibondă de activiști de cabinet, căreia aerul tare al realității îi dă vertijuri? Cum putem spera că, odată ajunsă la putere, poziția noastră romantică va face față mulțimilor dezlanțuite, bine infiltrate de securitate și bine înarmate ideologic tocmai de demagogii din seria Păunescu? Va refuza ea și atunci să stea de vorbă numai pentru că în fruntea ei se va afla un Miron Cozma sau chiar tribunul Vadim? Ar fi îngrozitor de trist ca lucrurile să stea astfel.

POST-RESTANT*de Constanța
Buzea*

OARE ce profesie aveți, și ce vîrstă, dumneavoastră care vă aplecați, scriind cu atîta duioșie amestecată cu îndreptățită revoltă, asupra sortii țaranilor noștri? Însemnările dintr-o gară, intitulându-le simplu *Privind la icoane*, sunt pline de o nesecată tristețe și de o milă fără margini, sintagma apropiindu-se și lipindu-și sensul de cel pe care îl dăduse și Eminescu aceluiași cuvînt, scriind *Icoana stelei ce-a murit...* și *Voluptos joc de icoane...*, apelînd la virtuțile lui ori de cîte ori vrea să dea aură unei imagini demne de venerație. Ce pot să vă spun e că însemnările par a fi scrise pe genunchi, chiar la fața locului, ele ating sufletul și îl fac să vibreze ca în fața unei grave stări care în loc să se rezolve în sfârșit, răul din ea devine etern, istoria o adâncește monstruos. E atîta bună-cuviință în tonul frazelor dv., revolta se aude ca un plîns abia înăbușit: *Sală de așteptare clasa a II-a. Mulți țărani, prea mulți țărani, oameni a căror viață a însemnat un singur lucru: munca. Îi văd mai bine ca oricînd și încerc să nu-i uit, căci peste puțin timp ei nu vor mai fi. Sunt aici țărani din cărțile lui Preda, cu căciulile lor de oaie, cu cojoacele lor de oaie și cu grijile, marile și multele lor griji. Pentru ei progresul a însemnat o pereche de galoși sau cizme de cauciuc. Visul nu le-a mers prea departe de însemnătatea pămîntului. Doamne, ce plină-ți va fi împărăția de ei!... Unul citește ziarul; după mimica feței trăiește, gîndește tot ce citește. Parcă-i Moromete. Îl privesc și i-aș spune: "Ce-ți trebuie, dumitale, ziar? Cojocul ți-e rupt, pantalonii ți-s rupți, bocancii așijderea, doar căciula ți-e întreagă!" Dar cine are curajul să-i spună asta lui Moromete?... Oameni necăjiți... Icoane sunt pentru noi, toți zdrențăroșii din această sală și, Doamne, doar sufletul le-a mai rămas... Ce ați făcut cu țaranul care atunci cînd pleca la oraș se îmbrăca cu ce avea mai curat și mai alb? Țsta e darul făcut de voi, COMUNIȘTILOR? I-ați murdărit pe ei mai mult ca pe noi, le-ați luat sărbătorile. Și noi, păcătoșii de noi, ce ne e sufletul așa de cătrănit, ce multe suferințe am avut, că de suferit mai mult decît ei niciodată n-am putea... Lîngă atîta sărăcire adîncă, iremediabilă, inutilă, murdărirea e, într-adevăr, o performanță dezolantă, o crimă! (Stelică Luca, Zimnicea).*

● Nu mai este cazul să vă faceți chip cioplit din rima, sfîntă cîndva, secătuită acum cu totul. Ritmul interior, muzicalitatea versului, fluența lui limpede, da, mai au șanse și resurse în funcție de inteligența și sensibilitatea autorului. Altfel spus, pe dv. *Destinul/ cum l-ați visat/ vă lingusește slăbiciunile/ sincopat.* (Luiza Tudora, București). ● Pentru aceea care ești în acest moment gîndesc că ai putea avea talent, că ai citit cu oarecare atenție poezie clasică românească, fiind pe cale de a-ți însuși tehnica versului, suflul ei amplu, preocuparea romantică, modul tău de a vedea lucrurile prin această prismă fiind propriu tuturor adolescenților care compun conștiincios poezii ale aspirațiilor vaste și ale unei fără sațiu însetări. Pentru aceea care vei deveni, cu încetul, scriind încă un timp în umbra clasicilor, întrezărind obligatoriu un orizont nou, pe care și pe acela va trebui să-l depășești, gîndesc cu bucurie și speranță că binele se va instala de la sine, iar versurile pe care mi le vei mai trimite din cînd în cînd, vor fi, dacă nu impecabile, în orice caz lovite cu mult folos de aripa originalității. (Roxana Sicoe-Tirea, 13 ani, Deva). ● Tocmai de aceea, pentru că avem mari poeți în toate epocile, pare sau chiar este foarte greu să te hazardezi în dorința, în visul, irezistibil de altfel, de a te prenumăra cîndva printre ei. Dincolo de lupta surdă cu tine însuți, cu propriile slăbiciuni, cu propriile himere, dincolo de lupta cu propriul înger exterminator, nu mai există nici un fel de altă luptă, cu alții, cu ceilalți. Mi-a plăcut tensiunea poemelor dv., ofensive și calde demonstrații de sinceritate: *Mă recunoști, Necunoscută* și ultima parte, șapte versuri, din *M-am născut în Revoluție.* (Toma Mica, Mizil).

România literară

Editată de către:

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Păscu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, Mircea Cau (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier).

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu.

Tipărirea realizată la "PROGRESUL ROMÂNESC" S.A., Calea Plevnei 114.

Cărțile de sertar sînt în sertar

UNA dintre marile dezamăgiri trăite de cultura română după 1989 a fost absența legendarelor "cărți de sertar". În ciuda faptului că în timpul dictaturii mai scăpau volume cu aluzii periculoase și, rareori, chiar comentarii critice directe la adresa sistemului, părea evident că majoritatea paginilor explozive, rechizitoriul literar al comunismului, stau ascunse și așteaptă miracolul răsturnării. După ce aceasta s-a produs - în limitele cunoscute -, toată lumea aștepta cu febrilitate marile cărți de sertar. Așteptările au fost însă înșelate. Unii au afirmat atunci că, cu mici compromisuri și mari tăieturi, toate cărțile "interzise" de fapt se publicaseră deja. Alții, mai sceptici, au tras concluzia că, de fapt, acestea nici n-au existat vreodată - adică scriitorii, adaptîndu-se sistemului, n-au așternut pe hîrtie decît ceea ce știau că are șanse să vadă lumina tiparului. Și unii și ceilalți se înșeală amarnic, și asta pentru că pornesc de la o premisă de-a dreptul năucitoare: aceea că autorilor nu le lipsea înainte decît libertatea cuvîntului, deci că nu aveau a se lupta decît cu cenzura. Or, dacă aceasta a dispărut, ar rezulta că nu mai avem a ne lupta decît, cel mult, cu noi înșine (s-a tot discutat despre complexul postrevoluționar, românii nu știu cum să scrie liber etc.). Realitatea e cu totul alta: și în prezent, ca și în trecut, scriitorul se luptă în primul rînd cu condițiile material-economice (ale lui și ale editurilor) și cu sistemul național de pile și relații. Cărțile de sertar - fie ele cu implicații politice sau nu - au existat, există și - marea majoritate - sînt încă în sertar. Inutil să mai precizez că, într-o proporție covârșitoare, ele aparțin autorilor neconsacrați, care bat zadarnic la porțile editurilor.

Desigur, există opinia că "valoarea adevărată răzbate oricum, pînă la urmă". Această judecată - pe care îmi permit s-o calific drept cinică - suferă de trei defecte majore. În primul rînd, ea este de fapt un sofism, pentru că pornește de la ideea că în istoria artei nu există cazuri de valori care să nu se fi consacrat. Dar istoria reține tocmai numai cazurile consacrate! Cine poate garanta că nu au existat oameni de valoare care - din diverse motive (personale, sociale, politice sau chiar geografice) - nu au ajuns niciodată să fie cunoscuți?

În al doilea rînd - și aici se vede cinismul - judecata pare a considera că unui autor îi este indiferent dacă răzbește antum sau postum... Dar chiar dacă am privi lucrurile nu din punctul de vedere al

artistului, ci al artei - pentru care e mai puțin important dacă opera are impact în timpul vieții autorului sau după aceea - intervine oricum a treia eroare: neglijarea contextului și a evoluției. Orice curent artistic și orice creator se definesc într-o anumită succesiune și fiecare etapă este legată atît de cadrul istoric cît și de modul de receptare din partea publicului și a criticii de specialitate. Nu e vorba, firește, de principiul minimei rezistențe (să scrii cum cer cititorii), dar nici nu poți fi indiferent la orice reacție. Artă este un fenomen viu, cu impact social, și un artist nu poate evolua în lipsa contactului cu publicul. Sigur, tîndem cu toții către universalitatea în timp și spațiu, către "valorile general umane", dar chiar și pentru acest țel e nevoie de o confruntare și de o comunicare permanentă pentru a ști dacă te afli sau nu pe drumul cel bun.

Nu încerc să apăr cauza mea. De bine-de rău, cu opt ani întîrziere, am reușit să public o carte. De bine-de rău, am ajuns să am și eu un mic sistem de pile și relații cu ajutorul cărora, poate, voi mai publica și alte cărți. Ceea ce încerc eu să apăr prin aceste rînduri este cauza sutelor, chiar miilor, de autori complet necunoscuți, dintre care mulți n-au reușit să-și vadă numele tipărit nici măcar la poșta redacției vreunei reviste literare. De-a lungul anilor am înflînit destui autori care m-au umplut de invidie prin talentul lor și a căror supremă manifestare publică era și a rămas lectura cîtorva pagini într-un cenaclu de cartier, avînd drept public două-trei bătrînele care tricotează. Nu trebuie să uităm un amănunt: vocația nu e obligatoriu dublată de ambiție și nu orice creator de valoare e și un luptător. Observînd cum nici măcar tinerii prezentați cu entuziasm de un critic prestigios, într-o revistă de tinută, nu ajung să publice un volum (și acesta este un fenomen care merită o discuție separată), cine știe cîți anonimi de valoare nu au renunțat la orice tentativă de afirmare, rămînînd să scrie doar pentru că altfel nu pot trăi.

Inevitabil, urmează întrebarea: ce-i de făcut? Legile economiei de piață sînt nemiloase, cum ai putea pretinde unei edituri să renunțe la un best-seller pentru un scriitor necunoscut, fie el și genial? Ei, bine, ba da, se poate pretinde asta, și iată de ce: unor foarte puțini editori pare să le fi trecut prin cap că orice autor, înainte de a fi consacrat, era un anonim. Și cine a cules laurii consacării sale, dacă nu tocmai cel care l-a lansat? Pentru un editor care gîndește în perspectivă este evident

că a lansa o viitoare celebritate e mult mai rentabil (inclusiv financiar!) decît a publica un autor deja celebru. Aceasta presupune însă cîteva amănunte stînjenoase: discernămîntul selecției, intuiția valorii și capacitatea de a prefigura succesul. La calitățile enumerate, unii comentatori obișnuiesc să adauge curajul. Nu cred că e nevoie. Un editor trebuie să fie deștept, nu curajos. Dacă e deștept, va sesiza imediat că trebuie să utilizeze mult mai multă publicitate la lansarea cărții unui necunoscut valoros decît la cea a unui consacrat, care își are cititorii lui și aceștia vor cumpăra oricum cartea, indiferent de publicitate.

Necesara distincție dintre ceea ce *se scrie* și ceea ce *se publică* are însă și o altă importanță, asupra căreia - cu toate riscurile - îmi permit să atrag atenția criticii literare. Orice judecată de ansamblu, de sinteză, asupra unui curent literar, asupra tendințelor, înrudirilor, temelor, evoluțiilor e foarte riscantă atîta vreme cît se bazează exclusiv pe cărțile apărute. Nu cunosc foarte bine lumea criticii, dar știu că - din fericire - există oameni care au înțeles de mult acest lucru. Alex. Ștefănescu, de pildă, e binecunoscut pentru efortul de-a fi la curent cu "tot ce mișcă-n țara asta". Cu un remarcabil efort - în care timpul consumat nu e cel mai nesemnificativ amănunt - el a reușit să fie în priză directă cu lumea literară în ansamblul ei, cu alte cuvine să cunoască și partea subacvatică a aisbergului. Bineînțeles, asta presupune să extragi cîteva pagini bune dintr-un morman de veleitarism și grafomanie, dar cred că nu există bucurie mai mare decît să descoperi valoarea acolo unde alții n-au avut răbdarea sau energia s-o caute.

Din păcate, efortul unor astfel de critici (cu siguranță că sînt mai mulți) este rareori sprijinit de către edituri. Cu toate acestea, eu unul sînt optimist. Sînt convins că în scurt timp valul reeditărilor și al traducărilor în premieră va reuși să depășească solicitările, se vor încheia și necesarele restituiri, vor trece toate mîdele provocate de inexistența ante-decembristă a unor zone (sex, spionaj, politică, paranormal), iar mari cărți contemporane scrise de autori străini nu apar chiar în fiecare zi. Atunci, vrînd-nevrînd, editorii se vor întoarce spre literatura română de sertar, spre necunoscuți, spre tineri.

Ceea ce vor descoperi cu această ocazie îi va uimi.

Tudor Călin Zarojanu

FUMAT. Nu știu dacă "Ziua luptei contra fumatului", recent marcată pe tot globul, a avut efectele scontate; în țara noastră, cel puțin, ea a părut o zi ca toate celelalte. Trebuie să recunoaștem însă că eforturile organizatorilor au fost imense, iar evidențele expuse cu acest prilej - copleșitoare: milioane de oameni mor anual din cauza bolilor provocate de fumat; la nivelul globului, un fumător din doi va muri din cauza țigării.

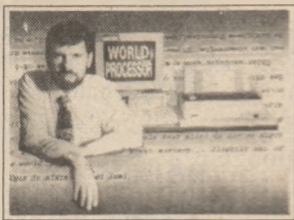
Imaginația curativă s-a situat și de data aceasta la înălțime: legislație anti-fumat, taxe prohibitive, numere speciale în reviste de mare tiraj, emisiuni TV, congrese internaționale pe tema "Cum să te lași de fumat" - tot ce poate stîrni în fumător salutara spaimă de moarte a fost pus la contribuție. Cu ce rezultate? Uitîndu-te în jur, devii sceptic. România e sufocată de mirosul țigărilor proaste, aroma dubioasă a tutunului *Carpați* (singura marcă accesibilă românului obișnuit) tinde să devină "mirosul național". Să mai adăugăm că fumatul face ravagii la noi mai ales prin gimnazii, licee și școli profesionale, adică în categoriile de vîrstă cele mai vulnerabile.

Din ce cauză? O explicație trebuie să existe chiar și pentru inexplicabil. În situația de față, ea este paradoxală: oricît de curios ar părea, țigara oferă senzația de libertate. Această înrobitoare psihologică și fiziologică a omului - tocmai ea! - a ajuns simbolul eliberării de constrîngere. Chiar și cel mai oprimat dintre anonimi își cîștigă un incredibil interval de libertate între pipăirea pachetului din buzunar și extragerea țigării, între scăpăratul chibritului și aprinderea vîrfului luminos. Ce să mai spunem de minutele de uitare fericită, pînă cînd țigara se preface în scrum... Pentru cîteva clipe, bietul om a devenit egal cu cei puternici, egalul zeilor. Ar fi greu în aceste condiții să disprețuim opiul săracului, căruia oricare alt paradis îi este refuzat.

Să ne mai mirăm atunci că țigara prosperă în școli și în căminele de elevi? Că ea reprezintă valuta forte în închisori? Și să ne mai mirăm că în România se fumează mai mult decît în alte țări?

Actualitatea culturală

Premiul de 1000000 de lei chiar a fost acordat

Adrian Oțoiu s-a născut la 30 aprilie 1958, la Râmnicu Sărat. Este lector universitar la catedra de engleză a Universității din Baia Mare (și un pasionat utilizator al computerului).

MIERCURI, 2 noiembrie a.c., la sediul revistei *Zig-Zag*, în prezența a numeroși invitați (scriitori, ziariști, redactori și operatori TV ș.a.) ca și a unor persoane rămase neidentificate, un juriu format din Alex. Ștefănescu (și atât) a acordat Premiul literar anual "Mașina de scris", în valoare de 1.000.000 de lei, lui Adrian Oțoiu, din Baia Mare, autorul romanului încă nepublicat *Coaja lucrurilor* (care va apărea probabil sub titlul *Dansând cu Jupuița*). A fost prezentă și Magdalena Popescu, directoarea Editurii Cartea Românească, editura sub egida căreia va fi tipărit romanul, în viitorul apropiat. Într-o scurtă alocuțiune, Alex. Ștefănescu a explicat că a ales manuscrisul din cele 12.216 plicuri primite la redacție în decurs de un an. Magdalena Popescu, confirmând entuziasmul de descoperitor al lui Alex. Ștefănescu, a declarat că n-ar fi exagerat să se vorbească de un James Joyce al spațiului românesc, cu tot ce are pitoresc și inventiv, dramatic și superficial acest spațiu. Adrian Oțoiu a mărturisit că s-a considerat premiat încă din momentul când i s-a publicat un fragment din roman în rubrica *Mașina de scris* din *Zig-Zag*, ca și din acela când a aflat că are șanse să-și vadă apărut romanul în întregime la prestigioasa Editură Cartea Românească.

Punctaj teatral

● Stagiunea Teatrului Național *Vasile Alecsandri* din Iași s-a deschis pe 6 septembrie cu spectacolul *Venexiana*, în regia lui Cristian Hadji-Culea. Textul aparține unui anonim din perioada renașcentistă, fiind primit foarte bine de critica italiană pentru caracterul lui popular, pentru naivitatea spontană a intrigii, fluiditatea spumoasă a dialogului și a limbajului suculent. Spectacolul lui Cristian Hadji-Culea surprinde spectatorul prin viziunea sa modernă, Veneția fiind privită printr-o oglindă care deformează personajul, condensându-i trăsăturile și reducându-i dimensiunea pînă la absurd. Lumea venețiană este prezentată ca o lume de pitici, ca o mlaștină fetidă. Ieșirea din grotesc își găsește însă în montare o soluție luminoasă. Metafora cheie a spectacolului o constituie, în acest sens, patul, un imens pat venețian, o adevărată mașinărie a amorului prin care trece această lume diformă a *falniceii* Veneției, recăpătîndu-și strălucirea tineretii. Scenografia este semnată de Rodica Arghir iar partitura muzicală de compozitorul Vasile Spătărelu.

Între 18 și 28 octombrie, teatrul a făcut un turneu în Germania, la Freiburg, unde a prezentat spectacolul *Viața și păturile lui Publius Ovidius Naso* de Paul Miron, în regia lui Ovidiu Lazăr. Scenografia - Axenti Marfa. (H.D.)

● La nici o lună de la închiderea Festivalului *Comedia-n chip și fel*, sîmbătă, 29 octombrie, *Teatrul Dramatic Galați* a prezentat în premieră pe țară spectacolul *Cînd se întoarce Pierrot*, de Jean Claude Grünberg, în traducerea Paulei Bentz Fauci. Regia e semnată de Adrian Lupu, directorul teatrului, iar scenografia îi aparține lui T.Th.Ciube. Distribuția: Mihai Mihail, Liliana Lupan, Gheorghe V. Gheorghe, Gabriel Constantinescu, Eugen Popescu Cosmin, Stelian Stancu.

● În perioada 1-5 noiembrie, *Teatrul Mic* a organizat un tur de forță în nocturnă. Au fost prezentate în cadrul *Noptilor scurte ale Teatrului Mic*, în fiecare seară începînd cu orele 22.00, spectacolele: *Buzunarul cu piine* - *Teatrul Tineretului Piatra-Neamț*; *Jacques și stăpînul său* și *Sfîrșitul Troiei* - *Teatrul Mic*; *Violențele lui Scapin* și *Decameron 645* - *Teatrul Anton Pann* din Rîmnicu-Vilcea.

● Editura UNITER a UNITER și-a lansat vineri, 4 noiembrie cele mai recente volume apărute: *Spitalul special* de Iosif Naghiu (Piesa anului 1993) și *5 divane ad-hoc* de Miruna Runcan și C.C.Buricea-Mlinarcic (dialoguri cu regizorii: Alexandru Dabija, Victor Ioan Frunză, Tompa Gabor, Dragoș Golgoțiu, Mihai Măniutiu). (M.C.)

Jacques și stăpînul său

Cahiers - 20

CU un an întîrziere, *Cahiers roumains d'études littéraires* a împlinit 20 de ani. Întîrzierea nu e din vina echipei redacționale, ci a bine cunoscutei lipse de fonduri. Construit pe tema "Exilul și literatura", acest număr al revistei înființate în 1973 de Adrian Marino oferă cititorilor de limbă franceză o cuprinzătoare imagine a culturii române, la zi. Cu eforturi considerabile Editura "Univers" a scos acest număr al revistei. Pornind de la problema exilului literar care, la noi a îmbrăcat atît forma exilării propriu-zise a scriitorilor cît și varianta exilului interior, reprezentat de rezistența prin cultură și de dizidență, *Cahiers roumains...* înseamnă și o hartă vie a fenomenului cultural autohton. Lansat la Casa Scriitorilor, acest număr al revistei a fost împinat de scriitorii din toate generațiile, pentru care *Cahiers roumains* e o probă că pînă la a fi, oficial, francofoni, scriitorii români vîd în această revistă un serios mijloc de comunicare cu cititorii de limbă franceză din lume. Neplăcut impresionat de absența atașatului cultural al Franței, directorul revistei, profesorul Mircea Martin a afirmat că pentru acest număr echipa redacțională a făcut eforturi uriașe. În ceea ce ne privește, sîntem convingși. Căci și pentru apariția *României literare* noi facem eforturi mari. Nu din motive redacționale, ci din pricina lipsei de fonduri.

Puterea și teatrul

UNITER a organizat joi, 3 noiembrie, simpozionul *Puterea și teatrul*. Raportorii: Ion Caramitru, președintele UNITER, Alexandru Sasu, secretarul Comisiei pentru cultură a Camerei Deputaților, Ștefan Damian, directorul Direcției cultură la Primăria Capitalei și Marian Popescu, critic de teatru, au supus atenției tendințele grave, manifestate în ultima vreme, de centralizare a deciziei culturale și de politizare a culturii. O serie de inițiative și ordonanțe guvernamentale, s-a arătat, contravin spiritului Constituției și normelor democrației. Deși au fost invitați, Marin Sorescu, ministrul Culturii, Mihai Ungheanu, secretar de stat, Horea Popescu, director, și Ladislau Hegeduş, director general, au refuzat să participe.

O "boacăna estetică"

LA galeria Cataomba din curtea *Muzeului Colecțiilor* este deschisă expoziția pictorului Mircea Munteanu sub titlul *Un atelier în epură*. Expoziția are ambiția de a reconstitui "ontologic" atelierul unui artist: machete, crochouri, colaje, pinze în diferite faze de lucru, citate sapiențiale din *Metodiu din Olimp*, fotografii după palate medievale, "mizgălituri". Așa cum a subliniat Sorin Dumitrescu la vernisaj (vineri 28 octombrie), expoziția de față este o "boacăna estetică", deoarece ea pune la cheremul publicului intimitatea unui atelier de artist". (M.D.)

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Bernard Pivot și Ov. S. Crohmălniceanu. (Foto Tudor Jelebeanu)

Lansare

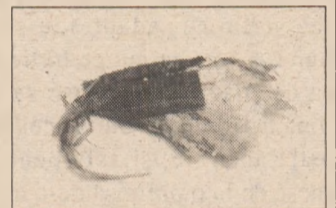
VINERI 28 octombrie, la Biblioteca armeană din București a avut loc lansarea celor două volume ale lui Varujan Vosganian apărute la Editura Ararat: *Statuia Comandorului* (nuvele) și *Șamanul albastru* (poeme). Economistul, matematicianul, omul politic, prozatorul și poetul Varujan Vosganian a fost prezentat de Laurențiu Ulici, Mircea Ciobanu și Ștefan Agopian (directorul Editurii Ararat). Dar cel mai impresionant s-a prezentat autorul însuși, exersat în oratoria parlamentară sau pur și simplu inspirat de atmosfera caldă a adunării, în care alături de membrii comunității armenice se aflau numeroși scriitori.

Cartea-obiect

LUNI, 31 octombrie, a avut loc la Centrul Cultural al Republicii Ungare din București vernisajul expoziției *Cartea-obiect*.

Expoziția a avut ca scop prezentarea celor mai importante ramuri ale *cărții-obiect*, lucrările expuse putînd fi împărțite astfel în trei grupuri: primul, grupul cărților transformate, în care autorul transformă o carte deja tipărită într-un obiect de artă; al doilea grup, acela în care artistul nu transformă o carte veche ci realizează o nouă carte, fie prin prelucrarea hîrtiei industriale, fie prin fabricarea proprie a hîrtiei; cel de-al treilea grup este reprezentat de fotografii în care *cartea-obiect* apare împreună cu mediul inconjurător.

Legyezö Könyv - Carte evantai

Expoziția a fost precedată de o conferință de presă în care centrul atenției a fost "monopolizat" de doamna Ilona Kiss, președinta Asociației Creatorilor de Carte Obiect din Ungaria.

Dintre proiectele de viitor ale asociației expuse de doamna Ilona Kiss am reținut programul de colaborare cu artiști români, prin care aceștia vor fi invitați, în grupuri restrânse sau în mod particular, să expună în Budapesta. (Mihai Grecu)

Gaudeamus 1994

LA casa Radio, duminică 30 octombrie, s-a deschis Tîrgul Internațional de Carte *Gaudeamus* (organizatori: Editura *All*, *Societatea Română de Radio-Televiziune*, societatea *Euromedia*), avîndu-l ca președinte de onoare pe scriitorul Mircea Sîntimbreanu.

Deschiderea "manifestărilor promoționale" a fost făcută de Editura *Du Style*, care a lansat cartea Doinei Uricariu *Oracolul meu*. A urmat Editura *Universal Dalsi* cu *Intrus în Amsterdam* și *Rostogolul* de Janvillen van de Wetering. Editura *Marineasa*, avîndu-i ca invitați pe Mircea Nedelciu, Marcel Petrișor, Geta Dimisianu, Costin Feneșan, Silviu Serofoleanu a prezentat cartea optzeciștilor Daniel Vighi și Viorel Marineasa: *Rusalii '51*, "o carte care încearcă să apropie proza de document" (Daniel Vighi), o carte despre deportații din Bărăgan. Editura a mai făcut o nouă surpriză iubitorilor de poezie: lansarea volumului III "de poezie orală" a lui Radu Gyr (volum îngrijit de Simona Popa, fiica poetului; coperta Daniel Ursachi). Tîrgul a fost deschis, în fiecare zi, între orele 12.00 - 21.00, pînă pe 6 noiembrie. Au participat peste 60 de edituri. (M.D.)

CALENDAR

16.X.1836 - a murit Nicolae Dimache (n. 1777)
16.X.1863 - s-a născut Aurel C. Popovici (m. 1917)
16.X.1885 - s-a născut Mihail Sorbul (m. 1967)
16.X.1907 - s-a născut Moldov (m. 1966)
16.X.1924 - s-a născut Lidia Bote
16.X.1930 - s-a născut Theodor Mănescu (m. 1990)

16.X.1939 - s-a născut Nicolae Damian
16.X.1967 - a murit Traian Lalescu (n.1920)
17.X.1892 - s-a născut Dragoș Protopopescu (m. 1948)
17.X.1897 - s-a născut Ștefana Velisar-Teodoreanu
17.X.1930 - s-a născut Felicia Marinca

17.X.1973 - a murit N. Dunăreanu (n. 1881)
17.X.1981 - a murit Tașcu Gheorghiu (n. 1910)
18.X.1903 - s-a născut Sandu Tzigara-Samurcaș (m. 1987)
18.X.1907 - s-a născut Maria Arsene (m. 1975)
18.X.1907 - s-a născut Mihail Sebastian (m. 1945)

18.X.1911 - s-a născut Robotos Iure
18.X.1928 - s-a născut Ștefan Mihăilescu
18.X.1923 - s-a născut Coman Șova
18.X.1936 - s-a născut Ion Aramă
18.X.1938 - s-a născut C. Stănescu
18.X.1980 - a murit Teodor Mazilu (n. 1930)

19.X.1897 - s-a născut Jacques Byck (m. 1964)
19.X.1904 - s-a născut N.N. Condescu (m. 1966)
19.X.1912 - s-a născut George Popa (m. 1973)
19.X.1961 - s-a născut Aurelian Chivu
19.X.1961 - a murit Mihail Sadoveanu (n. 1880)

CRONICA LITERARĂ

de Ioana Părvulescu

Calități și defecte

Diana Manole, *Bărbați și femei* - 29 în ordine alfabetică - Editura Phoenix, București, 1994, 64 p., 1200 lei.

ÎN LIMBA română adjectivul *cochetă* e mai degrabă admirativ, în timp ce verbul *a cocheta* e aproape întotdeauna peiorativ. Dacă Diana Manole ar scrie o poezie cochetă, altfel spus cu atenția detaliului, cu farmec deși nu neapărat "frumoasă", volumul ei (de debut?), *Bărbați și femei* - 29 în ordine alfabetică - ar fi excelent. Din nefericire - și autoarea o recunoaște într-un poem - deocamdată "Diana Manole cochetează cu literatura". Fără a confunda cronică literară cu incitantă rubrică a Rodicăi Zafiu, *Păcatele limbii*, îmi mai permit o precizare lingvistică menită să situeze încercările poetei: *a cocheta* nu conține nici nuanțele semantice din *a flirta* (desuetudine și parfum aristocratic, ușor snob, cu pronunțare "franțuzită") și nici pe cele ale mai puțin pretentiosului *a face ochi dulci* (expresivitate și persiflare). A cocheta cu cineva, cu ceva, cu literatura e doar o scurtă, uneori agreabilă, diversiune.

Titlul *Diana Manole cochetează cu literatura*, ar trebui să fie antifrastic, ironic, iar rolul său - acela de a se lăsa contrazis de calitatea versurilor. Întâmplător poemul cu acest nume e unul dintre cele mai puțin izbutite din volum, o evocare a membrilor familiei care au avut veleități literare din care nu lipsește sentimentalismul. Înduioșarea înghită cu totul o firavă tendință de detașare glumeată: (...) "În generația următoare/ doar un maculatur de 50 de file cu poeziile/ din cei trei ani de logodnă/ mama ni le citea din când în când/ de Crăciun/ la versul cu ielele dansând în jurul tatei/ începea invariabil să plîngă." (15).

Majoritatea poeziilor Dianei Manole sînt lungi, cu versuri destinse, lejere, ca o plasă veche prin ale cărei ochiuri lărgite scapă obiectele mai mărunte. În asemenea poeme realitatea însăși e laxă. Nu am cum să citez în întregime o poezie de felul acesta, iată doar un "scurt" fragment: "Xenia face curat doar simbăta/ pentru că în restul săptămînii pleacă dimineata și vine seara/foarte obosită/abia apucă să-și spele hainele și totuși/ nimeni niciodată n-a văzut-o neîngrijită sau murdară/ în fiecare seară se piaptănă îndelung în fața oglinzii/ privind-se cu multă atenție" etc. (58). Poeta are tendința de a se lăsa dusă de ușurința de a așterne cuvinte pe hîrtie, boală veche, întrucît "scriam un rînd mai repede decît notează unii/ numele și telefonul cuiva cunoscut pe stradă" (15) și își strică astfel majoritatea poeziilor printr-o prozaizare excesivă. În *Xenia*, poemul din care am citat, există o idee foarte bună, dar nu îndeajuns speculată și concentrată: femeia de aici are "două fețe" prin felul în care se piaptănă, ridicîndu-și părul cu o agrafă numai într-o parte. Bărbatul care o iubește "în fiecare noapte se culcă de cîteva ori cu fata/ pe care o privește din dreapta/ apoi îi cere scuze doamnei/ pe care o privește din stînga" (57). Păcat că asemenea idei poetice originale - și mai în fiecare poem avem cîte una - sînt

Mici nedumeriri

NU înțeleg nicidecum ce caută un articol pur medical (chiar și cu o introducere vag literară) în recentul număr (1-2/1994) al revistei ARC. Am toată admirația pentru medici și nu mă îndoiesc că e util să știi că "Hipertensiunea arterială (alături de creșterea colesterolului în sînge, fumatul de țigarete și diabetul zaharat) se înscris în așa-numiții «factori de risc coronarieni» majori" sau că "Grăsimile sunt insolubile în sînge și de aceea ele sunt legate de proteine și formează lipoproteinele" (260), dar mărturisesc că nu mă așteptam să găsesc asemenea fraze într-o revistă al cărei subtitlu este LITERE-ARTE. Chiar rubrica la care găsim articolul d-lui dr. Ovidiu Oprian, *Medicul casei*, e mai potrivită, desigur, într-un almanah ori în acele calendare care au cîte un sfat util în fiecare zi, decît într-o revistă cum e (era?) ARC. Desenele și fotografiile care însoțesc cele trei pagini de medicină - în afară de poza d-lui doctor însuși - sporesc perplexitatea cititorului: o femeie culegînd flori, un bărbat cu nasul lung și retezat, un fel de stampă cu un peisaj japonez și, la urmă, poza unui cățel lăptos cu un usturoi în gură. După o matură chibzuință vedem

aici o fericită îmbinare între literatură și medicină: femeia culege probabil flori medicinale, bărbatul cu nasul legat cu fundă a suferit o operație estetică și are ceva de personaj gogolian, stampana japoneză n-a mai încăput în partea revistei dedicată literaturii japoneze (și la cățelul e un Zdreanță care a renunțat la alimentele producătoare de colesterol și a înțeles virtuțile usturoiului).

Dacă felul în care e scris numele scriitorului Marcel Aymé, feminizat la cuprînt (Aymée) și "corectat" la pagina 273 (Aimé) ar putea avea explicații freudice, în schimb lipsa cratimei (și la cuprînt și în interiorul revistei) din titlul *90 par eux-mêmes* arată nepotrivirea funciară dintre nouăzeciști și limba lui Voltaire. Și de ce să trebuiescă un titlu franțuzesc pentru niște versuri ca acestea: "Azi vinzi hamburgări și hodoși la străini și la arabi (autohtoni?n.n.)/ Și nici umerii tăi parcă nu mai sînt atît de slabi.../ Unde-s vremurile-n care îmi șoptea încetișor/ la urechea mea: - Guriță, spune-mi simplu, Cecișor!/ Cui îi schimbi acuma noaptea rînduri-rînduri de flanele? Cine te întrebă astăzi care-i visul vieții tale (sic!)?/ Da, te-ai dus dulce minune, și-a murit iubirea aia/ Care ne-a făcut celebri, ani de zile la

Mamaia" etc., etc. Semnează Cătălin Țirlea.

Sub genericul LITERE încurcătura e maximă. Pe copertă sînt anunțați Ștefan Agopian, Geo Dumitrescu, Norman Manea, Ion Stratan, Stelian Tănase și *90 par eux-mêmes* (aici linuța e pusă). A se remarca ordinea alfabetică, desigur, ca să nu fie cu supărare. La cuprînt, în schimb, surpriză: LITERE: Geo Dumitrescu, Stelian Tănase, apare, ca noutate, și Constantin Stoiciu și apoi 90-ul care încurcă așezarea alfabetică. Imediat mai jos, iar LITERE: Ștefan Agopian, Norman Manea și Ion Stratan. Oare de ce? Opresc aici seria micilor mele nedumeriri asigurîndu-l pe cititor că, în ciuda faptului că mi le-am exprimat, am parcurs cu plăcere întregul ARC (apărut în condiții excelente, cu o prezentare grafică impecabilă) și îl sfătuiesc să pornească lectura de la inteligentul răspuns, plin de umor, pe care Răzvan Petrescu îl dă la *Ancheta* revistei. (I.P.)

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Arhivele lui Julien Ospitalierul

N-AM folosit niciodată aceeași scară pentru a urca și-a scobori. Iată de ce, într-o vizită la detectivul Arthur (vestit în descîlcirea celor mai enigmatice cimilituri și ghemotoace echivoce!), am preferat să ies din casă pe fereastră, stupefiindu-mi prietenul, decît să jignesc treptele gingașe de la intrare.

Zgomotul acela nelămurit, care la început părea să fie dat de deschiderea sau închiderea unei bariere, creștea treptat, îndeosebi în nopțile senine de toamnă, pînă la franjuri de delir. Nu-mi permiteam să întreb pe nimeni despre ce este vorba. Uneori conținea sunete nesfîrșit de melodioase, tandre, sfișietoare, promițătoare de mari fericiri. Alteori devenea atît de brutal încît eram nevoit, spre-a rezista, să-mi astup urechile cu aluaturi fine, franțuzești. Așteptam ceasuri întregi, încăpăținat, săltîndu-mă popîndu în așternuturi, sprijinit de pernele înghesuite la spate, leocărcă de transpirații acide, cu ochii lacom holbați, să treacă vârtejul sonor, sperînd în materializarea lui într-un înger, diavol, rîmă uriașă, crin dezlăntuit, în orice, numai să pricep, Dumnezeule!, să aflu!!

Basm. Trei fecioare iubeau o bicicletă cu spițele auri. Dar nici una din ele nu îndrăzne să doarmă cu dînsa în pat, înapămintate fiind că i-ar putea declanșa soneria.

pur și simplu distruse prin flancarea lor cu versuri inutile.

Așadar, prea multă proză ca să fie poezie ce scrie Diana Manole și prea multă poezie ca să fie proză: o subminare reciprocă, nu o îmbinare simbiotică. Un alt exemplu: *Vicenția, ca și nouă* este povestea unei femei care, perfectă la trup ("picioarele/ talia/ sîinii/ toate sînt cum scrie în toate, în absolut toate revistele", (55) e mereu părăsită de bărbați. Ea își vopsește părul blond-auriu, își face o operație estetică, e îmbrăcată fără cusur, e frumoasă, tînără și "bună la pat" (55), dar bărbații continuă să o părăsească. Se putea realiza aici o formidabilă schiță cehoviană sau un portret poetic absurd, un stih fără noimă, un *limerick* savuros. Diana Manole optează însă pentru un hibrid în care ni se dau prea multe explicații și se trece cu nepăsare pe lîngă absurd.

Cele 19 femei și cei 10 bărbați din carte, înșirați în ordine alfabetică sînt prinși, fiecare în parte, într-un context narativ. Luat în sine, multe din povești (cu cîte un personaj banal, dar mereu din altă categorie, din alt "mediu" decît cel precedent) sînt cuceritoare: Georgeta e o femeie care face curățenie pe la diverse case și care la Paște și la Crăciun, cînd primește cadou haine pur-

tate de pe la "stăpînele" ei, se îmbracă punînd fuste, rochii, pantaloni unele peste altele, în timp ce șoptește *Tată! Nostru*. Domn' profesor Iulian își alege iubitele după forma degetelor de la picioare. Juju, o fostă pictoriță, cîndva frumoasă și stilată, e acum nebuna cartierului pe care toți o evită. Și bizarul basm al realității continuă. Aceste decupaje din realitate dovedesc că Diana Manole are ochi de scriitor și, indiferent dacă se va îndrepta spre proză (întrevăd în ea o minunată autoare de proză scurtă) sau dacă va rămîne la poezie, are șanse mari să se impună. Cu condiția să-și stăpînească spiritul autodistructiv.

Calitățile poemelor ei sînt un unghi de abordare original, dublat de imaginație, dexteritatea în a schimba registrele, dezinhibiția, directetea. Defectele sînt cele amintite deja și, în plus, cele care țin de influența *Colecției 90* a Editurii Phoenix: dorința de a fi șocant, de a exhiba erotismul brut și limbajul brut, vulgaritatea asumată și savurată, cu siguranță, de autorul însuși, nu însă și de cititor. Pentru ca poezia care "cochetează cu" vulgaritatea să fie reușită îți trebuie o fărîmă de geniu sau o uriașă inocență (copiii pot spune orice cuvînt "urît" fără a fi vulgari). La Diana Manole se simte poza și ostentația în asemenea versuri de un gust poetic îndoelnic: "un inginer stagiar/ i-a spus că nu o crede că e fată și vrea să se convingă/ a țipat și-a pocnit-o/ a sărit pe ea fără prea multe menajamente/ i-a făcut felul în timp ce o mîna i-o ținea în beregată/ taci ori te omor..." (59). Adevăratul chip și adevărata valoare, Diana Manole și le arată în poemele scurte: *Doamna Alevra*, *Eugen*, *vecinul de sus*, *Karin n'est pas belle par hasard*, *Mirela și gîștele*, *Ondine* și, ceva mai puțin izbutite însă nu ratate *Paulina* și *Tatiana*. Aici balastul narativ dispare, iar lipsa de logică a existenței dă mister portretelor:

"De ce-mi cîntați Mulți ani trăiască?"

Așa se-ntîmplă în fiecare seară, cum își scotea proteza auditivă le auzea vocile

se certa cu ei

un bărbat și o femeie care se

încăpățîneau

noapte de noapte

s-o sărbătorească"

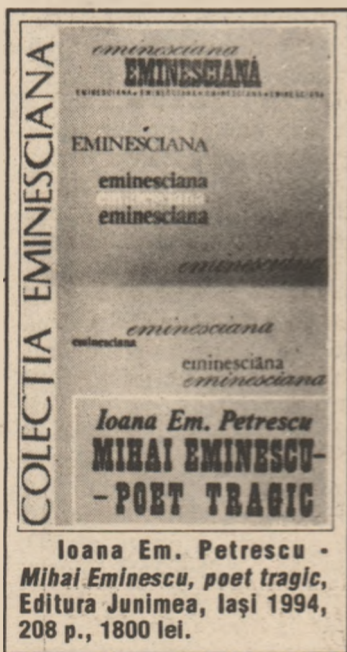
(Doamna Alevra)

Cînd se va hotărî să treacă de la "cochetarea" cu literatura la o variantă "erotică" mai limpede și mai primejdioasă, Diana Manole are toate șansele să cîștige.

Despre Eminescu

PE CÎT de "prosper" este mitul poetului național Mihai Eminescu, pe atât de săracă bibliografia critică, necesară pentru a justifica și întreține imaginea unui scriitor în care sîntem dispuși să investim încredere absolută. Studiile consacrate acestui poet sînt nefiresc de puțin convingătoare - multe dintre ele sînt depășite, altele sînt de-o naivitate apreciată tocmai prin lipsa ei de spirit critic și, în fine, puținele cu adevărat valoroase, au dispărut din bibliotecă

odată cu plecarea din țară a autorilor lor (Matei Călinescu ori Ion Negoițescu). Există o colecție de studii intitulată chiar *Eminesciana*, dar s-ar putea ca simpla formă să nu compenseze neapărat inexistența fondului.

Printre prea puținele studii importante despre opera lui Eminescu se numără cartea Ioanei Em. Petrescu, *Mihai Eminescu, poet tragic*, a cărei reeditare îngrijită de Ioana Bot o semnalăm tocmai pentru că există situația descrisă. Este vorba de o referință fundamentală pentru înțelegerea operei eminesciene, cît și pentru cea a evoluției unei receptări a acestui poet, întrucît studiul Ioanei Em. Petrescu vădește deja un sistem subtil de selecție a poeziilor, care impune

în cele din urmă viziunea critică a autoarei. Ca și Negoitescu, Ioana Em. Petrescu se orientează mai cu seamă spre postume, identificînd în opera poetului *modele cosmologice* care corespund unei succesiuni istorice de sisteme filozofice (Pitagora-Platon-Kant-romantismul german), structura unui *univers paradisiac*, o *conștiință istorică și universuri compensative*. Premisa de la care pornește autoarea este cea a unui Eminescu - romantic, considerînd însă că poezia lui reprezintă o tranziție de la o poezică romantică de tip expresiv la o poezică modernă de tip obiectiv (vezi în sensul acesta analiza la *Criticilor mei*). Cu toate acestea, principalul efort al studiului este de a stabili o paradigmă eminesciene romantică a creației eminesciene, începînd cu echivalarea actului creator cu o aspirație torturantă spre expresie (exemplificînd cu simbolurile *sculptorului orb* și al *muzicianului surd*), conștiința apartenenței la un veac de sterilitate și sfîrșind cu ideea universurilor compensative, recte căi de reautenticare a gândirii înstrăinate, de redescoperire a stării paradisiace de farmec. Cel mai frumos capitol este cel consacrat iubirii, și spunem intenționat frumos în loc de interesant sau de orice alt adjectiv tocmai pentru că remarcile Ioanei Em. Petrescu depășesc mult "tatonarea sinonimică" a obișnuitelor analize la erotica lui Eminescu descoperind în aceste poezii o adevărată mitologie a femeii, făptură semidivină aflată în cosmosul platonician al începutului.

Ceea ce este remarcabil în cartea Ioanei Em. Petrescu constă în echilibrul dificil de obținut pe care autoarea îl stabilește între o abordare erudit-filozofică (devenită la alți comentatori simplă fabulație găunoasă) și principiile unei analize concrete, aplicate coerent la text, la datele reale ale operei lui Eminescu. Meritul acestui studiu, esențial pentru circumscrierea unei receptări critice a poetului, este de a fi convingător și pentru cele mai pozitivistice spirite, chiar și pentru contestatari, deși premisa lui este interpretarea admirativă, specularea laudativă. (Andreea Deciu)

Niciodată nu e prea tîrziu

URMĂRIT și el, ca mulți dintre scriitorii români valoroși, de neșansa de a nu-și vedea publicate cărțile pentru că ele nu cedau în fața unor aberante pretenții impuse de o cultură putredă de ideologizare, Varujan Vosganian devine abia acum cunoscut publicului mai larg, dar numele lui ajunsese deja să fie un echivalent al poeziei și prozei de calitate pentru puținii cititori de literatură underground. Volumul de poezii recent publicat de Editura Ararat, cu o postfață de-a dreptul emoționantă aparținîndu-i lui Mircea Ciobanu, ne confirmă convingerea că, din păcate, scriitorii cu adevărat buni nu pot genera nici mituri, nici zarvă. Există o blîndețe înțeleaptă a ideilor, un calm profund al expresiei care înobilează versurile lui Varujan Vosganian; o stare de inexplicabilă și egală tristețe, reflexe pe teme grave, care însă nu se termină niciodată în sobrietatea excesivă a meditativilui pur fac din poezia lui o zonă prea puțin cultivată a *literaturii discreției*, a stilisticii temperanței și echilibrului. Abia citind asemenea versuri devin vizibile extremele concretizate în ceea ce de-acum au devenit polii poeziei românești contemporane, gravitatea filosofică ușor naivă și ridicolă a șaizicismului pe de o parte, și ludicului diluat, nesperios pînă la derizoriu pe de altă parte. Varujan Vosganian este ca un metronom stilistic, care sugerează riscurile, se apropie curajos și parcă glumind de ele, pentru a le evita în ultima clipă, convertindu-le în profunzimea simplității și în semnificativul enunțiativului. Într-o vreme cînd se cultivă pînă la absurd *efectele stilistice*, insolitul, așteptările înșelate, autorul *Șamanului albastru* scrie calm și direct, poezii de o neînchipuită limpezime: "simt că a murit cineva/ pentru că cerul e mai ușor cu-o

sufflare/ și tot cineva mi-a bătut la ușă/ în toate ușile lumii deodată/ apoi s-a depărtat întristat și agale/ peisaj: cu capul plecat într-o parte/ ți-ai lăsat părul slobod ți-ai trecut pieptul prin/ de partea cealaltă ți se așezase orașul/ pe umărul fără de claviculă cel felin/ deasupra ninge -

plîngea un ochi imens înghețat/ cu irisul negru/ peste câmpul cu iriși lăstăriți prin obiecte/ din sine trecînd în ființarea pentru/ astfel aproape fiind te-am sărutat pe gură/ întruchipîndu-ne din marele ludic/ cineva murise el a bătut la ușă/ canaturile s-au deschis afară noaptea via/ ne-am desfăcut atunci și ne-am închinat către public." (ninge) (Andreea Deciu)

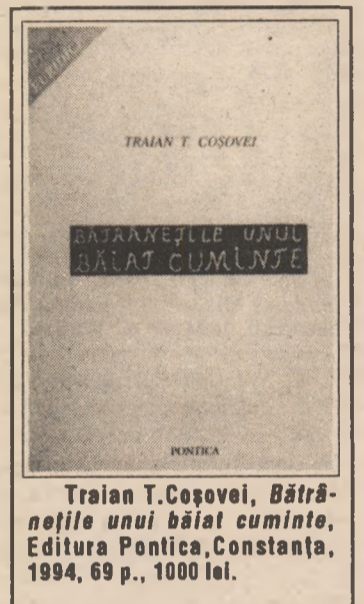
Bad boy

"Sunt băiatul cel rău care scrie pe ziduri "mergi sau crapă"/ și cheltuiește banii zilei de mîine și e pus să-și cîștige existența pînă la capăt/ Sunt cel care savurează dezastrul, maculează hîrtia.../ Dar cînd toți ai casei dorm și visează eu fac să se bilbîie moartea."

Nu întimplător am ales acest fragment dintr-un poem aparținînd lui Traian T. Coșovei, nimic din ceea ce scrie acum unul dintre liderii optzecisti nu poate fi tratat aleatoriu. Prin recent publicatul volum *Bătrânețile unui băiat cuminte*, Traian T. Coșovei se desprinde decisiv din *echipa* optzecistă. Maturitatea poetică, tentativa reușită de exprimare a propriei identități, implicarea dramatică a conștiinței celui care își caută răspunsuri la întrebările tinereții fac din Traian T. Coșovei un poet al existenței asumate, un poet care transpune în alt registru viziunea lirică asupra clipei, pe care sîntem obligați să o trăim în această lume. Pentru volumul lui Traian T. Coșovei este de această dată mult mai importantă studierea singurătății și zberetii poetului, decît acordarea unei note bune la "lucrătura" imagistică. Volumul lui Traian T. Coșovei nu are nevoie de textualismul unei cronici de conveniență. Dacă în anii '80 poetul a consacrat prea mult timp construirii și *lustruirii* unor fastuoase imagini lirice dublate de *tehnicizata* și nichelata expresie a căutării sinelui într-o lume prea puțin cunoscută, de această dată, cu acest volum, el trăiește, cu adevărat, clipa sa de grație. Nu a ocolit, nu a negat nimic din convulsiile interioare ce i-au marcat existența, nu a trecut superior pe lângă frustrarea celui ce s-a simțit dat la o parte, nu a uitat să-și privească ceasul pentru a afla timpul scurs peste el. Volum eterogen, construit din poeme mai vechi și mai noi, *Bătrânețile unui băiat cuminte* se constituie într-un moment al arderii la flacără mistuitoare a veșnicei căutări, a adevărului din noi. Versuri mai vechi, precum: "Treceau prin aer fanfare de oglinzi/ Universul întreg își țuguiase boticul într-o cale lactee./ Guri negre strivite-n scrumieră gîtuiau cuvîntul de mic./ Pe albul paginii refuzat/ zăpada cădea cu un urlet prelung de sirenă, sînt preluate, completate, redefinite de: *Un abur subțire acoperă tot/ ce aș fi vrut să spun despre mine/ După această pagină nu mai urmează nimic/ la capătul/ acestei străzi nu veți mai auzi nimic despre mine./ La sfîrșitul cuvintelor nu mai e nimic de făcut*". Cît din

tragismul unor versuri publicate de-a lungul anilor nu se regăsește în violenta zbatere de azi a poetului plecat în căutarea răspunsului definitiv?

"Vorbe, miliarde de vorbe - galerii de șobolani inundate./ O mare spaimă cotrobăind cu miliarde de mîini înfrigurate./ Și o mare grabă de a uita totul..." "Cu genunchii la gură, cu ochii în lacrimi/ într-un tricou de pe vremea războiului rece -/ cu ultimul chibrit/ cu ultimele țigări/ ascult cum se îndesește mărunt, noapte de noapte, zgomotul scrisului pe hîrtie, hîrșitul scrisului/ pe zid, foșnetul paginii care arde." Dacă

Traian T. Coșovei și-a intitulat volumul *Bătrânețile unui băiat cuminte*, socotim că el, poetul, este mai degrabă acel *bad boy* dintr-un poem care ne-a lăsat în suflet un mare semn de întrebare: "Am fost un copil rău. Cu ziare vechi mi-am împachetat sandvișul de la mama/ Cu ziare vechi mi-am luminat viața ca să-mi văd viitorul pînă la capăt -/ Din ziare vechi mi-am făcut o casă, o iubită, un vis..." Oare, pentru noi, mai sînt ziare vechi? (Emil Mladin)

Între felii amare

"Dacă acum ea ar fi spus «Mi-e atât de întuneric!», îmbrățișându-și umerii cu brațele, el s-ar fi ridicat de la locul lui și ar fi luat-o în brațe ca într-un film siropos, dându-i din căldura și siguranța lui, oferindu-i iluzia statorniciei într-o lume ce stă să se destrame în picături de ploaie sau fulgi de zăpadă. Într-o astfel de atmosferă care înseamnă toate acestea, numai gestul lipsește; mică pietricică a cărei rostogolire ar putea porni tot muntele... Gestul îl faci sau nu îl faci... Scena reală nici nu ar fi fost atât de dezagreabilă pe cît sunt cele realizate pe platourile de filmare..."

Între acest balans: real-imaginar se desfășoară toate nuvelele încorporate de Alexandru Uiuu în volumul *Felii amare*, fie că aparțin primei părți (ce conține, ca și următoarea, șapte proze) sau celei de a doua, intitulată generic *Povești de deșteptat copiii* și în care se pot descoperi figuri simbolice (*Pescarul*, *Cărturarul*) ce domină cadrul creat între cele două

Alexandru Uiuiu, *Felia amară*, Biblioteca Euphorion, Colecția de proză, 1994, 140 pag., 700 lei.

metodă depășită deoarece ea "poate fi malefică sau benefică... fiind creată de om, se transformă în ceea ce vrea să facă omul cu ea". Este adevărat că știința, ca și arta și religia, a rezultat din facultatea omului de a abstractiza. Însă, aceeași putere de abstracționare care a dus la descoperirea matematicii sau a geometriei a creat și "monstruoșitățile abstractizării", cum ar fi elaborarea unor "mari și plicticoase sisteme de gândire, numite filosofice sau religioase"; ideile, ca model al realității, "poate cel mai mare păcat al imaginației lui Platon" sau *dialectica* care a creat adevărate "mutații" în chiar "forma mentis euro-occidentala în toate domeniile". Acestea li se adaugă "monstruoșitatea"

Angelo Morretta, *Mituri antice și mitul progresului. Antropologia sacrului din paleolitic până în era nucleară*, Traducerea de Viorica Alistar, Editura Tehnică, București, 1994, 320 p., Lei 5500.

abstracțiunii ideologice ce determină "modul fals în care privim noțiunea de progres".

După părerea lui Angelo Morretta ieșirea din acest moment de derută soldat cu "moartea ideologiilor" se poate obține printr-o reconsiderare a "omului" și a ceea ce numim "civilizație" din perspectiva religiei. Pentru această depășire a situației actuale se impune revenirea la modul de a gândi al antichității. Demersul lui A. Morretta pornește de la premisa, exprimată de Max Müller că "Adevărata religie" a omului este istoria sa. În lucrarea *Nostalgia originilor* (trad. de C. Baltag, Ed. Humanitas, Buc. 1994), Mircea Eliade susține, la fel, că "homo religiosus" reprezintă "omul total iar știința religiilor trebuie să devină o știință totală" (pg. 23). În hermeneutica sa asupra fenomenului religios, Mircea Eliade propune ca instrument de investigație *anamneza*, acea "retrăire a unor situații existențiale". Acest din umră deziderat pare a fi însă mai greu de realizat de "omul occidental", copleșit de supraabundență și de nivelul de trai, absolut "paradisac", cum îl numește acest autor. În plus, Occidentul mai este încă handicapat de "pozitivismul dominant", de la începutul acestui secol, care a determinat ca

"oamenii de știință să fie lipsiți de orice percepție a spiritului religios", situație generată de ceea ce "în mod didactic" a fost numit "secolul luminilor" și care a produs malformații în chiar "forma mentis" a Occidentului de azi. "Prin excelență, omul a avut întotdeauna o religie", spune A. Morretta. Problema care se cere rezolvată, pentru occidentalii rămași, iată, fără Dumnezeu, este cea a căilor prin care se poate reveni la sentimentul religios. "Esența ființei umane stă în faptul de a se depăși pe sine", spune A. Morretta, depășire care, parțial, se realizează în operele de artă căci din "amalgamul artei și religiei au rezultat cele mai mari capodopere"; prin artă se dezvăluie existența "unui spirit valabil în orice timp, dincolo de inutilele comparații istorice". Reintroducând în circulație atenția asupra "impoderabilelor în jurul cărora se învârtă gândirea abstractă", A. Morretta crede necesară o reevaluare și a conceptului de *civilizație*, revelând că o civilizație fără religie nu are cultură".

Tradusă impecabil de Viorica Alistar, având anexate și un număr de planșe ilustrative și *Tabele*, cuprinzând "Zei - din preistoria până la istoria antică" cartea lui Angelo Morretta este nu numai obiectul unei lecturi instructive ci și un instrument de lucru. (Maria Genescu)

Un roman pentru orice cititor

Timpul paiatelor de Antonio Olinto (laureat al Academiei Braziliene de Litere în 1994) este un roman de succes, ca și *Copacabana*, lansat la noi anul trecut de către Editura Univers, în prezența autorului. Dacă romanele de succes de tip Sandra Brown exclud valoarea, cititorul lui Antonio Olinto se va convinge singur că această

regulă nu e valabilă întotdeauna, după cum nu e valabilă nici regula contrară, elitistă: valoarea exclude succesul. Cum reușește *Timpul paiatelor* să fie un *best-seller*? Romanul are câteva caracteristici care pot oferi explicația.

Pentru specialiști, pentru cititorii cu o cultură literară vastă, *Timpul paiatelor* conține elemente de roman picaresc și de "Bildungsroman", cum remarcă și traducătoarea, Micaela Ghișescu, într-un *Cuvânt înainte* la excelența versiune românească a cărții. Pentru amatorii de literatură de aventuri, care nu se sinchiesc de asemenea clasificări literare, romanul oferă o poveste aventuroasă cu momente de suspans și răsturnări spectaculoase: tânărul Adriano, plecat la 18 ani din Brazilia, ajunge la Paris în mai '68. Manifestațiile, lumea paradisurilor artificiale, prietenii și mai ales dușmanii pe care și-i face, moartea unuia dintre aceștia care se va dovedi doar o spectaculoasă schimbare de identitate fac ca acțiunea să nu treneze. Și cititorii de memoriale de călătorii vor fi satisfăcuți căci traseul lui Adriano este: Pia, Rio de Janeiro, Paris, Londra, Paris din nou, Italia, India, pentru a treia oară Paris, Ierusalim și întoarcerea "acasă", etape din care nu lipsesc fragmente autobiografice. Adeptii colecției "de dragoste" își au partea lor, căci tânărul Adriano nu este bărbatul unei singure femei, cum remarcă prietenul său Diógenes, care la 70 de ani este iubitul unei tinere balerine. Mă grăbesc să spun că moralității și adepții valorilor tradiționale își vor găsi reconfortarea în figura-reper a cărții care este bunicul lui Adriano, Marciano. Personalitățile, oamenii invidiați și dușmaniți vor afla că "fără dușmani nu ești nimic, nu progresezi, nu încerci să dovedești că poți să faci una sau alta" și "cu cât dușmanul e mai canalic, cu atât mai bine pentru tine" (205). Pentru cei mai pretențioși și rafinați cititori există

în carte pagini memorabile: iubirea dintre Adriano și Mona Lisa (o copie vie a celei de la Luvru) sau transformarea lui Adriano în clovn, în paiată, cu tot ce implică o asemenea meserie. Nonconformiștii vor găsi în roman desene cu capete de clovn ori paiatelor. În fine, nici cei care au trăit exilul (sau se gândesc să-l trăiască) și nici cei preocupați de probleme

Antonio Olinto, *Timpul paiatelor*, Traducere, cuvânt înainte și note de Micaela Ghișescu, Editura Univers, București, 1994, 288 p., 2 400 lei.

politice actuale nu vor fi nemulțumiți, din moment ce vor găsi replici de felul următor: "Și mai e nevoie să se ridă de guvern, să se facă, să se nască-cească bancuri despre președinte sau primul-ministru, să se arate tîmpeniile miniștrilor, indiferent de tendințele lor politice (...) Paiata înseamnă democrație (181)".

Complet satisfăcut va fi cititorul *complet* care are cite ceva din toate tipurile de romane până acum. Morala Cărții este morala "paiatei": "fie ca cel puțin capul/să-și gîndească liber gîndurile/ și să continue să vadă/ că viața/ e un joc". (Ioana Părvulescu)

Cărți primite la redacție

I.L. Caragiale - *MOMENTE*. Selecția și studiul introductiv de Gabriel Dimisianu. (Editura Fundației Culturale Române, 296 p., 2800 lei)
Mircea Ciobanu - *POEME*. Cuvînt înainte de Ioanid Romanescu (Editura Princeps, Iași, 82 p., 1 000 lei).
Mariana Codruș - *EXISTENȚĂ ACUTĂ*. Poezii. (Editura Cartea Românească, 80 p., 500 lei)
Alain Finkielkraut - *ÎNȚELEPCIUNEA DRAGOSTEI*. Traducere: Margareta Gyrcsik. (Editura de Vest, Timișoara, 196 p., 1 800 lei).
Diana Manole - *BĂRBAȚI ȘI FEMEI* - 29 în ordine alfabetică - versuri (Editura Phoenix, Colecția Nouăzeci, nr. 10, București, 1994, 64 p., 1200 lei).
Leonid Uspensky -

TEOLOGIA ICOANEI ÎN BISERICA ORTODOXĂ. Studiu introductiv și traducere Teodor Baconsky. (Editura Anastasia, 264 p., preț nespecificat).
Nicolae Ţone - *EMINESCU AL NOSTRU*. Dialoguri cu Augustin Z. N. Pop, Ioan Alexandru, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Edgar Papu, Adrian Păunescu, Amita Bhose, Gh. Bulgăr, Dimitrie Vatamaniuc. (Editura Vinea, București, 302 pag., 3500 lei)
Ioan Anastasia - *O DESCRIERE A LUMINII*. Poezii. (Biblioteca Ramuri, Craiova, 56 p., preț nespecificat)
Nicolae Comşa, Teodor Seiceanu - *DASCĂLII BLAJULUI*, 1754 - 1948. Cuvînt înainte de Ion Brad. (Editura Demiurg, 235 p., 3 000 lei)
George Băjenaru - *RESTLESS PLANET* - Tulburătoare

rea lume. Poems/Poezii. Volum bilingv. (Moonfall Press, SUA, 156 p., 12,99 USD)
Nikos Kranidiotis - *URMAȘII LUI PROMETEU*. Poezii. Traducere din limba greacă de Lia Brad-Chisacof, Ștefan Stupca, Ion Brad. Cu un prolog de Ion Brad. (Editura Demiurg, 128 p., preț nespecificat)
Christopher Andrew și Oleg Gordievski - *KGB - ISTORIA SECRETĂ A OPERAȚIUNILOR SALE EXTERNE DE LA LENIN LA GORBACIOV*, traducere de Doina Mihalcea-Știucă, Editura All, 604 p., 7950 lei.
Wassily Kandinski - *SPIRITUALUL ÎN ARTĂ*, traducere și prefață de Amelia Pavel, Editura Meridiane, 120 p + 9 ilustrații, 800 lei.

Reactualizarea sacrului

Cartea lui Angelo Morretta, *Mituri antice și mitul progresului*, constă într-o amplă prezentare a religiilor antichității în raport cu civilizația modernă occidentală. Pentru gânditorul occidental se pune problema, se pare acută, de facilitare a accesului "omului modern" la modul de a gândi al antichității. Astfel, se atrage atenția asupra unui fenomen "extrem de periculos" semnalat prin apariția amenințătoare a unui "imens vid între miracolele civilizațiilor antice și civilizația noastră total lipsită de miracole". Ieșirea din această *criză prin știință* pare a fi o

Katia FODOR

Mărturisirii sfioase,
Vorbirii grăbite,
Rugămintii speriate.

*

Un fluture de o zi,
Oare doarme?
Osténire de o clipă,
Cât somnul unei ierni,
Cât ruina unui secol,
În acest timp,
Mișcându-se norul,
Tremurând umbra,
Rostogolindu-se focul.

*

Liman pentru inocenta salcie
Mereu amenințat
De linie sau adâncitură,
Glasul tău, surioară,
Nu mai spune
Adie,
Mișcă firul de grâu,
Încrețește apa ca o pleoapă.
Apoi, începutul verii,
Stoluri, mătasea ce scapă
Dintre degete,
Buchetul tău de sânziene,
Coșul de fragi, seva lor
Se prelinge înapoi.
Sfios, subțire,
În pământ.

*

Felurile meșteșuguri:
Ale prafului,
Ale albinelor,
Ale norilor,
Împodobind cărarea
Cu strălucitoare minerale,
Cositorind marea,
Devenind ea astfel încăpătoare,
Dăltuind.
(Vezi o adâncitură
între zgomote?)
Un loc lăsat pentru greieri.

*

Curioasa soartă a obiectelor;
Cartea sprijinind o clătinare,
Rochia albă
A celei care se așază regește
Pe un scaun umil,
Răsfoitul precum despletitul,
Iese la iveală o căldură secretă,
Cântecul din ascunzișul glasului.

*

Căușul,
Neumplerea,
Căușul mării,
Căușul palmelor
Oferind ceea ce
Nu mai poate fi ținut
În valurile nerăbdării,
Adâncitura brațului
În care adorm,
Risipindu-se la trezire.

*

Un lampion de sărbătoare,
Unde și netezimi,

Poemul luminat din interior
Aprinzându-se,
Incendiul care întrerupe
Zgomote, uimiri,
Zborul insectelor de noapte,
Cenușa care-i urmează,
Uitarea,
Apoi dimineața.

*

Și ceața subțire a felurilor
polenuri
Și urma netedă a anului trecut,
Frunzișuri naive,
De un verde încrezător,
(Și câtă-ntunecare, câte umbre
Împărțind cu înserarea...)
Păduri de câmpie fragile,
Niște șei pe mlădioase drumuri
Întârziate de roți, scaiul căldurii,
De tălpi grăbite,
De scăpărătoare ploii.

*

Amestecându-se în meandrele
covorului
Iunie la început,
(Mai târziu praful),
Ciocârlia cântând valurilor,
Liniei țărnelui,
Ca unei tulpini aplecate de rouă,
Secera tăcerii.

*

Pinii țesuți
În peisaj, transparente
Răbdătoare,
Dantelăreasa cu degete asprite,
Atâtea înțepături,
Mângâind,
Simțind un contur albastru,
Restul, pulsații dureroase.

*

Camera de alături,
Un lucru vag precum un
imperiu;

Zgomote și închipuirea
Făcându-le îndepărtate
Granița uneori traversată de
Cuvinte,

Alteori
Doar de sălbăticuni.

*

Copila citind prevestiri,
Ghemuindu-se-ntre fraze,
Alături piersici
Din care se înalță parfum
Către o livadă nefrădită,
Un păianjen rătăcitor
Aninat de fereastră,
Firul,
Încă plin de lumini,
Teama,
Singurul adăpost
De ploaia care va veni.

*

Iubite,
Mierea nu are țărneluri...
Doar acest estuar al verii

În care ne adâncim,
Flux și reflux,
Un braț al tău cețos,
Palmele mele netezind
Polenuri între care
Luneci,
Lunii de tei în noapte,
Plauri de salcâmi,
Fără țintă
Somnul tău, o insulă aurie
Cu toate ierburile-n floare.

*

Tu, firule de iarbă,
ce dar dumnezeiesc,
grația aplecării,
poveri felurite:
roua, insectele, vântul secetos,
mai cu seamă,
rămâne desenul acestei arcuiri,
istovitorul exercițiu
doar ca o mireasmă în noapte,
între asudat și plâns.

*

Cât de mărunță vietate,
Și umbra ei ca-nscrisul bijutierului
În aurul neted
Semnul de recunoaștere
Al iubirii,
Prețios și secret.

*

Tu mă conții
În felul în care aerul
Cuprinde-n sine ceața
Pretutindeni,
Îndepărtările dispar,
Amintirile, detalii scufundate,
Doar atingând suprafețele
umede

Ghicești
Un zid, scoarța unui arbore,
Obrazul unei iubite,
Răsfirare a luminii
Ca un grâu vânturat
De învelișuri netrebuincioase,
Uscăciuni,
Colb, glasuri.

*

Evanescent
Aerul dimineții dimpreună
Cu primul contur, cel curat
Al lucrurilor...

Mai târziu împrejmuiri
Zgârieturi,
Împietrirea auzului între
zgomote,

Întunecata desfășurare
A ziarului pe masă,
Foșnetul întotdeauna brusc
Precum un accident în stradă,
Între toate
Găsesc ghiocul vrăjit
Din care îmi ascult copiii,
Pe tine
Chemându-mă,
Evanescent
Ca aerul dimineții.

Bunătatea râului,
Iertarea pe care o aduce
Mălurilor, nisipului,
Nenumăratelor necurățenii,
Până la nemișcare,
Până la-ntunecare,
Până la grindul uitării
Încând,
Daruri laolaltă cu malurile,
Apa în deplinătatea ei
Încurcând scalda
Cu revărsarea.

*

Săptămâna cu sîdfelul ei răcoros
Din care rană se prelinge,
A cui suferință devine
Mărgăritar;
Să fie crâng,
Să fie orfan
Ori poate un poem?

*

Nucile crude mai mult umbrind
Și gândul copilului desfăcându-le
Duios, verde,
Apoi brun de uimire,
Emisfera stângă cu o pată
nămolosă,

Emisfera dreaptă, ușor știrbită,
Un creier cu un singur gând:
Arborele,
Urcând prin albul amiezii,
Înălțându-se.

*

Nu te străbat iubire,
Cu sfială mă apropii...
Un hotar mișcat
De venirea primăverii,
Apa împingând către țărneluri
Spuma încrețită în mărunte
gesturi

Înainte de a cere,
Fără a aștepta răspuns.

*

Drumul reginei
Către Uppsala,
(Un stejar încă puternic,
Lumina mistuitoare
Și curajul umbrelor)
Proza mărunță și supusă
A caldarâmului,
Buzele ei strânse
În jurul unui alt cuvânt
Cum gerul în jurul ierbii,
De călcâi lipite frunze,
O pleoapă cândva alcătuită
clipitul...

Nu-i prea multă lumină,
E nespus de sus.

*

Frunza curată
Elogiu adus ploii
Și neapărat,

Fragmentarium

HUMANITAS

Mircea Eliade, *Fragmentarium*,
Editura Humanitas, 1994.

ÎN CIUDA notorietății în lumea științifică a orientaliștilor și a istoricilor religiilor de care se bucura Mircea Eliade, după stabilirea sa în exil, ca profesor la Chicago, idealul său nostalgic (sau numai melancolic) era fixat la anii tinereții literar-științifice românești. Atunci, din 1927 pînă în 1940, era deopotrivă cunoscut și admirat ca scriitor și filosof - om de știință. Această imagine binară îl satisfăcea enorm. A încercat să reediteze performanța în Occident. A eșuat. Beletristica sa n-a izbutit - ciudat - să se impună, deși opera savantă urcă constant spre zenitul notorietății. Eșecul acesta pe o dimensiune la care ținea (probă e că a continuat să scrie literatură beletristică) i-a amărît a doua jumătate a vieții. Și apoi, în România, era titularul unei rubrici fixe săptămânale (mai întîi la *Cuvîntul*, apoi la *Vremea*) în care scria, de asemenea, în câteva registre, o eseistică densă, mult citită și apreciată de intelectualitate. Pe cînd, dincolo, în Occident, scria numai la sobre publicații de specialitate. S-a regăsit, oare, prin renunțare, pe sine, savantul? Nu cred că această condiție i-a convenit. Îi plăcea să se "risipească". Și acum nu mai avea nici unde, nici cum s-o facă. Vremurile îl zăvorîseră în cercetarea de bibliotecă și în atît de întînsa, totuși, arie de preocupări. Că a ținut enorm la eseistica sa românească o dovedește faptul că a adunat-o - selectiv - în patru volume (*Solilocvii*, *Oceanografie*, *Fragmentarium*, *Insula lui Euthanasius*).

Comentez, azi, volumul *Fragmentarium*, reeditat la Editura Humanitas. (Cum să mulțumim acestei edituri pentru devotata grijă dovedită operei științifice și filosofice a savantului?). Și comentez acest volum pentru că oferă o imagine convingătoare a acestei duble vocații a scriitorului. Eseurile din acest volum dezbatab deopotrivă idei și teme literare ca și cele din zona științifică și filozofică. Cum spune în prefață autorul, după ce precizează că adună, cu două excepții, eseuri din anii 1935 - 1939, "ele (eseurile, n.n.) aparțin mai puțin jurnalului intim și mai mult carnetelor de șantier; dar au fost publicate în reviste (cele mai multe în *Vremea*) cu gîndul de a fi adunate într-o zi într-un singur volum". Cuceritoare, inteligente și dense în idei, adesea neobișnuite, aceste eseuri adunate trebuiesc citite toate pentru imensul lor farmec intelectual. Mă opresc, în această cronică, după o selecție care n-a fost ușoară, la câteva eseuri ce au ca obiect de preocupare teme și idei literar-estetice. Într-unul constata cu amărăciune vitalitatea și fatalitatea ereziilor cu care are a lupta fiecare generație. În ultimele decenii ale secolului trecut s-au consumat mari energii intelectuale în disputa sterilă artă pentru artă, sau artă cu tendință. Apoi, în primele

două decenii ale secolului nostru și chiar după primul război mondial, sămănătorismul și poporanismul au adus disputa arta națională și literatura țărănească. Apoi ar fi apărut confuzia "arta proletară și arta colectivă". "Fiecare generație, constată autorul, găsește în fața ei un obstacol ridicol și tragic în același timp, împotriva căruia trebuie să lupte, cu riscul de a pieri altminteri. Este un trist destin acesta: ca în loc de a-și concentra forțele către o nouă creație, oamenii să se istovească dînd la o parte bolovanul din drum, luptînd cu ereziile, superstițiile și truismele contemporane". Altădată dizerta despre destinul romanului românesc. Evita o definiție a romanului, mulțumindu-se a menționa că în nuvelă domină întîmplările, în dramă ciocnirile, pe cînd romanul este o carte cu oameni. Se poate scrie un roman fără întîmplări și fără conflicte, suficient fiind ca acolo să trăiască un singur om. Preferabil ar fi ca personajele unui roman să fie oameni remarcabili. Pentru că o carte (roman) cu personaje care justifică demnitatea omenească este în același timp o carte care înalță demnitatea literaturii unde a fost scrisă. Altitudinea unei literaturi românești depinde de acele *tipuri-personaje* în care drama existențială se manifestă cu putere. Eliade afirmă că nu crede în valoarea romanului social, polemic sau manifest. Balzac, de pildă, încercîndu-se și în romanul social a izbutit numai întrucît a reușit să creeze tipuri, adică oameni excepționali. A reușit, din aceeași cauză, mai tîrziu, Malraux. Aceste personaje, care trăiesc drame excepționale, au o extraordinară conștiință teoretică a lumii, așa cum au avut, în alt registru, și personajele lui Dostoievski și ale lui Proust. I se pare că romanul românesc, din păcate, nu strălucește prin personaje excepționale, prin oameni care pot deveni mituri (ca Raskolnikov sau Grandet), Abia, crede eseistul, se pot număra de degete personaje de seamă ale romanului românesc. I se pare chiar că "cel mai puternic romancier al nostru, Liviu Rebreanu, ne-a dat prea puține *tipuri*. Marele său talent mișca mai repede mulțimile, pămînturile, satele. În afară de Ion, nu vîd alt personaj-mit în romanele magnifice ale lui Liviu Rebreanu". Cred că Apostol Bologa, din *Pădurea spînzuraților*, este și el un astfel de personaj-mit și e păcat că Eliade

nu l-a prizat ca atare. E drept, recunoaște eseistul, romanul românesc se afla, atunci (aș adăuga și atunci) într-o uluitoare și revoluționară depășire de sine. Va triumfa definitiv cînd va izbuti să impună literaturii universale două-trei personaje mituri. Regretă că trebuie să constate că, deocamdată, personajele romanului românesc sînt lipsite, în marea lor majoritate - de o conștiință teoretică a lumii și a propriului lor destin. O excepție fericită ar fi Fred Vasilescu din *Patul lui Procust* de Camil Petrescu. Temerară judecată de valoare (și de constatare), asupra căreia s-ar cuveni meditat și azi. Între timp, cîțiva romancieri au adăugat literaturii noastre românești cîteva asemenea noi personaje. Și, totuși, au rămas neîmpuși în literatura universală. Sînt aceste personaje-mituri insuficiente valoric sau existența lor reliefată nu este îndeajuns, în ciuda a ceea ce credea Eliade, să ne aducă în conștiința universală a literaturii? A pledat, în alt eseu, pentru romanul de idei, împotriva, deci, a epicului pur. Și aceasta pentru că romanele cu idei sînt cel puțin jumătate din capodoperele romanului. Intuiția lui Eliade s-a verificat, romanul contemporan renunțînd la epicul pur în favoarea dezbaterii de idei.

Să ne aducem aminte că Ralea, în 1927, într-un vestit eseu despre critica literară, observa că ea are și menirea, pe lîngă actul evaluării, să releve, într-o operă, sensuri și dimensiuni neîntuite nici de către scriitorii. Eliade mută perspectiva, arătînd că opera unui scriitor crește în valoare și își revelează aspecte necunoscute, mai ales prin creațiile și experiențele literare ulterioare. Balzac, de pildă, ar fi cîștigat enorm prin apariția lui Proust. Acele multe pagini din ciclul *Comediei umane*, aparent tern descriptive și greoaie, s-au impus deodată, validîndu-se estetic, prin apariția romanului proustian. "O operă de geniu pune la îndemîna cititorului mijloace noi de cunoaștere, mijloace prin care să poată contempla dintr-un nou punct de vedere operele din trecut. Am menționat pe Balzac alături de Proust, pentru că acest caz e mai ușor verificabil... De aceea un geniu artistic nu e mare numai prin creația sa, ci și prin lumina pe care opera lui o revarsă asupra creațiilor anterioare". Cu alt prilej medita asupra nenorocirii solidarizării prin eroare. Și își sprijinea aserțiunea prin

confuzia planurilor în ordinea esteticului care duce la astfel de solidarizări penibile. Una dintre acestea ar fi confuzia între moral și estetic, ocupîndu-se de cazul operei lui Arghezi, acuzată, de prin 1936, de imoralitate. Aici Eliade venea și cu zestrea experienței personale, întrucît și nuvela sa *Domnișoara Cristina* (1936) și romanul *Întoarcerea din rai* (1937) i-au fost învinuite de imoralitate, aducîndu-i, în chip de sancțiune publică, excluderea temporară din funcțiunea de asistent universitar. A evitat, desigur, să citeze propriul caz, limitîndu-se a exemplifica eroarea prin exemplul lui Arghezi. "Dacă ataci pe Arghezi pentru *imoralitatea* lui (iar nu pe criteriile estetice) ești silit să-l opui pe Volbură Poiană și pe Ilie D. Papagheorghe. Evident, d-ta protestezi și spui că nu opui lui Arghezi pe Volbură Poiană, ci lui Eminescu, de pildă, care a fost un poet moral. Nu discutăm dacă Eminescu a fost sau nu un poet moral. Ești silit să recunoști însă că te-ai solidarizat cu Volbură Poiană... Pentru mine, un poet prost nu există, oricît ar fi el de moral. Pentru d-ta, dacă ești coerent, Volbură Poiană stă alături de Dante (căci amîndoi sînt tot atît de *moral*) și Ilie D. Papagheorghe *trebuie* să fie situat alături de Victor Hugo". Aș voi să mai atrag luarea aminte asupra unui eseu (*O anumită incapacitate*) în care găsim observația: "Există în folclorul și în obiceiurile românești o sumă de amănunte care ne îndrituiesc să credem că noi sîntem, sau am fost, unul din puținele neamuri europene care am experimentat contemplația în suferință. Nu este vorba numai de o rezistență pasivă în fața suferinței, de o acceptare a durerii și a calamităților. Se pot remarca atitudini cu adevărat contemplative: adică, o perfectă liniște interioară, semn al depășirii criteriilor individuale. Așa e, bunăoară, moartea ciobanului din *Miorița*". O astfel de opinie îl scotea din sîrite pe Emil Cioran care, în *Schimbarea la față a României* (1936), se arăta pornit tocmai împotriva fatalismului resemnat al românului, condamnînd acele opinii care exaltă această, după el, regretabilă trăsătură etică, rupînd săgeți împotriva *Mioriței*. Așadar, ideile circulă și își dovedesc puterea tocmai cînd se ciocnesc, antinomic, între ele, iscînd săgeți care ne trezesc din toropeală.

Prestația unei publicații de elită

EGREU de spus dacă *Revista Germaniștilor din România* (*Zeitschrift der Germanisten Rumäniens*) stimulează e a însăși, prin spațiul generos pe care îl oferă, intensa activitate de cultură a germaniștilor români și a invitaților lor sau dacă, dimpotrivă, această viață culturală bogată în evenimente ajută revista să supraviețuiască atît de frumos și de necesar în mijlocul tuturor greutăților. Dedicată celor mai importante evenimente la care participă oamenii de cultură germană, revista a cîștigat cu ultimele numere (ianuarie-decembrie 1993) prestația publicațiilor universitare de elită. Secțiunea cea mai importantă a acestui ultim număr dublu are ca obiect comunicările susținute la simpozionul Grupului Român de Lingvistică Aplicată și al Societății Germaniștilor din România ținut sub conducerea doamnei prof. dr. Tatiana Slama-Cazacu, de la care amintim și masa rotundă cu tema *Optimizarea lecturii* (prof. dr. Paul Cornea) și *Dinamica schimbărilor sociale și a stereotipurilor de limbaj*. Un alt grupaj compact de texte de un deosebit interes este cel dedicat colocviului internațional de la Otzenhausen despre retorica și cultura europeană a întrunirilor, cu exemple din retorica politică a Marii

Britanii (Colin Good), a fostei RDG (Henner Barthel) și a tranziției în România (George Guțu).

A aminti doar cîteva subiecte de interes ale acestui număr înseamnă a face o nedreptate altora. În cadrul secțiunii de teorie, critică și istorie literară se cuvine să remarcăm soliditatea și spiritul critic al micilor monografii Adolf Meschendörfer și Oskar Pastior, insolitul remarcilor lui Hugo von Hofmannsthal despre omul de teatru și intelectualul rafinat Victor Eftimiu, amplitudinea receptării lui Rilke la noi, eseurile despre Gerhard Hauptmann (*Ifigenia în Delphi* și *Ifigenia în Aulida*) și Christa Wolf (cu povestirea mascat-autobiografică *Ce rămîne*) pentru a nu ne opri decît la discutarea teoriei interpretării la Paul de Man din perspectiva avantajelor și dezavantajelor deconstrucției.

Bucuria pe care ne-o rezervă această ultimă apariție o descoperim și în parafrazele lui Dieter Schlesak la cîteva poezii de Arghezi.

Romanița Constantinescu

Cioran: un egoist sublim

EXISTĂ o latură a scrierii lui Cioran care nu a fost luată în seamă și pe care eu o consider fundamentală: umorul, risul cosmic. Cioran nu se ia în serios, își schimbă opiniile radical și fără explicații ori scuze. Eseurile lui sînt stări de grație, provocări poetice, înfricoșătoare la limita comicului, derulînd drama unei conștiințe mult prea lucide care, rîzîndu-și de sine, se transcende pe sine. Pe Kafka, de pildă, îl amuzau propriile ratări. Toată proza lui poate fi citită în cheie comică. Se știe că F. Kafka era un mare admirator al fraților Marx, al căror umor l-a folosit în *Castelul*. În loc să-și plîngă de milă, Kafka a rîs, ridicîndu-se deasupra problemelor sale. Cioran, la fel, e mai mult comic decît amar sau cinic. Sensul mobilității sale intelectuale, evoluînd în șocuri, este pur estetic. Cînd respinge filozofia, Cioran o face în favoarea stilului. Un aforism se scrie pînă sună frumos și ca să sune astfel. Ca Bach, dacă se poate, ca să-l ajute pe Dumnezeu să fie El însuși. "Fac o afirmație și, dacă-ți place, cu atît mai bine, dacă nu, vezi-ți de treabă". Cioran a învățat de la Heidegger importanța esențială a formulării, împreună cu desertăciunea șarmanță a unui asemenea exercițiu: "Tradus în limbaj obișnuit, un text filozofic se golește în mod straniu". Principiul plăcerii domină afirmațiile sale; nu politicul, nu socialul. Cioran nu gîndește politic. El nu refuză ideologia marxistă pentru că l-ar fi afectat personal, că l-ar fi urmărit ca o plagă, ci pentru că e plictisitoare și lipsită de excese. Cioran are momente cînd regretă că nu s-a născut rus, că n-a fost cetățeanul unui imperiu în expansiune. A-l acuza pe Cioran de fascism este echivalent cu a-l îndepărta pe Shakespeare din programa școlară pentru că ar fi scris piese de teatru "colonialiste".

Cultura este un domeniu eminent, al violenței și al puterii. Scriitorii mari expropriază, își pun steagul pe orice teritoriu străin. Mai mult, scriitorii cei mai buni sînt canibali: îi îngurgitează pe cei mici. De aceea, ideea de democrație în cultură e ridicolă. Cultura e totalitară. Feminismul, de pildă, ca ideologie, ar avea mai mult succes în legislație și în viața reală, decît are în critica literară. A-l acuza pe Cioran de sexism înseamnă a comite o crimă împotriva istoriei gîndirii intelectuale în general. Mă consider o persoană foarte feminină și sînt fascinată, în același timp, de Cioran, cu toate pozele lui misogine, încît regret adesea, citindu-l, că nu i-am născut un copil.

Cioran nu e o lectură la îndemîna

oricui. Dacă vă sperie, nu-l înțelegeți, deci nu-l citiți pe Cioran. Căci marii scriitori se comportă la fel ca alchimistii medievali - scriu pentru ei înșiși și pentru puținii, din tagma lor, care pot să-i înțeleagă. Și, precum oamenii de știință, se citează între ei. Iar arta lor nu face nici bine, nici rău. Cioran o spune: nimeni n-a încercat vreodată să se încălzească la flacăra vreunui aforism.

Nu gînditorii atrag catastrofele istorice, Arta și moralitatea sînt activități paralele. Arta nu creează propensiunile noastre, dar le intensifică, ne face conștienți de ele. Prin artă aflăm care ne sînt inclinațiile reale, rele sau bune, ca să le putem controla apoi, în împrejurări care ar solicita asta. Domeniul artei e, evident, răul. Și nu e nimic mai plictisitor decît arta morală. Cioran, un existențialist radical, spune lucrurilor pe nume într-un fel care ne creează discomfort, pentru că sîntem obișnuiți să înghițim adevărul cu paleative: cu povești, cu mituri. Cioran ne oferă otrava fără învelitoare de bomboană. Sau, mai corect, bomboana lui e stilul. Căci dacă adevărul nu e niciodată plăcut, felul cum îl spune Cioran, cu furie, este.

E cunoscut că mitul spune adevărul ascunzîndu-l în același timp în poveste (paradox drag lui Cioran). Acceptăm adevărul nu în literalitatea lui, ci în literaturitatea lui. Paricidul și incestul lui Oedip nu sînt numite, ci dramatizate. Or, Cioran răstoarnă procedeul. Strategia lui constă în eludarea poveștii și numirea cinică a deznodămîntului, care sună ca o condamnare la moarte. Numirea adevărului este o condamnare la moarte. Iar adevărul existențialist al lui Cioran, cu accente profund creștine, spune că sintem cu toții fundamental răi, victime ale păcatului originar, vinovați de a ne fi născut, de a fi căzut în timp, în istorie. În *L'Inconvénient d'être né*, Cioran repetă conceptul heideggerian de *Geworfenheit* (starea de a fi aruncat în existență). Existențialist autentic, în revolta lui, Cioran ia asupra-și "inconvenientul de a se fi născut". Cuvîntul *autenticitate* însuși, deconstruit (autos și hentos), ne spune că sinele este vinovat, responsabil. Odată aruncată în existență, mișcarea naturală a ființei este spre rău, răul fiind însăși forța vieții. Străduința de a reuși, ciocnindu-se în traiectoria ei cu alte ambiții similare, generează răul care poate fi, însă, cenzurat prin dragoste. Dacă dragostea funcționează ca un mijloc de a acomoda realitatea, răul este realitatea. Existența le solicită pe amîndouă. Epicureenii pretindeau suficiență dragoste ca să cenzureze răul și suficient rău ca să-i țină în viață. A fi

uman însemna să combini cu măsură (*aurea mediocritas*) dragostea și răul, doi termeni morali care produc binele, înțeles ca element funcțional. Fără a fi axiomatic, răul e un dat în geometria vieții și de aceea nu poate fi distrus; în iluzia aceasta constă prostia utopiilor de tot felul. Faust ne-a învățat însă că ne putem pune răul la lucru, așa cum a făcut el cu Mefisto. La fel, Cioran își pune răul la lucru în scrisul lui, transfigurîndu-l miraculos, făcîndu-l să rîdă. Or răul, știm din Evul Mediu, nu poate zîmbi, nici rîde. Numai acela care are experiența dragostei, acela care poate iubi, rîde. Și acesta e Cioran. Răul lui rîde. Ura lui are chip jucăuș și dublează cealaltă față a lui Ianus - dragostea, care îmi face cu ochiul printre rînduri, căci altfel de ce l-aș citi?

Prezență absentă, dragostea, în proza lui Cioran, este cuvîntul "sous rature" (sub ștersătură), încă lizibil, făcînd posibilă observarea "urmei" lui Derrida. Există, în textele lui scandalose, contestate, paradoxale, joiisante, ceva care impune o lectură erotică, lectură cu atît mai perversă, cu cît autorul e un reclus, un mistic care-și apără intimitatea prin violența și scandalul afirmațiilor. Roland Barthes a avut dreptate insistînd asupra erotismului lecturii. Pentru vechii greci, *aisthesis* era echivalent cu procesul simțirii. Cred că recepția estetică e erotică, și nu ascetică, așa cum a înțeles-o Kant. În locul unui Cioran sexist, de ce să nu ne imaginăm un Cioran care scrie pentru libidoul femeii, care e masochist, așa cum l-a perceput Freud? Mai ales că Cioran, a recunoscut-o el însuși, nu va fi niciodată "complet antifeminist".

Roland Barthes mai observa că perversiunea - ca regim al plăcerii textuale - nu are zone erogene: "intermitența, cum bine a zis psihanaliza, e erotică". Derrida ar numi intermitența lui Barthes *différance*. A trăi intens în compania sinuciderii, așa cum o face Cioran. Paradoxul e erotic/mistic.

E.M. Cioran este un mistic camuflat într-un profet cu bici de foc. Trăiește ca un sihastru, în modestie extremă, și are pentru lumea reală o compasiune de sfînt. Pozează ca demiurgul cel rău al bogomilismului pentru a-și înspăimînta și îndepărta auditoriul, pentru a se izola, prezervîndu-și, astfel, acea zonă profundă și extrem de fragilă a sinelui. Cînd îți spui rugăciunea, nu trebuie să te știe lumea. Prin violența sa de limbaj, Cioran alungă nepoștiții de la rugăciunea lui.

Fevronia Novac

Marin Porumbescu

LA 21 octombrie, la Constanța și-a pierdut viața scriitorul Marin Porumbescu (Bică), într-un incendiu care i-a mistuit locuința din vestita mansardă. El s-a născut la București, la 12 mai 1921 și a urmat liceul "Mihai Viteazul", în a cărui revistă, *Mugurul*, a debutat cu versuri în 1941. Incorporat, luptă doi ani pe

frontul de răsărit ca ofițer de infanterie. La retragerea din Crimeea este printre puținii supraviețuitori ai unui vapor plin cu oameni și cai scufundat de aviația inamică. După studii de drept întrerupte, lucrează trei ani ca funcționar de minister, iar între 1951-1957 reintră în armată, pe care o părăsește

bolnav de tuberculoză. Între 1959 și 1967 este îndrumător cultural la Constanța, contribuind și la apariția săptămînalului *Tomis*. Debutază editorial cu volumul *Ceasul viu*, 1965, după care urmează *Ucigașul de papagal*, 1968, *Gusterii și patru pipe*, 1970 și *Păsări subterane*, 1972. Publică numeroase schițe, povestiri și nuvele, ca și studii și articole de folclor în *Gazeta literară*, *Viața Românească*, *Lucașfărul*, *Vatra* și *Tomis*. Odată cu scriitorul au căzut pradă flăcărilor biblioteca sa de peste 1 000 de volume și un fișier cu peste 2 000 de subiecte riguros selectate. Eugen Lumezianu, executorul lui testamentar, moare cu 4 ani înaintea testatorului. Astăzi, Marin Porumbescu este "oaspetele lui Dumnezeu".

D. Marian

"Sarabandă"

SARABANDA e un cuvînt cu siguranță mai cunoscut prin sensul său figurat decît prin cel propriu; numele de proveniență arabă al unui dans spaniol a stat la baza unei metafore pe care româna a împrumutat-o ca atare din franceză. Dicționarele francezei actuale înregistrează sensurile curente ale cuvîntului *sarabande*: "jocuri sau dansuri zgomotoase; vacarm"; "șir de oameni agitați" (*Lexis*); "tapaj, vacarm"; "mulțime de oameni care aleargă, se agită" (*Petit Robert*). Cuvîntul a avut succes în româna contemporană - ca metaforă clișeizată; DEX (1975) îl definește atît ca dans (sensul propriu), cît și ca "mișcare amețitoare, agitată, tumultuoasă; frămîntare; p. ext. mulțime dezlănțuită, tumultuoasă" - iar DLR, litera S (volumul apărut în 1986), oferă un număr impresionant de citate ilustrative pentru sensul său metaforic. Prima atestare a acestui sens este găsită de autorii dicționarului la Sadoveanu; majoritatea celorlalte exemple sînt însă culese din ziare și reviste din anii '50 - '70; nu mai puțin de trei citate îi aparțin lui Geo Bogza. Materialul din dicționar pare să indice o anumită modă publicistică a cuvîntului; aceasta continuă, de altfel, pînă în prezent. În ultimul timp, cuvîntul apare destul de des în titluri de ziar: "Înot: continuă sarabanda recordurilor" ("România liberă" = RL, 708, 1992, 10); "Sarabanda prețurilor și pensiile" (RL, 716, 1992, 2); "Sarabanda recesiunii" (RL, 675, 1992, 1). Sensurile contextuale sînt într-o anumită măsură diferite de definițiile din dicționar: tipice pentru *sarabandă* par a fi în prezent succesiunea rapidă, accelerată, ritmul de creștere - și nu atît zgomotul sau, pur și simplu, agitația. Uzul cuvîntului conservă conotații neînregistrate de dicționare, dar prezente în istoria sa culturală - pe care o schițează Sorin Stati în *Călătorie lingvistică în țara muzelor*, 1967, 5: "În secolul al XVII-lea, sarabanda era o noutate care stîrnea senzație (Cervantes exclama: "sunetele îndrăcite ale sarabandei!") și protestele clerului catolic (din pricina caracterului "indecent", "hidos", "demoniac" al dansului)". În citatele din DLR, cuvîntul apare frecvent însoțit de atribute caracteristice: "nebuna sarabandă", "drăcească sarabandă", "sarabandă nebunească" (o singură dată sarabanda e "înaripată"). Utilizarea actuală păstrează tipul de determinare negativă: "Electoratul este năucit de această sălbatică sarabandă. Năucit și dezgustat" ("Formula As", 42, 1992, 2; s.n.). În stilul publicistic, *sarabanda* e mai ales o hiperbolă cu conotații negative, sugestivă probabil și prin sonoritate. Mai potrivită abstracțiunilor, ea e destul de stranie în combinație cu obiecte concrete, cînd există riscul ca acestea să-i reactualizeze sensul propriu, producînd imagini comice, de desen animat: "Urmează o sarabandă de încă 11 cecuri, pentru o sumă totală de 184.491 dolari" (RL, 31. VII 1993, 10). Precizia informației contrastează aici, într-un mod nu tocmai fericit, cu metafora hiperbolică.

Profesorul și biblioteca ideală

ÎNTR-O disciplină oricum aridă și prea des sufocată de erudiție cum este istoria literaturii noastre din secolul trecut, cu numeroase texte rămase în manuscrise indescifrabile, cu multiple, diverse variante și de o paternitate incertă, studiile profesorului Paul Cornea au adus de multă vreme o componentă specială. Noi nu sîntem aștit direcțiile propriu-zise de cercetare, deși modul lor de concretizare are întotdeauna ceva nou (perspectiva comparatistă ca punct de plecare al analizei de sistem; fundamentarea sociologică și cantitativă a factorilor de convergență: modă, succes, influență; analiza stilului ca discurs ideologic etc.); nouă și extrem de importantă este plasarea acestor opțiuni într-o perspectivă teoretică de ansamblu, a cărei coerență și originalitate se vedește din ce în ce mai clar. Cercetarea lui Paul Cornea, întâmplătoare, nu întâmplător, una dintre cele mai fertile și mai importante direcții ale dezvoltării istoriei literare pe plan internațional, aceea care urmărește nu numai reexaminarea condiției teoretice a disciplinei și fundamentarea ei, dacă e posibil, într-un sistem, dar și articularea unei perspective ideologice și metodologice, suplă și dinamice, care să permită cercetării să nu se mai înfeudeze unei anumite teorii și tehnici, oricare ar fi aceea, de regulă cea impusă de ultima vogă (genetică, psihanalitică, structuralistă, naratologică ș.a.), ci să-și genereze singură, din propria substanță, cadrul și armătura teoretică.

Inaugurată mai de mult, în studiile despre romantismul românesc, această tendință devine mai evidentă în volumul consacrat conceptului de istorie literară, din 1979 și a crescut firesc, treptat, în studii ample în care reexaminarea și lărgirea bazei documentare, inclusiv prin recursul la texte ignorate, introduse pentru prima dată în discuția chestiunii, implică de la început reexaminarea și redefinirea termenilor operatori, a noțiunilor de bază, a sistemului de articulații teoretice; de aici timpuria investigație a profesorului Paul Cornea în semantica terminologiei literare (*Tribulațiile unui cuvînt: "romantic", Cuvîntul "popor" în epoca pașoptistă, Conceptul*

de "influență", *Valoarea și modelul semantic*), apoi în sistematica domeniului (*Constituirea unui gen: romanul românesc în sec. XIX, Preliminarii la o poetică a romantismului românesc, Structura pașoptismului...* etc.) și, în fine, în teoria interpretării înseși, soldată - ultima - cu o trădare fecundă, istoricul literar abandonînd, poate doar temporar, instrumentele sale pentru cele ale hermeneutului: *Introducere în teoria lecturii*, carte apărută în 1988, într-un moment nepotrivit pentru a fi discutată cum trebuie la noi, dar nu și peste hotare, unde a fost tradusă.

Aș mai adăuga faptul că exemplului intelectual, profesorului Cornea îi adaugă un exemplu uman la care eu sînt deosebit de sensibil și de care - deși d-sa probabil a uitat întâmplarea - este legat începutul cunoștinței noastre. Eram funcționar al unei societăți științifice și organizam o sesiune pentru profesori la Sibiu. Odată intrată lumea în sală, am considerat că datoria mea s-a terminat și am șters-o englezește: m-am dus să văd vechiul fond de carte al Muzeului Bruckenthal. Lipsa mea s-a constatat imediat și mă păștea o sancțiune, cînd profesorul Cornea (cărui nu i-am fost student și nu mă cunoștea) a intervenit, cu calm și umor, decontractînd situația: "lasă dom'le, doar nu vrei să pedepsești omul pentru că s-a dus la bibliotecă!". Calm și umor decontractant și un anumit cavalierism pe care i le-am văzut în atîtea situații în cei treizeci de ani trecuți de atunci încît, pentru mine cel puțin, ele fac parte integrantă din profilul său uman.

Mi se pare incredibil că Paul Cornea împlinesc șaptezeci de ani dar dacă cumva e adevărat și "boierul" - cum îi ziceau vechii lui studenți - a ajuns la această vîrstă intermediară, n-aș vrea ca urarea mea să lipsească dintre numeroasele care vor fi venit: fie ca "boierul" să poată merge încă mulți, mulți ani de acum înainte la biblioteca ideală a literaturii române, pentru plăcerea lui și pentru folosul nostru al tuturor.

Mircea Anghelescu

Aproapele și departele

"(...) îmi recunosc o dublă aspirație (și nostalgie): pe de o parte, îmi doresc bogăția expresivă și culorile unui poet, pentru care cuvintele sînt lucruri, nu doar vehicule ale comunicării; pe de alta, visez un limbaj intelectual, precis, epurat de echivocuri, în care traiectul dintre semnificanț și semnificat să poată fi strict controlat". Am ales această mărturisire a profesorului Paul Cornea dintr-un eseu care deschide cartea sa apărută în 1990, sugestiv intitulată *Aproapele și departele*, pentru că ea definește (atît de clar încît comentariile ulterioare ar putea părea redundante) un tip de personalitate, din punctul meu de vedere și pe cît posibil fără superlative circumstanțiale, exemplară. Cel puțin pentru mult vitregitul domeniu al umanioarelor, prea populat fie de inși cenușii și rigizi, pentru care textul nu pare a fi decît un mecanism (în sensul cel mai ingineresc al termenului) într-o rețea industrială mai mare, cu o anumită schemă de funcționare, fie de figuri pătimașe, jurnaliști nemărturisii, obsedați de propriile lor senzații, narcisiști perversi care se caută pînă la epuizare în cuvintele altora, mimînd tehnici obiective prin orgoliosul gest al girării valorice, Paul Cornea aduce un necesar echilibru. Fără să conteste cele două direcții, ci dimpotrivă, studiindu-le atent și calculat, ca pe două soluții cu avantaje și dezavantaje, se recunoaște în cele din urmă atras de amîndouă, incapabil să aleagă, nu dintr-o neputință a opțiunii, ci dintr-un fel de dualitate interioară care îl "obligă" să abandoneze deliciale confundării în text (*aproapele*) pentru aus-

teritatea studierii contextului (*departele*), chiar dacă și farmecele intimității cu opera vor prevala uneori asupra seninătății academice. Cred că acest echilibru al dublei tentații definește - și în același timp garantează - valoarea operei lui Paul Cornea. De altfel, e de-a dreptul un noroc să te simți ispitit de amîndouă variantele, pur și simplu pentru că în mod cert aceasta este și atitudinea firească a cititorului de critică sau istoric literar: cu siguranță obosești cînd calmul distanțării și uscăciunea clasificărilor tulbură conturul textului, distrugîndu-i tocmai acele particularități care atrag și dorești "elanul afectiv", "investirea subiectivității", care să-ți restituie și fie, cititor, o anumită relație ocultă cu textul. Pe de altă parte însă, cel mai interesant aspect al operei lui Paul Cornea este modul - l-aș numi chiar spectaculos - de reconcilia a cele două tendințe. Soluția relativ simplă, sau oricum accesibilă, ar fi de a prefera, pe rînd, într-o carte, una dintre cele două posibilități, de a fi, cum s-ar spune, cînd *aproape*, cînd *departe* de text, în funcție de datele și structura acestuia, ori, de ce nu, de vreo motivație disponibilitate interioară. Într-un fel, în eseu pe care l-am amintit, Paul Cornea lasă să se înțeleagă că așa procedează. Impresia mea însă este că autorul *Originilor romantismului românesc* izbutește performanța de a introduce amîndouă metodele în același text, de a stabili un fel de *regulă a jocului aproape-departee* pentru toate comentariile sale, depășind în felul acesta determinismul dar și arbitrarul unei motivații. Poate că din perspectiva unei

teorii literare solide nu e prea ortodox ceea ce afirm, dar vreau doar să remarc că toate studiile semnate de Paul Cornea îmi satisfac cititorului aștit necesitatea de a vedea bine "modelul din covor", distingînd clar culorile și structurile "micro", cît și pe aceea de a avea conștiința unei logici generale a fenomenului, a unei explicații bazate pe reconstituirea marilor configurații și relieful. Ca să ne gîndim la un singur exemplu, să ne amintim de procedeele introducerii în monografia (ale unui curent sau ale unui autor) a analizei foarte concret, la nivelul textului particular, sau chiar al motivului ori structurii prozodice, amănunte tip "micro" puse în slujba unei restituiri "macro".

În eseu la care ne referim, Paul Cornea insistă asupra riscului de a te situa între cele două direcții, pericolului de a ajunge la rezultate problematice și discutabile, hotărîndu-se însă să-și asume acest risc din dorința de a fi în acord cu o "dimensiune universalistă" proprie spiritului uman. Din punctul meu de vedere, oricît de mari ar fi pericolele și eventualele prejucții aduse de o asemenea atitudine, avantajele și *făgăduielile* sînt enorme. Mai mult, metoda promite să devină în curînd singura adecvată într-un domeniu pulverizat în specificități incontrolabile, pentru care sînt în egală măsură esențiale privirea prin lupă și cea de deasupra. Și acesta este principalul motiv pentru care putem miza pe valoarea de model a personalității profesorului Paul Cornea.

Andreea Deciu

Bibliografie

CĂRȚILE scrise sau îngrijite și prefațate de Paul Cornea ocupă un raft de bibliotecă. Sunt cărți groase și pline de informații de care nu se poate dispensa nici un cercetător (de la student la academician) al literaturii române.

Lucrările aparținînd exclusiv lui Paul Cornea au și multă viață. În afară de evocările propriu-zise, adevărate tablouri în mișcare, sunt însuflețite și ideile. Paul Cornea gîndește, nu muncește, pentru el gîndirea este o plăcere, nu o caznă. În plus, cunoscutul critic și istoric literar, unul dintre cei mai iubii și respectați profesori universitari de la Universitatea din București, are o simpatie vizibilă pentru literatura română. Cu atît mai vizibilă cu cît, rușinat, și-o temperează prin ironie.

Transcriu, cu o sîrguință de fost student al său, titlurile cărților pe care Paul Cornea le-a publicat de-a lungul timpului și pe care eu le-am păstrat în bibliotecă, indiferent de revizuirile pe care le-a suferit fondul meu de cărți din cauza lipsei de spațiu:

Studii de literatură română modernă, Buc., EPL, 1962, *Anton Pann*, Buc., EPL, 1964, *De la Alexandrescu la Eminescu. Aspecte-figuri-idei*, Buc., EPL, 1966, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780 - 1840*, Buc., Ed. Minerva, 1972, *Oamenii începutului de drum. Studii și cercetări asupra epocii pașoptiste*, Buc., Ed. Cartea Românească, 1974, *Regula jocului. Versantul colectiv al literaturii: concepte, convenții, modele*, Buc., Ed. Eminescu, 1980, *Itinerar printre clasici*, Buc., Ed. Eminescu, 1984, *Introducere în teoria lecturii*, Buc., Ed. Minerva, 1988, *Aproapele și departele*, Buc., Ed. Cartea Românească, 1990.

În colaborare cu D. Păcurariu, Paul Cornea a redactat și *Curs de istoria literaturii române moderne*, Buc., Ed. Didactică și Pedagogică, 1962, iar în colaborare cu M. Zamfir - *Gîndirea românească în epoca pașoptistă (1830 - 1860)*, vol I - II, Buc., EPL, 1969. Este coautor la *Dicționar de literatură română. Scriitori, reviste, curente*, Buc., Ed. Univers, 1979. A alcătuit numeroase antologii de texte critice și culegeri de documente de istorie literară și a semnat prefețe la ediții din Antioh Cantemir, Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Filimon, Mihail Kogălniceanu, Ion Creangă, Ion Luca Caragiale, B.P. Hasdeu, Duiliu Zamfirescu, Victor Neumann, Gustave Larson, Victor Hugo, Roger Caillois, René Girard ș.a.

Există însă și o bibliografie invizibilă, pe care însă, eu cel puțin, o prețuiesc la fel de mult ca pe aceea înregistrată de cataloagele bibliotecilor. Este vorba de sutele de ore de curs în cuprinsul cărora profesorul Paul Cornea și-a (în)tipărit ideile de om iluminat în mințile a mii și mii de studenți, determinîndu-i nu să gîndească asemenea lui, ci să gîndească. Iar dacă gîndeau dinainte, să gîndească și mai intens. Mă consider un exemplar din acest imens tiraj și îi sunt recunoscător celui care l-a pus în circulație.

Alex. Ștefănescu

Lupul și Chitanța

- Fragment -

PE VREMEA aceea erau două căi de procreație: calea sintetică și Calea Rahovei.

Prima se petrecea, cum era și firesc, în laboratoare, a doua, într-o zi de vară, în cunoscutul cartier bucureștean. Unele imixtiuni ale *Primăriei de Galben* făceau ca la eveniment să participe și persoane străine de procesul atât de complicat al ieșirii în lume a produselor menționate. Deseori, poliția intervenea pentru a împrăștia pe demonstrații ce se adunau în primele ore ale dimineții, cu intenția vădită de a încuraja mamele să contribuie la suprapopularea planetei.

Copiii astfel născuți erau imediat azvârliți pe fereastră, unde mulțimea îi aștepta pentru a le citi în cor lungi fragmente din *Codul Silvic* sau din *Manualul de Română* pentru clasa a VII-a al lui Nedioglu și a-i face să asculte povețele unui lup travestit în oaie.

Lupul era originar din Muntenegru. Stră-străbunicii lui veniseră în Principate din imbold propriu, urmînd să contribuie substanțial la dezvoltarea plăcintăriei și pe meleagurile noastre. Se căsătoreau numai între ei, ceea ce duse, cam prin secolul trecut, la o simțitoare depreciere a rasei. Mai mult chiar, în primele decenii ale secolului nostru, stirpea lor pieri, singurele exemplare care mai rămăseseră fiind semnalate în partea sudică a Basarabiei, în ținutul, denumit de turci și tătari, *Tara Bugeacului*.

Lupii nu erau frumoși dar erau puternici. Desele lor invazii produceau spaimă locuitorilor de pe ambele maluri ale Dunării, cea mai veche cronică menționînd și crearea, pentru scurt timp, a unui rudiment de stat centralizat, pulverizat însă de interesele marilor puteri.

Dintre ocupațiile lor principale putem reține fumăritul și vinăritul, fiind cei mai pricepuți la strîngerea, cu orice mijloace și la timp, a respectivelor dări, apoi cotele și ghițuitul, iar în zilele noastre, spargerea caselor de bani de orice fel. Dintre obiceiurile lor mai deosebite, folcloriștii au studiat jocul numit "de-a pisica", adică aruncarea unei pisici pe rufele întinse la uscat în curțile vecinilor și tragerea acesteia înapoi, cu ajutorul unei sfori, și obținerea astfel și a pisicii și a rufelor respective.

În schimb, *Chitanța* era o femeie languroasă. Părul ei negru de mulțră tîrzie producea totdeauna rumoare în rîndul concetățenilor. Originea ei este incertă. Afară de faptul că s-a născut în *Insula Mauritius* din Oceanul Indian, insulă atît de celebră și descrisă de Bernardin de Saint-Pierre în "Paul et Virginie", nici un alt document nu s-a găsit pe o rază de mai multe sute de kilometri.

Vorbele ei preferate erau: "Nous ne faisons la guerre, c'est vrai! Mais nous faisons les soldats!", adică întocmai cuvintele adresate de Madame de Staël, într-o zi, lui Napoleon.

Pe *Chitanța* n-o puteai recunoaște decît trăgînd cu coada ochiului. Poseda la perfecție arta deghizamentului, așa încît orice aparitărie mai ciudată, fie de babă octogenară, fie de ofițer din Geniu, putea să trezească bănuiele. N-avea frați sau surori dar avea cel mai frumos corp din lume. Dulceața liniilor i-a tentat pe mulți artiști să și-o ia drept model. Dar ea scăpa de fiecare dată, ori datorită deghizamentului, ori unui unchi din nordul Moldovei, reputat viticultor, în casa căruia s-au și cunoscut cei doi, pe înserat, lîngă o stație de cale ferată.

Veniseră după instrucțiuni. Casa nu era prea mare, dar avea un pat spațios în care cei trei se tolăniră deîndată, pentru a vorbi confidențial. Șoaptele lor deveniră curînd din ce în ce mai fierbinți, în acest fel explicîndu-se și voluptatea ce o simțiră la aflarea unor secrete mortale, dar bine păzite.

Unul dintre aceste secrete era și modalitatea întoarcerii armelor, cîștigarea puterii și păstrarea ei pînă la noi ordine. *Lupul* propuse luarea prin surprindere. *Chitanța* însă contrapropuse luarea cu asalt. Doar viticultorul veni cu cea mai rațională măsură: așteptarea tipării ediției a IV-a a *Istoriei României* de Mihail Roller și predarea ei în toate școlile de stat. În acest fel se obțineau două lucruri dintr-un foc: coalizarea tuturor forțelor progresiste și transmiterea de informații sigure și definitive despre fiecare locuitor al țării.

Dar pentru a întregi tabloul ce vrem să facem acestei perioade atît de controversate din istoria României, trebuie să mai spunem că *Lupul*, personaj cu multe fațete, căruia nimeni, pînă în prezent, n-a reușit să-i facă un portret cît de cît plauzibil, s-a întors acasă avînd în geamantan următoarele obiecte de primă necesitate: o diatribă la adresa orașului Huși, prin care tocmai trecuse, un gazometru și schița unui roman, intitulat: "Voiajul unui lup în jurul soartei sale".

Romanul nu era social dar era bine scris...

RĂMĂSESEM deci la începutul lui '50, cînd primisem acea telegramă de la tatăl meu prin care eram felicitat pentru lunga tăcere epistolară. Chiar atunci promisem romanul vieții mele, *Lupul și Chitanța*, din al cărui prim capitol mi-am permis să reproduc în paginile dinainte.

Atît de captivat eram de scrierea lui încît uitasem de toate, și de părinți, și de facultate, și de mizeria cămăruței de pe *Vulturii* a doamnei Gheorghiu. Paginile se adunau miraculos, romancierul din mine era incredințat că în maximum un an caietul dictando, pe care îl aveam dinainte de război, va fi plin. Și asta, tocmai la țanc, cînd apăreau și primele zori ale realismului socialist!

Adunasem însă prea multe absențe. Jana Năstăsescu, colega care mă acoperea cu bilețele de prezență la cursuri, nu mai putea face același lucru la seminarii, unde asistenții aveau condiții foarte strict urmărite. De aceea Ralea m-a chemat într-o zi în cabinetul lui, ca să mă certe: "Cred că exagerezi! Lidia Cristian mi-a cerut să te exmatriculez. Dacă mai continui, n-o să mai am ce face". M-am plîns că nu am unde să stau și-atunci el m-a întrebat dacă nu mi-ar plăcea să locuiesc la un cămin. Chiar la asta nu mă gîndisem. Dar de ce nu? Cel puțin aș fi avut căldură și n-ar mai fi trebuit să mă milogesc la doamna Gheorghiu de cîteva surcele.

Am făcut pe loc o cerere. Și iată-mă mutat la *Căminul Matei Voievod*, nu departe de *Liceul Mihai Viteazul*, într-un salon de 22 de paturi. Majoritatea eram de la *Pedagogie și Filozofie*: Vasile Nicolescu, Ramiro Torcătoru, Constantin Sandu, tartorul meu din anii de facultate, cel care avea să mă ducă, pentru necesara îndoctrinare, de cinci ori la *Balada Siberiei* și de vreo trei ori la *Învățătura din Șatrîi*, altă capodoperă a cinematografului sovietice, Moiescu (i-am uitat numele mic), Ion Verdeș ș.a.

Ultimul, desenator ocazional, ne-a făcut caricaturile aproape la toți. La "lavoar" îl urmăream cum se rade fără mașină de ras, doar cu o lamă ținută în așa fel între degete încît nu producea nici o zgîrietură. Moiescu era captivat de India și îmi vorbea în șoaptă, ca să nu-l audă careva. Era singurul cu care mă înțelegeam. Vasile Nicolescu pleca în fiecare sîmbătă la Ploiești, de unde se întorcea totdeauna încercat de bunătați. Era un băiat vesel, deloc conformist, și faptul de a fi publicat un volum de versuri încă de pe cînd era elev, îi dădea în ochii mei o aură de celebritate pe care orice tînr mai ambițios și-ar fi dorit-o. Ce a devenit el mai tîrziu e, pentru mine, un mister de nepătruns.

O regulă generală, de care aveam să iau cunoștință, din păcate, prea tîrziu, instituisse obiceiul ca proviziile fiecăruia dintre noi, ținute în geamantan, sub pat sau pe pervazul ferestrelor, să aibă statutul de bunuri ale tuturor. De-aici libertatea de-a ataca, bineînțeles, fără a fi văzut, nu importă ce colet primit de-acasă de ceilalți colegi. Din an în Paști mă bucuram și eu de cîte un pachet și vă puteți închipui cît de năucit și de revoltat am fost cînd am constatat că fusesem prădat ca în codru, nemairămînd din bunătațile trimise de *Mitu* (cum îi spuneam mamei mele) nici o fărîmă. Nu pentru a mă pune într-o lumină neapărat favorabilă trebuie să spun că nu mi-am permis niciodată asemenea fapte abominabile. Atunci, de altfel, am avut prima oară revelația "colectivismului", cu vioșie și bătărie aplicat. Și ce dacă mîini înfrigate de mamă au împachetat, pentru odorul ei, cîteva bunătați de-acasă, cu greu strînse în sărăcia de-atunci? Fălci străine mușcau din ele, cum cele ale lui C. Sandu, zis Corcodel, fața lui mîncată de furunculoză înroșindu-se și mai tare de plăcerea mestecatului. Dar ce grijă avea cînd primea, la rîndu-i, cîte un pachet! Să fi văzut atunci cu cîtă atenție își înfășura bunătațile în ciorapii murdari și izmenele îngălbenite, ca nimeni să nu se mai atingă de ele!

Alte distracții erau farsele puse la cale de șugubeții colocatari: umplerea mindirului pe care dormeai cu lemne, scoaterea șireturilor de la bocanci, găleți cu apă instalate deasupra ușii, ca atunci cînd intri să te trezești cu o ploaie în cap ș.a.m.d. Singurii care nu participau la asemenea mascarade erau Nicolescu și Moiescu. De cîte ori se puneau la cale cîte ceva, noi dispăream, numai pentru a nu asista la spectacole de atît de prost-gust. De altfel, niciodată nu mi-au plăcut astfel de "glume fizice", pe care, trebuie să recunoașteți, doar oameni de cea mai joasă speță le pot face.

Mîncarea era ca vai de lume, și proastă, și puțină. Singura "prăjitură", administrată o dată pe săptămîină, era un fel de calup de griș, cu puțin zahăr topit pe el. De obicei luam masa în ultima serie, ca să pot prinde și suplimentul. Nouă, celor care ne instalăm la coadă și așteptam răbdători să ne vină rîndul, ni se spunea "supiști". Ce minune cînd prindeam cîte un felul doi sau cîte un calup de griș, dar și ce decepție cînd bucătarul ne anunța că "nu mai e suplimente"! Doar Moiescu avea să protesteze, strigînd la responsabilul cantinei: "Prefer să mor de foame gramatical!".

Și astfel mi-am petrecut iarna, ba cu cîte un supliment, ba cu cîte o găleată de apă în cap.

Mă duceam mai des la cursuri și la narii, nu de alta, dar dacă se aplică avertismentul lui... perioada cea mai glorioasă a marxism-leninismului în România, pe *Cursul scurt de istorie a PC (bucureștenii Uniunii Sovietice)*.

Ce se întîmpla la lectura a manual trebuie să povestesc în cîteva urmează.

Cartea, de vreo trei sute de pagini, era greu de citit dar era adormitoare mai adormitoare carte pe care am vădedit. Păcat că nu se retipărea. După nici 4-5 pagini intrai ca într-un basm, cu munți de mucava, cu răpuse în înalțuri și căzînd fără zgîncicioarele tale, cu personaje cărora nu fi bănuie în ruptul capului existent într-un decor cenușiu, dar lumii reflectoare puternice măturînd oricînd și făcînd ca ochiul să te se umplă viziuni nemaiîntîlnite. Asta, de la început, pentru că imediat simțea toate cele aflate cu un minut mai se destramă, că ce te se păruse un reținut e doar o iluzie de-a ta, că să te întorci la pagina precedentă recitești cu atenție, să bagi bine în orice amănunt, să nu uiți nimic. Și erai mai sigur pe tine, atunci apăreau primele simptome ale somnului încercînd să memorezi anul cînd evenimentul cutare și ce-a zis de pleoapele începeau să te se umfle spinării și te încălzească și să te pe alte ape, pe alte coclauri. Nu atunci să te scuturi (doar a doua zi examen!) și s-o iei iarăși de la cap. Parcurgeai de zece ori aceleași paragrafe doar-vezi ajunge la un limită înotînd din greu și nereușind să prind palme nici un cuvînt. După cum se vedea, imaginea chinurilor lui Sisifos personal, mi-a fost la îndemînă, cînd cititor, de la o vîrstă destul de frage.

Iar cînd cursurile, în amfiteatru *Geografie*, erau ținute de un profesor Răutu sau un C. Nicuță, spectacol în întregime, feeric. Un mai danț ferentiar ca Leonte Răutu nici nu se a mai existat! Îl egala, oarecum, Nicuță. Mișcările lor nu antrenau tîmpul ci numai părți din el, exact ca organizații țepeni, cîntînd solemn, picioarele apăsînd furtunos pe parchet. Cîte o coapsă o lua razna și-atunci simțea că în haină se ascunde un speriat, un braț sărea din locul ce se xase vorbitorul și făcea mișcări de singur, ca prostul, altă dată busulea apleca înainte, ca pentru a șopti la cele mai terifiante destăinui. Nicuță nu s-a întîmplat să nu urmăresc stăruie evoluțiile conferențiarilor noștri de marx-leninism și să nu simt, venind spre catedră, mirosurile și căldura teribilă de rușegătoare uriașe, precum cu frînghii ca să n-o ia la vale.

Stăteam în bancă lîngă Olga, misterioasă, scundă, cu ochi albaștri verzi. Îmi șoptea la ureche aventurile cu unul, Charles, bărbat mult mai vîrstă decît ea, foarte asemănător personaj pe care aveam să-l cunosc tîrziu, prin '54-'55. Acesta era tîrziu al balerinului Marius Zirra, fost de vînătoare și mare *coureur*. Așa își pierduse vederea, dar ținuta era de dreaptă și de elegantă. Vorbea cu buzele, totdeauna avea la îndemînă cuvinte gentile adresate doamnelor preajmă, fie ele tinere sau bătrâne. Publicase, înainte de război, un volum intitulat "Femina", plin de elogi

nta

xului frumos. Avea copertile argintii
r textul, cules cu litere speciale (în
icaz, eu nu mai văzusem așa ceva),
genul: "O, tu, Femeie, tu, Frumoasa
ea, ție îți dau totul, pe tine te cînt, la
cioarele Tale mă arunc ca un sclav..."
nd so weitter. După zece pagini îți
enea să te sui pe pereți. Toată cartea, și
ea ceva pagini!, nu era decît priticirea
infinat a aceleiași și aceleiași fraze, cu
te un cuvînt-două schimbate: sclavul
evenea rob, supus, ilot, oncaș, slugă,
Frumoasa Mea se transforma în Mireasa
ea, Cununa vieții Mele, Fecioara Mea,
Iulcineea, Eloiza, Carmencita Mea
a.m.d.

Dar să revin la Olga. Între Leonte
autu și acel Charles misterios era dese-
r o legătură secretă, pe care doar eu și
ta cu ochi verzi sau albaștri o știam.
bate și aburii ieșiți din paltoanele noas-
e, murate de lapovița de-afară și puse
ngă noi, pe bănci, făceau să uităm pen-
o clipă unde suntem, aerul să se miște
mici și repezi vârtejuri, să fim luați pe
s amîndoi și astfel să plutim peste o
me a alcătuirilor neprevăzute, unde fața
babă dichisită și foarte pudrată a con-
nțiarului se așeza firesc pe chipul
mnului Charles iar aerul de Don Juan
mnatec al acestuia fugea și se lipsea de
uta marțială a celui ce tocmai ne vor-
a despre rolul istoric al proletariatului
transformarea revoluționară a
cietății.

Că lucrurile stăteau așa și nu altfel
ese și din faptul că Olga devenea din
în ce mai visătoare, mai molatecă, un
de catalepsie punînd stăpînire pe ea,
și pe mine. Doar mai tîrziu, la altă oră
marxism-leninism, avea să se trezeas-
de-a binelea. Iiie Stanciu (cine își mai
nintește de el?), cu părul lui albit pre-
atur și fața congestionată, cu o voce
ternică, de stentor, ne anunța că, sub
fluența elementelor revoluționare,
șicarea muncitorească din România
entînea, pe la 1911, legături cu gru-
rea "strîmților" din Bulgaria, dar fără a
ja relațiile și cu gruparea "largilor"
aceeași țară.

Olga a dat un țipăt, de parcă ar fi
apuns-o cineva. Am crezut că
eznește. M-am repezit s-o sprijin, spe-
t eu însumi de reacția-ei neașteptată.
nferențiarul s-a oprit o clipă, a scrutat
izontul și și-a văzut mai departe de
ție. Doar la terminarea orei, ajunși în
radă, și-a dat drumul la restul de rîs
eric, făcîndu-i pe pietoni să întorcă
re ea capetele. "Auzi, auzi, partidul
rîmților... Ha-ha-ha! Iar femeile precis
nt grupate în partidul strîmtelor!"

Întîmplarea face ca în timp ce scriu
durile de mai sus să-mi cadă în mîna
prețios manual, intitulat: "Lecții în
autorul celor care studiază Istoria
M.R." (anul 1960). Nu mică mi-a fost
rpriza să dau, la pagina 113, peste
plicarea chestiei asteia cu "largii" și cu
rîmții". Acuma aflu că primii erau un
de menșevici, ceilalți fiind adevărații
munști, cum ar veni, bolșevicii.

Unde e Olga să-i explic, chiar după
ta amar de vreme, ce și cum s-a întîm-
at cu bulgarii noștri!?

Și unde-i prietena mea să-i arăt pe-
eeși pagină, o altă constatare care mă
ne iarăși pe gînduri? Citez: "Cu toate
o parte din fruntașii social-democrați
mâni, în frunte cu Ghenea, aveau
noștință de activitatea partidului
lșevic și de lucrările lui V.I. Lenin, ei
le făceau cunoscute membrilor de par-
și de syndicate..." Io-tee!

Bun băiat, Ghenea ăsta!

C ÎND, pe holul de pe Edgar
Quinet, mă preumblam cu
Ghelber și-i ascultam tiradele
fanteziste, habar n-aveam că atotprezen-
tul Corcodel mă pîndește de după
coloane pentru a raporta ce și cu cine
vorbesc. Încă n-aveam pe-atunci expe-
riența "privitorilor" și "ascultătorilor" de
tot felul. Ce-o fi înțeles el din spusele
noastre, Dumnezeu știe. Vorbeam destul
de tare despre greci și latini, despre
Proust (începusem să-l citesc), Călinescu,
Ion Barbu, despre impresioniști, tot
lucruri care pe Corcodel îl înnebuneau.
El, dacă putea să descifreze "Pedagogia"
lui Kairov, la orele de laborator cu Zapan
mulțumindu-se doar să ridice vesel din
umeri. În schimb, mă vîna pe mine, cos-
mopolitul, dușmănosul.

Avea să-mi facă figura, puțin timp
după aceea, cînd într-o ședință cu întrea-
ga facultate s-a pornit să vorbească
despre unii colegi cu apucături vechi,
citîndu-mă la loc de frunte. Mult mai
tîrziu aflu că primise însărcinarea, din
partea comitetului UTM, să mă
lămurească, să stea în permanență pe
lîngă mine ca să mă împiedice să mai
greșesc. El luase acea însărcinare ca pe
scopul suprem al vieții sale. Nu puteam
face un pas, la cămin sau la facultate,
fără să-l am mereu în spate. Dacă mă
vedea cu o carte, mă întreba ce citesc,
dacă mă pregăteam să ies în oraș, mă
chestiona unde mă duc, cu cine mă întîl-
nesc, cînd mă întorc. Personajul a ajuns,
după studii prealabile în URSS, confe-
rențiar la facultate, iar prin anii '70, un
fel de conducător al clubului de fotbal
"Sportul Studentesc". Mi se pare că la
vremea aceea era și doctor în pedagogie.

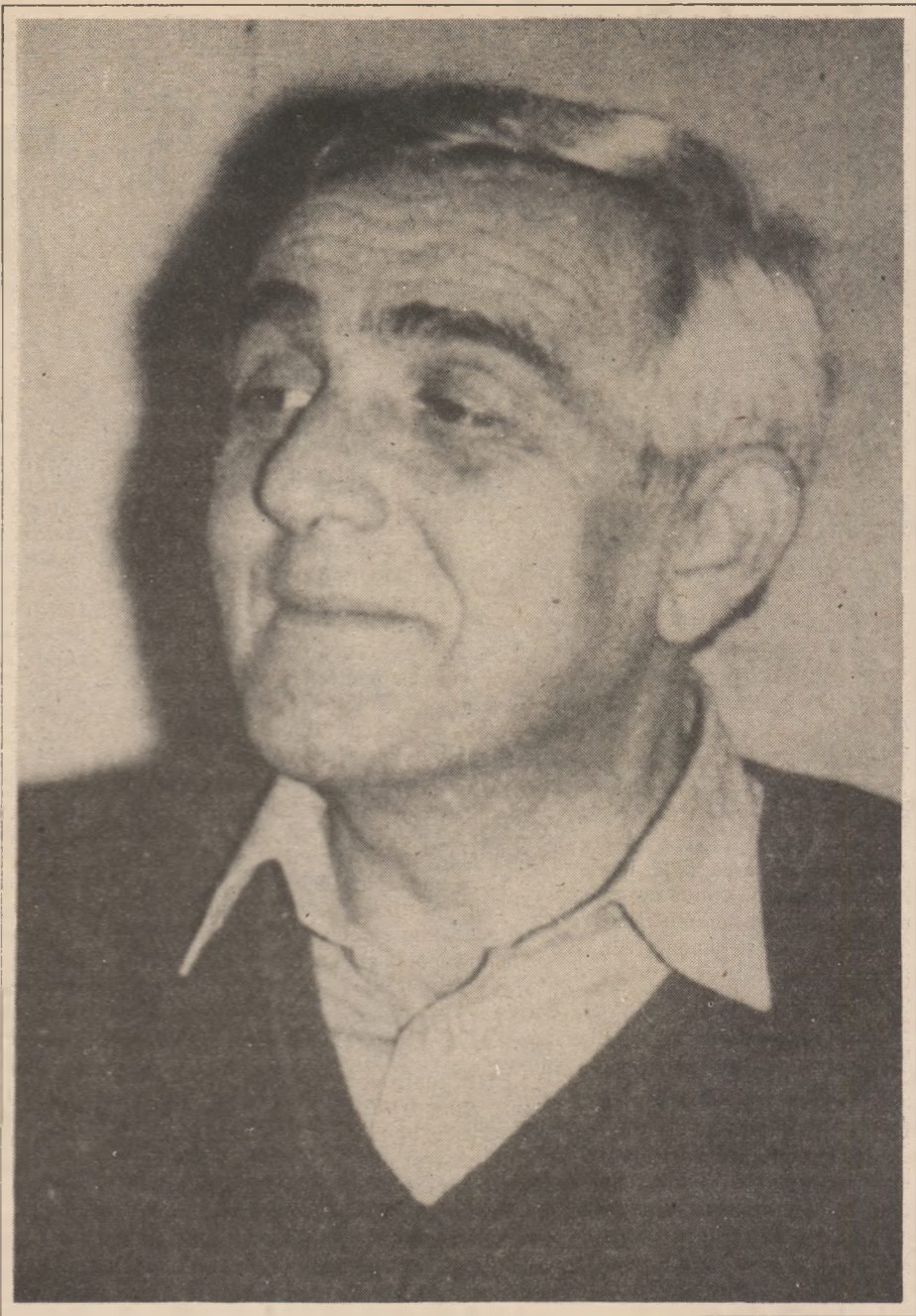
Examenele și le lua fără probleme.
Odată am intrat în aceeași grupă cu el.
Invariabil, începea fiecare răspuns cu
"Așa cum ne învață tovarășul Stalin...",
fie că era vorba de al doilea sistem de
semnalizare sau de psihicul la animalele
cu sistem nervos ganglionar (era și un
asemenea subiect!).

"Peratologic" vorbind, Corcodel a
fost limita mea din acei ani. Atunci am
învățat, foarte repede și temeinic, dupli-
citatea. Poate rostesc cuvinte prea mari,
dar comunismul, atît cît s-a prins de
mine, de la el l-am luat. Singura soluție
era să zic ca el și să fac ca mine.
Teoretic, cel puțin, pentru că nu de
puține ori mă trezeam vorbind cu alții, de
care n-ar fi trebuit să-mi fie teamă, cum
era Ghelber, exact cu cuvintele lui
Corcodel. Fire împăciuitoare, ca să
folosesc un cuvînt de pe-atunci, îmi era
relativ ușor s-o trag cînd pe Tanda, cînd
pe Manda.

A fost, dacă vrei, cea de a doua
natură a mea, pe cale de a se naște, crește
și fortifica pînă în ziua de azi.

Niciodată nu mi-au plăcut politica și
chestiile astea ideologice. Cînd se pornea
vreo discuție, mă făceam mic și preferam
să tac. Mai mult ca să-mi protejez pre-
opinientul și ca să nu-l sfîrșesc mai tare,
deschideam gura doar ca să spun prostii,
dacă nu chiar minciuni.

Cum a fost cazul cu Florin Mugar.
Prin '80 și ceva, stînd noi mai mult de
vorbă în curtea de la *Cartea Românească*,
nu știu cum a venit vorba de debuturile
noastre scriitoricești, al meu, foarte tar-
div, al lui, foarte timpuriu. La un moment
dat, vrînd să illustreze cît de intoxicat și
de convins a fost la început, mi-a șoptit
că a plîns la moartea lui Stalin. În loc să

iau mărturisirea lui ca atare, m-am apucat
să debitez minciuna că și eu am plîns la
moartea dictatorului, mai mult chiar, să
dau amănunte privind zguduirea
sufletească ce m-ar fi cuprins, faptul că
n-am fost om cîteva zile. A tăcut imediat
și a întrerupt discuția aproape brutal.
Crezuse oare că-mi bat joc de el? Deși
mi-am dat seama de nerozia făcută, n-am
mai putut să repar nimic. Și cum aș mai
fi putut?

Ghelber, pentru că de la el pornisem,
era un tip cu totul special. Avea un cap
mare, proeminent, cu o frunte bombată și
un păr negru, ușor cîrlionțat, cu ochi
rombici, sfredelitori. Îmbrăcat extrem de
modest, cu un palton ce nu arăta a fi fost
vreodată într-o stare mai bună, cu pantofi
scîlcițați pe care îi clămpănea din cauza
unui platfus evident, personajul avea
ceva antipatic în el. Abia după ce-l ascult-
tai un timp îți dădea seama că e un spirit
mobil, cultivat, cu scepticisme ce-l
împingeau repede spre paradoxuri sau
chiar calambururi. Nu era înscris la nici o
facultate (sau eu n-am știut acest lucru) și
frecvența doar cursurile lui Vianu și
Călinescu, unde era nelipsit. Radu și
Mircea îl ignorau deliberat, nutrinđ față
de el o aversiune fățișă, doar eu îl mai
abordam din cînd în cînd, plăcîndu-mi la
el, mai ales, acea siguranță aforistică, pe
care eu n-am avut-o niciodată. În jurnal îi
pusesem numele *Trandafir*. Într-adevăr,
un trandafir negru!

Cred că tot lui aveam să-i destăinu-
iesc și secretul vieții mele, scrierea acelu
roman. De cîte ori mă vedea, mă întreba
la ureche: "Ei, cum merge *Chitanța*?"
Abia mai tîrziu, cînd mi-a căzut în mîna
"La Paradis General" al lui Cezar
Petrescu, unde este vorba de un personaj
ce amenință mereu pe cei din jurul său cu
scrierea unui roman pe care însă nu-l
începe niciodată, aveam să mă lecuiesc
definitiv de obiceiul de a-mi anunța
proiectele, fie ele realizabile, fie mai
puțin realizabile.

Posibil ca modele pentru o parte din-

tre personaje să fi găsit printre
cunoștințele și colegii mei din acea
perioadă. În mod sigur pot să spun că
eroina principală, *Chitanța*, avea ca
model pe Judith Kahane, colegă de an și
de grupă. Era o apariție cu totul și cu
totul extraordinară. Las la o parte faptul
că, fiind inteligentă și foarte silitoare, era
mereu citată de profesori, sau, cum se
spunea pe-atunci, "evidențiată". Deși era
o UTM-istă convinsă, poseda, precum
Chitanța, un corp de Artemidă. Bine
îmbrăcată pentru acea vreme (abia înce-
puse "Epoca Loden"), avea niște mișcări
de felină mare, nepăsătoare, ochi verzi ce
ar fi înmuiat orice inimă, un păr blond,
cu şuvițe tremurătoare pe frunte. Iar cînd
am aflat că e și campioană de tir, admi-
rația mea, ca și a celorlalți colegi, a atins
cele mai înalte cote.

În planurile mele ea ar fi trebuit să
întruchipeze *convenția*, superfluul, min-
ciuna, atracția neantului, depravarea rafi-
nată, indolența. Față de celălalt erou,
Lupul, feroce, hapsîn, vindicativ, fascist,
ea reprezenta *Binele*.

Nu rîdeți! Ultima caracterizare a făcut
parte din răspunsul dat lui Corcodel cînd,
bunul de el!, scotocindu-mi printre
lucruri, a descoperit caietul cu pricina. O,
cu cîte întrebări m-a bombardat! Deși
citise pe sărite, temîndu-se să nu-l sur-
prind, și nu înțelese mai nimic din
aiurelile mele, îl interesa ce vreau eu să
spun cu personajele alea, unul, animal,
celălalt, o simplă "îrtie". Și-atunci, cu o
pornire demnă de o cauză mai bună, am
început să-i explic cum în mintea mea de
autor începător, dar dornic să dea acestei
țări fresca pe care o merită, am imaginat
în *Lupul* tot ceea ce înseamnă luptă de
clasă, imperialism, fascism, iar în
Chitanța, politica duplicitară a marilor
puteri.

Nu știu ce-a crezut Corcodel, cum nu-mi
amintesc ce-am mai făcut eu după aceea.

Dar de a doua zi grija lui față de mine
s-a întreit.

Zona

Entomologul

VITRINA cuprindea mai multe specii de fluturi, de la "Coadă rân-dunicii" la "Albilită", de la "Aegeria apiformis" la "Fluturile amiral", de la "Acherontia atropos" la fluturile "Ochi de păun". Dar gândul lui Lucian nu stătea la catifelatele aripi ale fluturilor de noapte, nici la viile culori ale celor de câmp, ci într-un colț al insectarului nu scăpa din vedere o insectă, așa numita "efemeră" ("Ephemera vulgata") și două libelule din speciile "Aeschna grandis" și "Libellula depressa". Zi și noapte gândul îi era la acea efemeră și la Aeschna grandis și Libellula depressa. I se arătase în vis o găză care nu avea nici micimea delicată a efemeridei și nici grația unică a libelulelor, un fel de licurici zburător care trăia mai mult decât o zi și ale cărui elitre verzi și transparente tremurau insesizabil pe elegiacele tije ale papurilor de pe marginea unui râu închipuit. Credea că a întrezărit o posibilă verigă între neobservata zbatere în zi a unei efemeride și miraculoasa trepidație a libelulei. Diminețile îi deveniseră un carnagiu, nu își putea desprinde de pe ochi imaginea licuriciului din vis, nu mai mânca și nici de prânz nu se atingea, privind tot timpul în soare cum ar căuta să vadă insecta așteptată. Într-o zi, desprăfuind multe compendii vechi, găsi o imagine a unei asemenea ființe mici, de găsit se pare la începutul veacului pe malul Siretului lângă papura unduioasă și melancolică ce fusese o vreme acolo, adumbrind apa și malurile învecinate.

Se duse acolo, echipat cu pensete și lanternă, îmbrăcat ca pentru o expediție de foarte lungă durată, așteptă zile și nopți nesfârșite până când i se păru că zărește unul pe care îl puse cu grijă în cutia adusă de acasă. Ajunse la Ploiești cu greu, după întârzierea trenurilor și așeză ființa sfărâmicioasă deja într-o vitrină, pe o plăcuță de plastic. Trupul i se desfășurase în liniuțe mici, aripile se descompuseră și, în lumina slabă a laboratorului, striațiunile apărură așezate astfel: N A I V

Apartamentul

TOAMNA se lasă liniștită, cu multe culori fermecătoare, în căldura abia ghicită pentru ultimele zile de septembrie, astfel că ne putem plimba pe alei în vârtejul frunzelor moarte, cu crengi întunecate pe apusurile de culoarea mierii de salcâm. Uneori se aud mori în depărtare, nu acelea de vânt cu care am luptat eu, pregătesc "pâinea nouă", cum spune Bacovia. "Toamna-n grădină-și acordă vioara".

Am să-ți las această carte pentru viitoarea ta casă, poate ai să ai un apartament, acum abia ajung într-un cartier în altul (se zice că abia vine din latinescul *ad vix*, cel puțin așa scrie în acest dicționar).

E bine că înveți bine, cu abnegație, vine din abnegare, așa scrie, și dacă o să fii și tu, cum am fost și eu, uneori pe marginea vieții, să știi că ruptura aceea vine din "abruptus", când vei citi unele pagini dificile să știi că termenul vine din absconsus. Dacă vei sfârși liceul vei fi absolvens și nu te întreba, dacă unele lucruri îți apar drept absurde, mai mult decât faptul că acest cuvânt provine din latinescul "absurdus", un cuvânt melodios de altfel. Numeste, dacă vrei, camera de studiu *camera latină*.

Există multe cuvinte complicate, exagerate poate unele, uite aici în carte "abnormitate" vine din germanul *abnormität*, a ierta dintr-un oarecare *abnormieren*, abstract, cum vei gândi și tu la

geometrie, în gramatică sau uneori despre arta plastică pe care nici eu nu o cunosc foarte bine, ei bine cuvântul vine din "abstrakt". Îți vei pune pe dulapuri abțibilduri, și dacă ceva ți se va părea nepotrivit în scriere, să știi că este cuvântul "akzidenz", care înseamnă așezarea literelor diferit, ca la tropare. Nu e nevoie să îți botezi camera în alt fel, ajunge să știi câteva cuvinte, sper că mai multe decât am știut eu, oricum moda germană a modernității a pătruns în toate casele.

Iar dacă vei avea un copil, poți să îi botezi camera cum vrei, să o decorezi cu paji și cavaleri, multe cuvinte din măruntă lor papetărie vin de exemplu din franceză, cum ar fi *abac*, în cartea aceasta, în alta scrie că vine din rusă, în alta din neogreacă sau turcă. "Ce e rău și ce e bine/ tu te-treabă și socoate". Vei citi la un abajur, din "abat-jour", nu abandona titlul (aici scrie că vine din abandonner), și pregătește pentru fiul tău un abecedă pe care să citească (aici scrie că vine din abnegation) și el cu abnegație. Unele lucruri îți vor părea confuze, cuvântul vine din "abstrus". Și dacă vei deveni tehnician, cum voia bunicul, învață chiar când vei avea acnee (aici spune că provine din *acné*) și acomodează-te cu lumea.

Unele cuvinte frumoase vin din turcește, cum ar fi "abanos", ori *abraș* pentru cai, acadea vine din acadé, iar aici scrie că măruntă acareturi vin din turcescul *akaret*.

Un singur lucru îți spun, cât de restrânsă îți va fi viața, lasă o ușă nedeschisă, fie că este spre un balcon sau spre o debara, pentru că nimeni nu poate explica ce se află în spatele unei uși.

Peștele

CEI patru se așezară pe malul apei, în jurul tăvii cu crapi prinși de curând, preparați unul cu ceapă, unul pe frigare și al treilea încă zbatându-se, așezat pe un talger.

- L-am prins foarte greu, smucea din răspuneri, aproape să rupă firul, zise încet pescarul, cu cizmele pline încă de noroi și tricoul ud de transpirație. Arată bine, dar se lasă greu prins în sezonul ăsta, mai ales dimineața și seara. Părerea mea e că nimic nu se compară cu o plasă plină de pește și cu o saramură pe cînste.

- Eu cred totuși că viața a început într-un fel din apă, spuse biologul - un tânăr - de fiecare dată când ne apropiem de un pește, cu botul lui ascuțit și privirea fixă, să ne gândim la începuturi, cum am zice, d.p.d.v. științific.

- M-am născut pe malul unui râu, de fiecare dată când văd pești mi-aduc aminte de copilărie și de prietenii mei Arthur și Angelescu, plecați sau prinși cu multe treburi, care sunt născuți în zodia Peștilor.

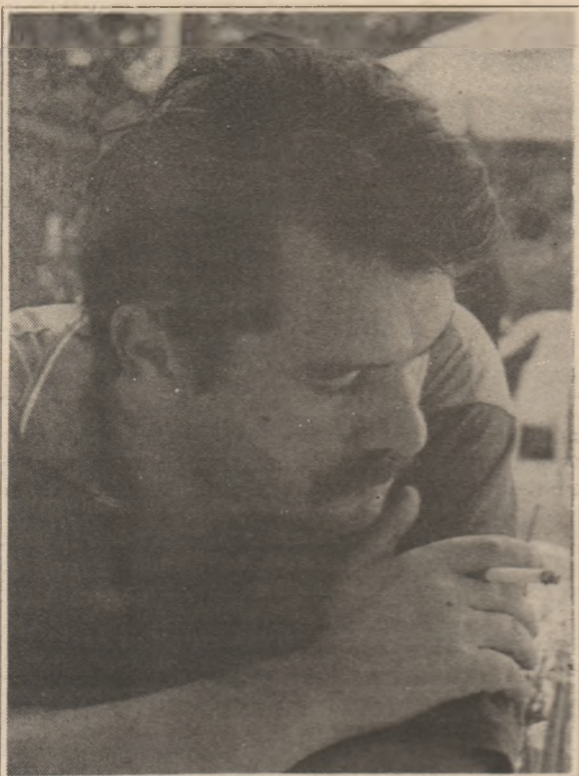
- Ichtis e și simbolic un semn al Redemptiunii, al Învierii, ca la nunta în care Mântuitorul a înmulțit coșurile cu pâine. Într-un sens, nu vorbim despre același subiect și nici despre același obiect și trecem și noi, fără să băgăm de seamă, din "ipochimenon" în "subiectum". Nu, hotărât lucru, nu vorbim despre același obiect, spuse preotul.

- Să îl lăsăm pe pescar să îl pregătească așa cum dorește dânsul, își ziseră toți trei, și vom reveni după mai mult timp, mai spre seară, când totul va fi gata. -Ce ziceți?

- Cred că va fi o ciorbă, o simplă, dar bună poate, ciorbă pescărească, zise acela așezând deja vreascurile sub oala cu apă pregătită.

Seara se lasă devoratoare și mulțumită.

Ion STRATAN

Fotografie de Tudor Jebeleanu

Părintele Albu

ÎNCEPUSE să obosească, deja i se părea că nu este destul de curată curtea bisericii în toamna aceea, mereu făcea observații țârcovnicului și lumânăresei, se uita tot mai mult la nișa unde se aprindeau lumânări pentru MORȚI decât la aceea pe care scria "pentru VII". Memoria îl părăsea uneori, uita chipuri de la seminarul absolvit de mult, uita câte un nume al stareților din mănăstirile la care adăstase, deși privirea deslușea în continuare pravila și pildele îi apăreau netulburate, anii se mai schimbau în memoria lui, moartea preotesei se apropia parcă de data nașterii fiicei sale și albumul cu poze vechi îi apărea tot mai cețos în timp. Poza de la abația anglicană la care fusese o săptămână se păstra intactă, dar perioada în care fusese acolo nu se mai iveau în minte și uneori se ruga să nu se steargă de tot imaginile de la marginea orașelului acela lipiștit. Într-o zi intră în biserică un tânăr răs în cap cu sandale de lemn și rasă galbenă, care îl salută respectuos. Se numea Kha-mi și era un călugăr budist rătăcitor, după ce zăbovea un timp în Japonia și apoi în Birmania. "Păreți frământat, sfinția voastră", îi spuse călugărul, "v-aș putea ajuta cu câteva modeste sutre și cu incantațiile mele". Văzu fotografia din album la care părintele Albu se oprise și după un timp bătrânul se trezi lângă abația din acel cătun anglican, respiră aerul tare al toamnei și privi cerul încă senin. Anul, numai anul scris pe peretele abației i se păru ciudat și văzu un pâlcc de arcași care veneau în galop spre curte. - E el, e el, strigă unul, înalt, și o ploaie de săgeți se abătura asupra părintelui. - Eu, eu... vru să spună părintele, dar săgeata îi străpunsese gâtul, și roaiiele de sânge curgând pe sutana modestă. - Eu, eu... și deodată se trezi lângă altar, lângă veneratele chipuri de sfinți, lângă pravila lui, îl văzu pe Kha-mi adormit lângă scaunele stranei și încercă să îl trezească pentru a-i spune ce a trăit, îl zgâlțâi cu putere, îl strigă, îl smuci, îl ridică în brațe, dar Kha-mi nu se deștepta, nu se deștepta odată...

Fântâna romană

FETIȚA se urcase până în vârful Fântâniei romane din Piața și, încercând să pună mâna pe arteziană, se răni la un deget. Sângele căzu în prima cupă, cea mai restrânsă, colorând apa în roșu, ceea ce îi dădu o adâncă spaimă.

Punctele de sânge căpătară forma unor pești roșii, "voal-de-mireasă", și apa roze curse în cupa de jos, devenind oranj. Sângele căzu în prima cupă, cea mai restrânsă, colorând apa în roșu, ceea ce îi dădu o adâncă spaimă.

Stropii curseră în jos, în cealaltă cupă, devenind floricele galbene precum

cele pe care ea le aduna de pe câmp. În cupa a patra sângele amestecat cu apă portocalie și galbenă se transformă în frunze de nufăr verde pal, acoperind piatra tocită și răcorind privirea mirată a copilului. În havuzul de dedesubt apa deveni albastră ca șirul lung de nori ce trecuse deasupra Fântâniei, oglinzind cerul cu pete mari de azur. Penultimul popas al picăturilor de sânge a fost în recipientul devenit indigo și oglinzind întreaga Fântână în ultima cupă, cea violetă. Piața toată era violetă.

Și, ca un răspuns la această cădere în apa Fântâniei romane, fără să fi plouat în ziua aceea, un curcubeu palid se întinse de la un capăt la altul al orașului.

Lupul și vulpea

LUP, lupi, lupus, mamifer carnivor canid cu corpul de c. 150 lungime acoperit cu blană sură, cu capul mare, gâtul gros și coada stufoasă. (Canis lupus) specie de mamifer din familia canidelor de 110-160 cm lungime și având greutatea de 35-40 kg și urechile ascuțite. Culoarea blănii, în general sură, variază după sezon și după zona de vegetație în care trăiește.

Vulpe, vulpi, vulpes, mamifer sălbatic carnivor din familia canidelor cu blana roșcată, cu botul îngust și urechile ascuțite, cu coada lungă și stufoasă. (Vulpes vulpes) specie de mamifer carnivor. Blana este de culoare roșcată. Se hrănește mai ales cu șoareci, mai rar cu iepuri și cu păsări, iar în timpul verii chiar cu vegetale.

Boneta soldatului

INTR-O poiană depărtată de centrul de cercetări al artificierilor, specialiștilor în balistică și armurierilor din Vrancea se găsi scheletul unui soldat căruia vestonul îi intrase cu verzeala lui în oase, până când zdrențele se scuseră în pământ, aproape lăsând o umbră pe oasele cenușii. Boneta se mai păstra cu două urme de gloanțe într-o parte și alta a capului, urme pe care experții le măriră în laboratorul de fotografiat din localitate.

- Asta pare să fie urma unui glonte rusec, dintr-o armă AKM, spune unul dintre ofițeri. Se pare că a luptat împotriva rușilor în al doilea război. Trauma pare adâncă, poate de aici i s-a tras moartea. Glonteale a pătruns lateral, dar se poate să nu-l fi ucis.

- Cealaltă este urma unei arme germane cu încărcător, se pronunță un altul. Se pare că a căzut undeva luptând cu nemții. Nu știu dacă din asta a sucombat. Vom reveni imediat ce vom avea certitudini.

A doua zi a plouat tot timpul, astfel că cercetătorii nu au putut veni. A treia zi începuse o lapoviță ușoară, astfel că imediat ce ea încetă sosiră artificierii, specialiștii în balistică și armurierii. Căutară mult printre brazii, pe lângă potecile înlănțuite, până în poiana unde zăriră numai urmele unor pași. Ele duceau spre o vale, după care urcau un deal, în prima zi plouase, apoi urmase o burniță fină, după care în cea de a treia urmele duceau până la câteva flori de colț pe care le ocoleau, apoi erau din ce în ce mai rare, din ce în ce mai depărtate, la zeci de metri și dispăreau pe vârful muntelui înzăpezit.

O împărtașie a cărților

S-A ÎNCHEIAT de curînd ediția din acest an a Tîrgului de Carte de la Frankfurt, desfășurată între 5 și 10 octombrie. După cum se știe, e cea mai mare reuniune internațională de acest gen, o enormă desfășurare de forțe editoriale de pe întregul mapamond. Ajuns acum la cea de-a 46-a ediție, Tîrgul de la Frankfurt a acoperit practic epoca post-belică, devenind oglinda cea mai fidelă a "boom"-ului industriei cărții din ultimele decenii, un veritabil "barometru" apt să măsoare an de an nivelul atins de operațiunile editoriale în lumea largă. Organizatorii estimează că la ediția 1994 circa 8.400 de expozați din 95 de țări au prezentat circa 355.000 de cărți. Cifra vizitatorilor e apreciată ca depășind un sfert de milion. Printre participanți - un mare număr de autori și editori, librari și difuzori de carte, agenți specializați, ziariști și alte categorii de furnizori de informații. Peste 50 de stații de televiziune s-au aflat la fața locului, iar numărul jurnaliștilor din presa scrisă a fost estimat la peste 8000. În cele șase zile ale Tîrgului, un incredibil - prin proporții - furnicar de oameni se agită continuu în jurul munților de cărți aduse din toată lumea: umblă ore în șir de la o sală cu cărți la altă sală cu cărți, parcurg mulți kilometri de-a lungul labirintelor culoare dintre standurile cu cărți, privesc cărți, răsfoiesc cărți, discută despre cărți, adună prospecte care prezintă cărți deja apărute sau care vor apărea în curînd, cumpără drepturi de a reproduce, traduce sau difuza cărți, se învîrt neobosiți în această halucinantă împărtașie a cărților, incapabili să o cuprindă toată cu puterile lor fizice limitate, cu timpul lor de lectură de cite o singură viață, însă fascinați de ea, seduși de miracolul acestei lumi de hirtie, de ficțiunea unei realități paralele celei cotidiene, a unui fel de Turn Babel al cărților, a unui univers compus numai din oameni și cărți. Un imens spectacol al cărților - asta este Tîrgul de la Frankfurt; și în același timp - să nu uităm - o vastă afacere cu cărți și în jurul cărților, de data asta într-un sens mai puțin simbolic sau utopic, într-unul - adică - economic și financiar. Fiindcă se fac pretutindeni mulți, foarte mulți bani din cărți...

Două teme voi dezvolta în continuare: participarea românească la Tîrg și, la final, noutățile de ordin general ale acestei ediții. Despre prezențele românești, mai întii. Ca și în anii trecuți, țarilor din Europa de Est le-a fost rezervată o sală întreagă, unul dintre marile "hangare" (îmi vine să spun) ale Tîrgului. Cîteva sute de edituri au expus acolo, înscriindu-se într-un fel de "competiție" nedecarată a afirmării pe piața internațională. În atare context, nu stăm nici rău de tot, nici foarte bine. Făcînd comparația cu edițiile precedente, aș spune că n-au fost acum deloc vizibile progresele pe care ar fi fost cazul ca editurile românești să le facă. Participarea noastră a fost puțintel - nu mult! - sporită față de anul trecut. Am reparat acum (sper să nu fi greșit la numărătoarea steagurilor) zece standuri românești: două așa-zicînd "oficiale" - unul pe post de stand național și celălalt al Fundației Culturale Române -, șase ale unor edituri separate și - în sfîrșit - un stand ocupat de o rețea românească de difuzare. Cîteva prezențe tind să devină regulate: de pildă Editurile Humanitas și Univers, prezente și la edițiile trecute. La a doua participare s-a aflat Editura Nemira. Pentru prima oară au putut fi

văzute la Frankfurt cîteva edituri cu profiluri diferite, de la cel foarte comercial al Editurii RAO și pînă la cel foarte intelectual al Editurii ALL, trecînd și prin variante incerte precum cele ale Editurilor Vreamea sau Saeculum și Vestala (ultimele două formînd tandemul pe care l-am pomenit mai înainte; de Vestala nu cred că mai auzisem pînă acum - de Editura Vestala, vreau să zic!). Dincolo de aspectul mediu onorabil, pentru un observator atent au fost destul de evidente cîteva lucruri caracteristice pentru piața românească de carte. În primul rînd, vitalitatea unor case de editură care reușesc să aibă o producție abundentă, ceea ce le-a permis să etaleze, cum se și cuvine la un tîrg anual, multe noutăți, cum a fost cazul cu Humanitas, Nemira sau RAO, în timp ce suratele lor patronate de stat sau cu capital de stat publică puțin și, în consecință, au expus la Tîrg fie recolte sărăcuțe, fie cărți vechi de peste un an, dacă nu de doi-trei, cum nu se prea face și cum totuși s-a întîmplat cu majoritatea editurilor găzduite de standul național și chiar cu Editura Univers, prezentă la precedentă ediție cu multe titluri proaspete, însă cu o producție încetinită în ultima vreme. În schimb, în standul său au fost expuse cîteva cărți publicate de Institutul European din Iași, prea puțin concludente - totuși - pentru o emblemă impusă în acești ani grație unui ritm susținut de apariții foarte "vizibile" pe piață. Altă observație generală privitoare la participarea românească: editorii noștri încă nu au învățat cît de importantă e "regia" înfățișării lor în public. Standurile puse la dispoziția tuturor expozaților de către organizatorii Tîrgului de la Frankfurt au asigurat oricum condiții acceptabile, însă casele de editură care se respectă și-au amenajat ele însele spațiile de expunere, investind - nu foarte mult, de altfel - pentru a se prezenta cît mai atrăgător. La noi - aproape nimic: Editura RAO a încercat ceva, doar Humanitas-ul reușind și de astă-dată să iasă în evidență ca unic stand românesc gîndit "scenografic" - cu, în centru, un spectaculos stelaj din stînghii negre de lemn folosit ca suport pentru recente apariții din seriile consacrate marilor esești interbelici (Ionescu, Eliade, Cioran, Noica și Blaga) (concepția standului Editurii Humanitas aparținînd lui Andrei Cohn, student la Academia de Arte Plastice din București). Dezamăgitor din acest punct de vedere a fost standul Amco Press Ltd. București, societate de difuzare, deci care ar trebui să se preocupe tocmai de prezentarea comercială, de "ambalajul" care să atragă cumpărătorii - sau, la un tîrg de carte, vizitatorii. În loc de așa ceva, funcționarii respective rețele de difuzare recomandau vorbitorilor de română care se opreau în fața rafturilor lor cărțile fostului tovarăș (actualmente domn) Pavel Coruț. Cel mai jenant, căci ar fi trebuit să ne "reprezinte" cu cinste, mi s-a părut tocmai standul național, lipsit de orice concepție, cu un aspect sărăcăcios dat de cărți în majoritate modeste grafic, așezate parcă la nime-reală pe rafturi, în spatele unei măsute pe care zăceau teanc prospecte urîțele, imprimate pe hîrtie proastă. A-propos de prospecte: doar Humanitas și Nemira au avut cataloage de apariții la zi și doar Editura RAO (RAO International Publishing Company, cu numele complet) s-a înarmat cu un catalog elegant întocmit special pentru Tîrgul de la Frankfurt. Să nu uit să adaug că de un

stand mititel și chiar mai sărăcăcios decît cel al României a dispus și Republica Moldova, reprezentată de numai două edituri: Seca "Cartea" și Editura enciclopedică "Gheorghe Asachi", ambele din Chișinău (cacofonia din titlatura primeia datorîndu-se nefericitei prescurtări "Seca" pentru "Societate editorială comercială pe acțiuni"). O prezență mai degrabă tristă... Per total, deși aparențele au fost salvate, comparația cu concurența din restul Europei de Est nu ne prea avantajează, multe standuri ale altora fiind amenajate spectaculos, cu decorații foarte *shocking*, cu lumini speciale, reclame și tot tacîmul, inclusiv cataloage și prospecte luxoase, impecabile. Tot noîndu-mi din ce țări veneau editurile cu asemenea strategii "scenografice", mi-am dat seama de la un punct încolo că nu e nici un hazard la mijloc: era de fapt vorba despre grupul Polonia-Republica Cehă-Slovacia-Ungaria și despre Slovenia-Croația, binomul de state desprins din fosta Iugoslavie. Li s-a alăturat în privința aspectului foarte atractiv... China, care a decorat în stil propriu un spațiu de expunere întins, pe măsura unei economii de piață în agresivă expansiune. În sfîrșit, aș mai face observația că editurile românești participante la Frankfurt au dat impresia că sînt interesate mai mult să se prezinte pur și simplu, să-și ateste încă o dată existența, decît să facă ceea ce se face de obicei la o reuniune de acest tip, și anume afaceri. În aerul profesional, tranzacțional al marelui Tîrg, majoritatea editorilor noștri au încă un aer stingher. Nici nu prea au - de altfel - ce să vîndă (dacă nu socotim cărțile pe care le-au tot cumpărat pe mărci germane vizitatorii români stabiliți în Vest): pentru ca să poți semna contracte avantajoase cu

parteneri străini trebuie - nu-i așa?! - fie să ai bani destui pentru a cumpăra de la ei copyright-uri, fie să ai tu ce să oferi spre traducere. Deocamdată însă, editurile de la noi fac bani traducînd ele și publicînd între timp prea puțină literatură autohtonă care să le poată stîmni altora interesul. Nimeni nu pare să fi observat la noi - de pildă - că se pot plasa foarte bine în străinătate cărți de călătorie, albume și ghiduri turistice, albume de artă ș.a.m.d. Cine se ocupă astăzi sistematic de așa ceva în România?

CÎTEVA cuvinte, pe scurt, despre noutățile generale ale ediției 1994 a Tîrgului de la Frankfurt. În primul rînd - tema propusă atenției publicului și specialiștilor, prezentată pe larg, cu multiplele ei fațete: Brazilia ca o "confluență a culturilor". În mai mare măsură decît literaturile olandeză și flamandă, care au tîmțit afișul la ediția precedentă, Brazilia a oferit tuturor un veritabil spectacol, înfățișîndu-se nu doar ca o cultură a cărții, ci ca o spiritualitate complexă, debordînd de vitalitate, extrem de "colorată" și de substanțială în același timp. Dar poate că noutatea cea mai puternică a ediției a fost sala rezervată pentru prima oară în istoria Tîrgului de la Frankfurt mediilor electronice: etalîndu-și acolo extraordinarele posibilități de lucru, de stocare și de circulare a informației, computerele și CD-ROM-urile păreau gata să ia în stăpînire întregul imperiu de hîrtie despre care vorbeam la început. Și - probabil - vor reuși, chiar dacă nu neapărat eliminînd la propriu cărțile ca obiecte fizice: le vor coordona însă, adică le vor/ sau ne vor manipula.

Ion Bogdan Letter

Povestea unui călător

- La începutul lumii n'a fost lumina zilei, nici cuvînt, statomica uitare ce dănuia'n prăpăstii de-a pururi neumbate. În noapte doar germenul luminii, cel negăsind ființă

visa visîndu-și visul:
"Și iarăși nou și tînar voi răsări în zori,
de cîte ori, de cîte ori" -

Așa visa în noapte drumețul rătăcîl în munții Dezolării, numiți și munții Rodnei.

Deasupra sta lneul, orb, surd și mut, pleșuv și fără mîlă. În hăuri și în țancuri dihonii friguroase de neguri și vârtejuri mai negre decît noaptea. Drumețul cel rătăcîl dormea'ntr'o grotă rece ascunsă printre țancuri. El însuși se pierduse

de sine pe toți vecii. Nădejdea regăsirii el o uitase încă de mii de ani în urmă.

N'avea nici gînd nici știre de să fi fost născut, de clipa luminării. În miezul nopții oarbe: "Și iarăși nou și tînar voi răsări în zori,
de cîte ori, de cîte ori"

Din hăurile morții se auzi un tunet năprasnic, însuși Pămîntul se surpase. Pierdute continente

reizvorau
la viață;
arhanghelii
și zeii
gîndeau la omul nostru,
cel amorțit în grotă,
la calea sa cea lungă și fără de speranță. Visul îi reveni din ceață: "... voi răsări în zori..."

O, glorie celestă! Din goarneau sublime
arhanghelii luminii vesteau venirea zilei.

Un mic bondar ș'ntinse-o aripioară, cea udă, plină încă și grea de darul nopții,
de darul darului din cer, de rouă.

Ființa-i era în sînul unei imense flori, petale de aur, de rouă și purpură, acestea-i formaseră lăcașul în noaptea ce trecuse.

Părăul consacrat curgea mereu spre valea

în care mîi de duhuri se deșteptau la viață. Cerul ilumina un munte sever și falnic, asemenea unui tată care ve, hează'n noapte. Ființa își luă sborul, și mii de flori așteaptă cu miere în petale, la rodnica trudire.

Mihai Ursachi

Seminarul internațional pentru tineri critici,
Chicago, octombrie 1994

Descoperirea Americii

ANUL acesta, în perioada 16-23 octombrie, Asociația internațională a Criticilor de Teatru a organizat la Chicago, un seminar pentru tineri critici de specialitate. Participarea a însemnat două lucruri: o propoziție venită din partea secțiunilor țării noastre și, al doilea timp, un concurs pe care cel propus a trebuit să-l dea și să-l câștige. Am avut șansa ca tânărul critic de teatru ales prin vot de Secțiunea română - UNITER a A.I.C.T. să fie chiar eu, iar în urma concursului, să fiu selecționată și, deci, să nu-i dezamăgesc pe cei care au crezut în mine. Toate acestea însă ar fi rămas într-o etapă sublimă dar abstractă, dacă Fundația SOROS, prin *Centrul pentru artă contemporană București*, nu ar fi facilitat transformarea ei în realitate. În urma reuniunii *Comitetului Consultativ al Centrului*, s-a decis acordarea unui ajutor financiar care să acopere costul biletului meu de avion pe ruta București-Chicago și retur. Acum nu pot să spun decât că, datorită unui context favorabil, am ajuns la seminarul de la Chicago, o utilă experiență profesională pe pământ sută la sută american.

După o călătorie lungă și istovitoare, în care am admirat necontenit măiestria piloților români de la TAROM, am descins la Chicago noaptea, într-un ocean de lumină care se revărsa generos peste tot. Organizarea a fost bine stabilită până în cele mai mici detalii și a funcționat perfect, conform programului, până la sfârșit, grație eforturilor lui Andrew Patner (ATCA - *Asociația Criticilor de teatru americani*), secondat de Jan Herbert (AICT - Anglia, directorul acestui seminar). Cele două grupe de lucru, anglofonă și francofonă, au fost "dirijate" de doi monitori - Jeremy Klingston de la *The Times*, Londra, și de Louise Vigeant de la *Jeu Magazine*, Quebec - și asistate de rînd de Jan Herbert în sălile Universității *Roosevelt*. În paralel, își desfășura "lucrările" și o grupă formată din tineri critici de teatru din SUA, organizată și condusă de Jay Handelman de la *Sarasota Herald-Tribune*. Scopul acestei întâlniri a fost ca cei veniți din Cehia, Slovacia, Bulgaria, Ungaria, Polonia, Franța, Turcia, Irlanda, Mexic, România, dar și din SUA, să facă un periplu prin teatru american, așa cum este el reprezentat acum la Chicago. De fapt, spectacolele pe care le-am văzut au fost și baza discuțiilor purtate și tema dezbaterilor. Programul a fost dens și mai ales europenii au trebuit să se obișnuiască rapid cu schimbarea fuselor orare ca să poată fi tot timpul în ritm, adaptându-se stilului de peste ocean.

Ușa spre teatrul american, cu problemele și cu specificitatea lui, mi-a deschis-o celebrul Tony Kushner, deținător al premiilor *Pulitzer* și *Tony Award*, dramaturg și regizor, tânăr și puternică personalitate culturală (născută în 1956), autorul piesei *Angels in America*, jucată în New York și Chicago (în prezent la *Royal George Theatre*), spectacol considerat unul dintre evenimentele teatrale majore din 1992 încoace. Discursul a fost ținut la *Court Theatre*, situat în campusul *Universității din Chicago*. Puțini pași pe care i-am făcut încolo și încoace, înainte și după conferință, m-au determinat să mă gândesc nostalgic, dar și cu o mare mîndrie, la Mircea Eliade (cunoscut de mai toți cei cu care am vorbit) și la Ioan Petru Culianu, care, poate, s-au plimbat prin aceleași locuri și astăzi, în 1994, drumurile noastre s-au intersectat fie și pentru o clipă, oricum, atât de minunată pentru mine. Politica teatrului, teatrul ca politică, problema evreilor și a homosexualilor, cine produce și cine consumă teatrul, au fost câteva dintre subiectele preferate ale "alerțului" Tony Kushner.

La *Goodman Theatre*, Peter Sellars, probabil unul dintre cei mai importanți regizori americani, a fost invitat să monteze în deschiderea stagiunii *Negutătorul din Venetia* de Shakespeare. Voi reveni cu o cronică a spectacolului în numărul vii-

tor, dar, pînă atunci, câteva repere: lumea lui Shakespeare plonjează în realitatea americană contemporană, actualizată de Sellars la maximum, o lume dominată de oamenii de afaceri; evreul Shylock este interpretat de un actor negru, *Portia* este asiatică, *Venetia* este o *Venetia* californiană, nu lipsesc relațiile homosexuale (între *Antonio* și *Bassanio*), microfoanele și televizoarele montate peste tot pe scenă, dar și în sală. *Negutătorul din Venetia* al lui Peter Sellars este un spectacol controversat în America, dezbătut în seminarul nostru, cu cele mai multe păreri contra și cu puține pro, susținute și argumentate îndelung și unele și altele. Un alt spectacol care a incitat la discuții, de data asta aproape în totalitate favorabile, a fost *Never come morning* (*Dimineața nu vine niciodată*) de Nelson Algren, (piesă scrisă în 1942) premieră mondială adaptată pentru scenă de Paul Pedito și montată de Jennifer Markowitz la *Prop Theatre*. Dacă la Peter Sellars abundă bunăstarea, lumea banilor și a luxului, aici poți descoperi reversul, adică o lume a întinericului, a violenței, a crimelor, hoțiilor și violurilor, o lume disperată și agresivă, fără scop și fără perspective, prizoniera unui sistem care sugrumă viața, lumina, speranța. Așt adaptarea lui Pedito, cit și regia lui Markowitz apelează la o manieră realistă pentru realizarea spectacolului, combinând și alternînd scenele conflictuale corosive cu cele în care relațiile umane devin normale, într-un joc cu adevărat profesionist, nuanțat și riguros. Foarte interesante pentru toți participanții au fost deliberările care au urmat după aceste producții. Inițial am crezut că cel puțin receptarea criticilor americani va fi diferită de a celorlalți și mă gîndeam în special la *Negutătorul din Venetia*. Surpriza, trebuie să recunosc, plăcută, a fost că aprecierile, comentariile și argumentele, într-un cuvînt detașarea și obiectivitatea au funcționat ca și în cazul "musafirilor", nefiind deloc alterate de spiritul autobton și patriotic, foarte bine pus în evidență la americani. Acest contact direct între cele trei grupe a fost poate lucrul cel mai profitabil al părții teoretice a seminarului, în care fiecare s-a individualizat puternic pe sine, dar a dat și o dimensiune culturală, tradiției și spațiului din care vine. Ne-am studiat reciproc tipurile și criteriile de receptare și felul în care se arti-

Peter Sellars

culează ele coerent sau nu în tipurile de cronici (pentru cotidiene, pentru radio, pentru reviste strict de specialitate sau nu numai, pentru buletine informative etc.). Ne-am putut evalua propria mișcare teatrală în comparație cu celelalte. Am luat pulsul și am constatat pe viu că teatrul românesc este cunoscut prin "impresionantele spectacole" (citez din afirmațiile interlocutorilor mei) ale lui Silviu Purcărete (*Titus Andronicus*, *Ubu Rex* cu scene din *Macbeth*, *Decameron 645*), ale lui Mihai Măniuțiu (*Richard III*, *Lecția*, ale lui Tompa Gabor (*Cîntăreața cheală*). Mi s-a vorbit de asemenea despre *Hamlet*-ul de la Bulandra și despre montările din străinătate ale lui Alexandru Darie. Oferindu-mi-se această generoasă bancă

Prea multă lumină orbește

de date, mi-a fost mult mai ușor, atunci cînd mi-a venit rîndul, să fac portretul teatrului românesc în complexa și ampla lui deschidere și evoluție, plecînd de la utilizarea unor exemple din montările cunoscute de ceilalți pînă la diversificarea pe registre a trimerilor. Concluzia: pe rînd, fiecare mi-a mărturisit că ar vrea să vină în România ca să vadă pe viu ce fenomen extraordinar cultural, spiritual și social este teatrul nostru. (Nu-mi rămîne decît să mai sper - deși cele ce s-au întîmplat în ultimul timp, punctul apoteotic fiind confiscarea *Festivalului național I.L. Caragiale*, îmi obstrucționează continuu perspectiva constructivă asupra viitorului - că o minune va reapeza totul în *Matca* firească, că aceste spectacole se vor mai juca și că altele comparabile li se vor adăuga).

IN DESCHIDEREA stagiunii teatrului *Touchstone* am văzut piesa lui Eugene O'Neill *Desir Under the Elms* (*Patima de sub ulmi*, 1924) pusă în scenă de Jonathan Wilson, profesor asociat și președinte al departamentului de teatru de la Universitatea *Loyola* din Chicago, un pasionat al dramaturgiei (i-a studiat 18 ani opera). Din păcate, pasiunea lui nu a influențat și nu a coborît în viziunea regizorală, în jocul amator, exterior și demonstrativ al actorilor. O montare "folclorică" a lui O'Neill, superficială de la un capăt la altul, plictisitoare și trenantă. Din această stare te scoate Christopher Scheithe (*Eben*), dar nu pentru a te conduce spre una mai "confortabilă", teatral vorbind. Dimpotrivă. Mișcările bruște, fragmentate, isteria permanentă, inutilitatea și redundanța gesturilor, primitivitatea jocului său plin de automatisme înlătură reflexul de apărare, care se ivește în asemenea cazuri, și instalează o intrare permanentă.

Aceeași seară ne-a purtat la polul opus, într-un spectacol neconvențional ca expresie și realizare, experimental, neo-futurist, viu, creat de Greg Allen, scris, regizat și interpretat la *The Neo-Futurarium* de șase actori neo-futuriști și intitulat *Too much light makes the baby go blind* (*Prea multă lumină orbește*). Conceptele de bază sînt hazardul și schimbarea, eliminarea previzibilului într-un teatru non-iluzoriu, la baza căruia stă nu ficțiunea, ci realitatea socială, politică și personală transmisă în modul cel mai direct cu putință. În formula creată pentru spectacol de Greg Allen (care joacă și el) se resimte un amalgam de influențe, (pe care autorii înșiși și le recunosc în program) bine asimilate însă, într-o concepție unitară: de la post-modernism - amestecul de teoretic și de formal, ca și diversitatea surselor din care acestea provin; de la futurismul italian - cultul vitezei, al conciziei, al dinamismului, precum și aruncarea în aer a clișeeilor; de la dada și supra-realism, bucuria hazardului și a imprevizibilului. Spectacolul durează fix 60 de minute, iar dacă actorul nu s-a încadrat în timp, nu-i mai rămîne decît să-și înghită replicile. Spațiul de joc este un dreptunghi delimitat pe cele trei laturi de locurile spectatorilor. A patra latură este un perete folosit în timpul demonstrației în diferite scopuri. Pe o frînghie stau agățate niște hîrtii așezate în ordine, de la 1 la 30, cu titlul ei fiecare. Pe foaia pe care ai primit-o

la intrare, unde ți-ai lăsat și numele și ai căpătat în schimb, temporar, o poreclă, ai aceeași ordine: sînt 30 de scenete, care durează 2 minute fiecare. Succesiunea lor nu este cea stabilită pe fișuica ta. Este aleatorie și "ordonată" de numărul pe care-l indică, țîpînd cel mai tare, unul dintre spectatori. Hazardul determină această operă deschisă, care, în funcție de context, își modifică forma mereu, nu și conținutul, care naște relații directe cu publicul într-o interacțiune conceptualizată teatrală a tinerilor actori cu spectatorii. Nu există culise, totul este la vedere într-o maximă transparență. Toți fac de toate, efortul fizic fiind considerabil: își pregătesc în mare viteză decorul și accesoriile pentru sceneta în care joacă, cîntă și dansează, aleargă de colo-colo ca să nu piardă timp cu aranjarea spațiului, vînd bilete, își dau programul, iar la sfîrșit, îi găsesc suiți pe teigheaua barului invitîndu-te să cumperi insigne și tricourile teatrului. Poate acest tip de teatru experimental va ajunge și la noi...

Obicejul locului este ca, după fiecare spectacol, să se poarte un dialog, de altfel foarte deschis, între actori, producători, regizori și public, discuții care, spun unii, pot conduce chiar la modificări în montări. Un rol important îl are caietul-program, pe care spectatorii știu și sînt obișnuiți să-l utilizeze, și în care găsesc tot ce este necesar pentru a-i introduce în temă. Bani sînt obținuți de la sponsori, din surse proprii etc. În America funcționează un alt sistem de subvenții decît în Anglia, Irlanda, Franța, Germania sau România.

IN AFARA orelor de seminar petrecute în Universitatea *Roosevelt*, am găsit și alte prilejuri de a ne cunoaște și de a vorbi mai pe îndelete, și mai puțin convențional, despre țările noastre, despre probleme care ne individualizează sau care ne apropiie, despre mișcarea culturală specifică, despre greutate și împliniri. În foarte puținele ore libere pe care le-am avut, am vizitat împreună orașul Chicago, i-am studiat foarte... studiata arhitectura, am întîlnit presărate sculpturi ale lui Picasso, Mirò sau "panouri pictate" ale lui Chagall, ne-am lungit gîturile dîndu-ni-le pe spate ca să vedem virfurile zgîrie-norilor, ne-am cocotat în cele mai înalte două clădiri din lume (*The Sears Tower* - 110 etaje și *John Hancock Building* - 95 etaje), am poposit în sălile cu pictură și grafică de la *Art Institute* (unde se poate admira o colecție impresionantă de... impresioniști). Am probat generozitatea și ospitalitatea față de critici a doi patroni de restaurante - *Russian Tea Cafe* și *Bella Vista* - care ne-au răsfățat cu delicatesuri specifice bucătăriei rusești și italiene. Ne-am scurtat orele de somn, făcînd nopți lungi, ca să ne împărțim cunoștințele, ca să-i descoasem pe ceilalți și ca să ne lăsam descuși...

După o săptămîină care pentru mine a durat cît o lună, în care m-am simțit europeană pînă în virful unghiilor, chiar dacă nu m-am îndrăgostit de America (dar am descoperit-o!), îi mulțumesc pentru experiența profesională și de viață care astăzi are noi coordonate. Îți mulțumesc Andrew, Jan, Jeremy, Louise. Vă mulțumesc vouă, colegilor din toată lumea.

La revedere America, oriunde-ai fi!

Marina Constantinescu

Bitter Polanski

CRONICA
FILMULUI

de Eugenia
Vodă

BITTER MOON, noul film al lui Polanski, trebuie văzut ca un joc. Un joc inteligent, amuzant și cu o accentuată componentă didactică - pe tema - străveche - a "războiului sexelor".

Pe un vapor pornit în cursă lungă (voiaj, vom vedea, inițiativ) două cupluri. Un cuplu "perfect", de o perfecțiune foarte "british", - un El și o Ea porniți la aniversarea a șapte ani de căsnicie - în căutarea Indiei, ca într-un fel de "terapie maritală". Celălalt cuplu: pitoresc, straniu, agresiv, viu colorat, un american cu un aer uzat, condamnat la un cărucior de invalid, "o jumătate de om" și jumătatea jumătății - o franțuzoaică de o senzualitate monstruoasă, gen Anita Eckberg.

Polanski va organiza confruntarea cuplurilor ca pe un fel de "luptă de cocoși": unul va părăsi scena mort și în sânge iar altul va supraviețui bine jumolit.

Totul începe când englezul perfect acceptă să asculte - din politețe, din plictiseală, dintr-o minusculă curiozitate - confesiunile americanului invalid, scriitorul ratat care îi declară, din prima clipă: "am impresia că am găsit *ascultătorul pe care îl caut...*" "Ai simțit vreodată o pasiune copleșitoare? Ai idolatrizat vreo femeie? Într-o astfel de dragoste, nimic nu e obscen", îi teoretizează povestitorul,

Bitter Moon - Coproducție franco-angleză, 1992. Regia: Roman Polanski. Scenariul: Roman Polanski, Gerard Brach, John Brownjohn, după romanul "Lunes de fiel", de Pascal Bruckner (Ed. Seuil). Cu: Peter Coyote, Emmanuelle Seigner, Hugh Grant, Kristin Scott-Thomas ș.a.

începând să-i relateze, pas cu pas și bob cu bob, povestea unei pasiuni, poveste presărată, cu o sfințită nerușinare, de detalii "obscene", de un erotism dezlanțuit, cvasipatologic. Un looser cinic, hotărât să șocheze și să lărgească "orizontul sexual" al unui puștiulache *comme il faut* și plin de succes în viață? Sau "testamentul" unei mari experiențe, aruncat în ocean, pentru posteritate?... Cert este că, în Ascultător, - pe măsură ce se declanșează sindromul Șeherezada, pe măsură ce devine dependent de poveste - se declanșează și un imens sentiment de frustrare; adică, pe măsură ce Povestitorul îl conectează la, vorba poetului, "cea mai înaltă ficțiune", în ascultător se produce un fascinant, inconștient și explicabil - transfer de afectivitate. Trecutul lui, nevasta lui, principiile lui, viața lui - toate i se par, brusc, străine și fade, prin comparație cu *povestea celuilalt*. Tânărul domn "atât de britanic" care a început prin a privi jenat-condescendent exhibiționismul verbal al tovarășului de bord, sfârșește prin a asimila totul, și prin a fi ars de o sete imensă: setea de a trăi și el, cu aceeași intensitate, o pasiune. Și nu orice fel de pasiune, ci *aceeași* pasiune! Prins în țesătura celor mai fine și mai intime detalii ale poveștii de amor ale *celuilalt*, englezul perfect are impresia că s-a îndrăgostit de "eroina serialului", nevasta povestitorului, o eroină ieșită de sub o manta ciudat combinată: Adèle H - Anita Eckberg.

Cu o aplicație - repetăm, didactică -, americanul (alias Polanski) face autopsia unei pasiuni: de la coup de foudre la pasiunea la apogeu (povestitorul "pune pe masă" "orgasmul vieții lui", "Rubiconul lui sexual"), trecând

apoi la indiferență, la respingere și, în fine, la o ură de moarte, ură care, în mod ciudat, face cuplul indestructibil!

Polanski, vizibil pasionat de subiect, nu se ferește să lăbărțeze la maximum (2h18') toată povestea. Eternul meci între El și Ea va avea două reprize. În prima, Ea e victima, iar El - călăul, sadicul care o umilește, o alungă, o "omooară sufletește", o distruge. Sfirșitul primei reprize: "În sfârșit, o învinsesem!". În repriza a doua, același povestitor întoarce, tacticos, placa pe partea cealaltă: acum Ea va fi fiara, răzbunătoarea, distrugătoarea, sadica, nemiloasa, iar El - victima absolută.

În ultimă instanță, un "meci nul", pe care publicul îl urmărește cu o atenție amuzată, pentru că, dincolo de grozăviile de pe ecran (cele pur verbale rămânând, totuși, mai îndrăznețe decât cele "actualizate" în imagini), dincolo de gustul de fiere, de "Bitter Moon" se simte, mereu, suprema ironie a autorului.

DE REMARCAT modul în care Polanski se joacă cu "șabloanele" de tot felul, sau modul - parodic - în care îi aruncă, publicului înfometat, ceea ce știe că "cere": scene siropoase, săruturi în gros-plan, amor la gura șemineului, amor sadic, El lingând laptele care i se prelinge Ei pe piept, Ea sugînd sângele Lui, care țîșnește la tăietura briciului de bărbierit, etc.etc. (mai ales etc.).

Cel mai strălucitor și mai frapant personaj al filmului nu e nici ascultătorul, nici povestitorul, nici senzuala nevastă a povestitorului - ci englezoaica delicată, cu un aer intelectual - asexuat, un gen de frumusețe de o mare subtilitate: "Ai acea reti-

cență englezească inimitabilă, care sugerează posibilități nefolosite", o definește exact, la prima vedere, scriitorul invalid și fără operă. Veți descoperi, în acest rol, o actriță splendidă, Kristin Scott-Thomas (care joacă rolul principal și în *O vară de neuitat*, viitoarea premieră a lui Lucian Pintilie). Extraordinar joacă ea starea de iritare crescîndă, văzîndu-și soțul de nerecunoscut, în stare să se ridice de la masa de bridge (!) în plin joc, obsedat de "schilodul cu minte murdară și de nevastă-sa!" Iceberg-ul va da în clocot pervers, iar spectacolul îl va năuci - și îl va *trezi* definitiv - pe bietul "ascultător". "Orice relație, oricît de armonioasă, conține germeii farsei sau ai tragediei" - avertizează Polanski. Quod erat demonstrandum.

Polanski "relatează" totul cu un umor morbid și cu o vizibilă incapacitate de a lua în serios propriul film (cu excepția extraordinarei secvențe a Revelionului în care "cad măștile").

În filmografia lui Polanski, *Luna amară* rămîne un film romantic și apăsător "retro", în ciuda aparatului electrocasnice și de birotică ultramoderne. Dar, spre deosebire de *Tess*, în care romantismul era oarecum impersonal, în *Bitter Moon* el e impregnat de cinismul voios, de amărăciunea febrilă, de pesimismul bufon ale unui Polanski ajuns la 60 de ani și care, nu-i așa, a văzut multe la viața lui.

Cine ar fi crezut, acum peste trei decenii, la vremea *Cuțitului în apă*, că așa vor arăta, cîndva, variațiunile pe aceeași temă ale maestrului? Firește, primul care n-ar fi crezut ar fi fost Polanski însuși.

ȘTEFAN
CĂLȚIA

TABLOURILE pe care le-am admirat în seara zilei de 14 octombrie 1994, cînd s-a deschis la Dachau, lângă München, expoziția lui Ștefan Călția, aparțin unuia din cei mai reprezentativi pictori români contemporani. Numit după Revoluția din 1989 decan al Facultății de arte plastice din București, Ștefan Călția este cunoscut mediilor europene deoarece expozițiile sale care au avut loc în Germania, Anglia, Spania, Norvegia, Italia, Grecia și Olanda i-au adus o înaltă recunoaștere și apreciere.

Ștefan Călția la "Galeria 23" din Dachau

Avem înaintea o realitate diferită decât aceea care ne-a devenit familiară, o lume fărâmițată și realcătuită după un cod propriu, o desfășurare de povestiri și anecdote dintr-un trecut fără identitate istorică, dintr-un conglomerat uman cînd păcătos, cînd ridicol, cînd serafic sau de neînțeles. Artistul ne înfățișează compoziții cu personaje ciudat alcătuite, accentuînd asonanțele, propunînd alte asociații și disjunții decât cele pe care le constatăm, în mod firesc sau îndemnați de orgolii, în jurul nostru.

Grupurile de actori sau fecioarele livide, cu ochi exoftalmici, cu aspect embrionar, capătă adaosuri sau mutilări heteromorfe, accente de un ridicol tragic, amintindu-ne de disecțiile realizate în saloane cu stucaturi aurite ale unui La Bruyère, Chamfort sau Rivarol. De cîte ori eroii săi apar marcați de stigmatul unei calități sau unui viciu, sîntem tentați să îi țintuim într-un insectar mental sau într-o carte cu caractere, după o bună tradiție europeană.

Constatăm la personajele lui Ștefan Călția un fel de imobilitate, de existență strict individuală, de "sin-

gurătate în tovarășie". Ele își aparțin integral și chiar cînd se privesc în față nu se văd. Uneori, dispuse în perspectivă, par alipite unele de altele, sau cele din planul doi par umbrele celor din primul plan, ambele apărîndu-ne, chiar prin această dedublare, deposedate de propria identitate.

Cînd nu sînt înfățișate cu măști de clovni, anumite vietăți le răsar din pumni, din buzunare sau, pur și simplu, le sînt agățate pe umeri, pe genunchi, pe creștet, o recuzită variată și pitorească aruncată în talgerul personajelor pentru obținerea greutății morale dorite. Avem impresia că Ștefan Călția nu are un inventar premeditat al simbolurilor, de multe ori încarcerate într-o cușcă, într-o existență bine ferecată dar transparentă, evocînd paranteza unei iluzii sau realități transcendente.

Foarte multe din tablourile lui Ștefan Călția nu prezintă un fond pe care să se înscrie personajele. Deseori, în pînzele sale spațiul nu își face cunoscută prezența, ni se înfățișează o scenă fără decor, accentuîndu-se astfel tipologia eroilor, sensul moralist la care ne-am referit.

Spectacolul poate fi localizat oriunde, într-un circ, într-un teatru sau în viață, oricum cu actori în mod premeditat costumați și fardați care evoluează pe pămînt sau în văzduh. Deoarece golului spațial îi corespunde adesea și o lipsă de pondere, de gravitate, artistul simte nevoia să își așeze personajele pe postamente improvizate.

Studii foarte interesante au arătat influențele primite de către Ștefan Călția, dar nu știu dacă s-a accentuat faptul că mijloacele de expresie îi permit să își exprime trăirile personale, în primul rînd rîvna și curajul de a mărturisi încrederea într-o libertate absolută, într-o lume în care au domnit structurile înghețate, stupiditatea populistă, realismul socialist sau comunist de tristă memorie.

În fond, libertatea artistului autentic se află în sine încă din copilărie, acea nevinovăție care ignoră trăsăturile brutale ale societății dar cunoaște formele jocului fără capăt care ne luminează viața.

Pavel Chihaiia

TELEVIZIUNE

de Cristian Teodorescu

Istoria vorbită

MĂ SPERIE ignoranța mea față de istoria apropiată a României. Știu, din diverse surse, diverse lucruri. N-am avut cum să le verific, așa că nu mă bizui pe ele. Am citit, în ultimii ani diverse texte favorabile lui Ion Antonescu. Unele m-au mișcat, dar asta nu mi-a scos din cap că în contul României și al românilor Ion Antonescu a dat ordine de pe urma cărora au murit nenumărați civili nevinovați. Nu erau români. Adică mareșalul a trecut cu tăvălugul peste alogeni, din pricină că îi erau scumpi români. Așa justifică partizanii lui Antonescu cruzimea cu care acesta i-a tratat pe evreii din Basarabia. O cruzime a deportărilor, nu a execuțiilor în masă, dar efectul a fost același. Avem azi, lângă noi, un război între etniile din Iugoslavia. Putem aprecia ce înseamnă o atitudine răuvoitoare față de civili, din partea militarilor. În condiții de război deportarea civililor e tot un fel de condamnare la moarte. Admit că Antonescu n-a fost rău intenționat ordonând aceste deportări, dar asta nu-l scutește de răspundere în fața istoriei.

Într-o emisiune t.v. de pe programul 2, Vartan Arachelian l-a descusut pe fostul șef de cabinet al lui Mihai Antonescu, Gheorghe Barbul. De o inteligență ieșită din comun, chiar scriitor, invitatul lui Vartan Arachelian a vorbit cuceritor despre perioada în care s-a numărat printre vîrfurile din administrația României. Ceea ce m-a frapat la acest om de planul doi în politica României din perioada războiului a fost extraordinara sa capacitate de a-și face prieteni în toate taberele. Prieten cu Petru Groza, comunistul bogat, prieten cu țărăniștii, el face parte din echipa cu care regele Carol al II-lea nădăjduia să depășească criza provocată de pierderea teritoriilor și de sminteala legionarilor lui Horia Sima. Poate că greșesc, dar pe măsură ce trece timpul, încep să cred că regele Carol al II-lea a căzut de pe tron din pricină că era ultimul apărător al ideii de păstrare a alianțelor tradiționale ale României. Prin îndepărtarea de la tron a lui Carol al II-lea, România a ajuns în situația de a juca pe cartea Germaniei. Carol a făcut tot ceea ce a depins de el pentru a-i ține pe legionari departe de guvernare. Mult înjurata dictatură regală a avut ca scop evitarea altei dictaturi, mai rele. Antonescu însuși, care a ajuns la putere propulsat de legionari, a fost silit ulterior să-i radă pe foștii săi aliați pe care i-a și trimis în linia întâi a frontului. Se pare că marea greșeală a regelui a fost că l-a chemat la guvernare pe Ion Antonescu. Fiindcă

acesta, în loc să instaleze o dictatură militară procarlistă, a dat o lovitură de stat asociindu-se cu cei împotriva cărora regele îl chemase să facă guvern. Că, la o adică, legionarii nu erau o forță covârșitoare în România; asta a dovedit-o chiar Conducătorul, când i-a pus cu botul pe labe după ce i-a lăsat să-și facă de cap în timpul rebeliunii.

Greșeala regelui Carol a fost că a contat pe sentimentele de absolvent al Academiei militare de la Saint Cyr și de anglofil ale lui Antonescu. În timpul domiciliilor sale forțate, generalul apucase, cred, să capete admirație pentru Mussolini și pentru Hitler. Nemaivorbind de presa care elogia, în țară, dictatura de mână forte care ar fi putut salva România de corupție și de condiția ei ingrată în Europa. Adică de țară cu mari orgolii și cu o destul de redusă justificare practică a orgoliilor sale. Noi am pierdut teritoriile noastre și din pricină că ideea de Românie în fruntariile ei nu apucase să se sedimenteze în mințile fruntașilor noștri politici. Dacă ideea unei Românie complete ar fi reprezentat o tradiție în mințile politicienilor care au votat că trebuie să ne retragem fără luptă din Basarabia sînt convins că altele ar fi fost voturile. Căci ideea de salvare a României a fost circumstanțiată *României Mici*, cea dimăinețea primului război. Unul dintre cei care s-au împotrivit cedării fără luptă a Basarabiei, Nicolae Iorga, a fost ulterior asasinat de legionari. Ce legătură are una cu alta? Exact legătura Pactului Molotov-Ribentrop. Legionarii au început ceea ce comuniștii au des la bun sfârșit - exterminarea clasei politice din România.

Tot ceea ce am scris pînă aici e simplă speculație. Cred însă că singura garanție că vom ști acum să nu ne mai lăsăm intimidati, fără luptă, e ca istoria României să nu mai fie povestită la televizor, ci scrisă, negru pe alb, iar apoi răspîndită în milioane de exemplare. Mi se pare rușinos pentru istoricii noștri că în loc să caute surse de informare la prima mîna, cite mai sînt, pentru a le confrunta și pentru a extrage din aceste confruntări dacă nu adevărul, măcar o epopee credibilă a acestui popor, ei așteaptă de la realizatori de televiziune să facă acest lucru. Eforturile de istoric amator ale lui Vartan Arachelian sînt stimabile, dar ce păzesc istoricii profesioniști? Așteaptă cumva indicații?!

RADIO

de Antoaneta Tănăsescu

LA 1 noiembrie, radioul și-a sărbătorit cei 66 de ani de existență în haine de lucru. Structura programului zilnic a fost, în mare, aceeași de totdeauna, cîtorva emisiuni omagiale, majoritatea retrospective, revenindu-le datoria să atragă atenția asupra aniversării. Prezentul și viitorul instituției au fost, tacit, trecute în plan secund, deși, măcar o dată pe an, ele ar fi putut fi puse în discuție de dimineață pînă seara, în ample transmisiuni la care să participe, alături de redactori, colaboratori stabili, reprezentanți ai publicului și candidați desemnați pentru ocuparea unor posturi de decizie în noul Consiliu de Administrație. Transparență, transparență, numele tău adevărat este utopie? Asaltat din toate părțile de concurența posturilor radiofonice private, avînd de luptat și cu

propriile inerții sau momente de indecizie, postul național de radio se află la ora, la vîrsta, marilor decizii. Cînd și cînd răzbat spre noi frînturi de proiecte, multe promisiuni și tot atîtea declarații programatice, dar o imagine coerentă asupra felului în care va arăta radiofonia publică în '95, '96 și așa mai departe este mereu amînată. Pînă atunci, sectorul producție casete ne promite (citez din "Panoramă") "un nou omagiu sonor" reunind: semnalul de deschidere a postului din 1936, dialoguri culturale susținute de Constantin Vișan și Vlaicu Bârna, înregistrări "de aur" (în ordine: Eugen Barbu, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Ion Minulescu, Tudor Arghezi), recuperări, tot "de aur", din înregistrările lui Nicolae Titulescu, Nicolae Iorga, Octavian Goga, Henri Coandă, Liviu Rebreanu, mărturisiri ros-

SIMULACRELE NORMALITĂȚII

de Eugen Negrici

"Izvoarele" protocronismului

ESTE CLAR pentru oricine recitește astăzi *Istoria...* că lui Călinescu i-a reușit ceea ce însuși numea o "continuă intelectualizare a literaturii", sporind, ca nimeni altul pînă atunci, zestrea de semnificații a textelor redactate cu sau fără intenție literară.

În termenii noștri, am zice că, renunțînd să mai caute o pretinsă structură obiectivă a operelor, a intuit că acestea se află într-un proces pe care semioticienii l-ar înțelege acum ca pe "un proces de semioză deschisă".

Mai cuminte zis, a socotit textul ca pe o rezervă nedefinită de înțelesuri, ca pe un cîmp de posibilități - confirmate și adjuocate la fiecare "execucție". Fiindcă avea o imaginație complexă și știa să schimbe unghiurile de abordare, încadrînd, de fapt, textul în cît mai multe contexte revelatoare, el a izbutit să obțină pe anumite porțiuni ale lor, din loc în loc, bruste creșteri de informație, care depășeau sau contraziceau intențiile inițiale ale autorilor, dar care se adăugau acestora pe furie.

Reușita provocării semnificațiilor, adică valorizarea textului printr-o multiplicare a efectelor expresive va depinde totdeauna de anvergura intelectuală, de disponibilitatea asociativă și de talentul interpretului. Dar și de autoritatea lui, singura care, pînă la urmă, dă gir social, strecoară în "canonul" epocii valorile stîmrite astfel. Numai puterea de persuasiune a verbului călinescian și reputația lui puteau impune, ca valori artistice, elementele textului care intraseră într-o simplă tensiune semnificativă cu orizontul lui de așteptări. Trebuie spus că niciieri criticul nu precizează faptul că efectele ivite prin relevarea intertextualității sînt datorate exclusiv puterii lui de atribuire, de intelectualizare prin atribuire. Dimpotrivă, toate sînt lăsate să apară ca rezultînd din aluatul misterios al artei, ca țînînd de esența ei miraculoasă.

Senzația de bogăție artistică, de maturitate și de temeinicie a literaturii române, chiar în fazele ei vechi și în ariile ei precare, vine în *Istoria...* lui Călinescu din păstrarea într-o zonă ambiguă a ideii de valoare, din amalgamarea, de-a lungul capitolelor, a valorilor artistice și a valorilor de sem-

nificație, din prezentarea ca valori artistice a unor efecte expresive involuntare.

Katherine Verdery ne atrage atenția în cartea ei *Compromis și rezistență*, apărută, de curînd, la Humanitas, că definiția valorii s-a aflat la originea tuturor luptelor din spațiul politicii culturale din vremea lui Ceaușescu. Protocronismul - ca fenomen - a evidențiat - ne reamintește autoarea - chiar lupta pentru controlul definirii valorilor literare. Îndrăznim să avansăm aici ipoteza că protocronismul (cel de bună credință, pornit din studiile lui E. Papu) a moștenit confuzia călinesciană de care vorbeam mai sus, dîndu-i, însă, un soi de penibilă coerență. Pe scurt, cum proceda gînditorul protocronist? Dacă, de pildă G. Călinescu remarcă în cronicile verificate din secolul al XVIII-lea - "stîngăcii savante, ritmuri inegale și o mare măscărie populară, prevestind pseudofolclorul suprarealist de dicteu automat", omul nostru nu se dădea în lături să proclame descoperirea, să zicem, a unui suprarealism românesc anterior celui francez. Și asta fără să mai țînă seama de faptul bine cunoscut că orice apariție, orice curent nou luminează altfel trecutul, inventîndu-și anticiparea. Ori de faptul că omologul lui, protocronistul francez, ar avea unde, în trecutul unei literaturi atît de bogate ca a lui, să "descopere" prefigurări suprarealiste dacă ar fi minat de trista ambiție a afirmării superiorității artistice și, prin ea, a "suveranității estetice".

Eroarea protocroniștilor este una gnoseologică. Procesul de semioză deschisă e oprit într-un punct avantajos și o voce curajoasă ia de bun un simplu efect anunțînd cu aplomb preexistența unui fenomen artistic. Preexistența devine preeminentă și, prin extrapolare, literatura română - care are destule și importante merite - se transformă în argument propagandistic. Ea este măreață și mai ales își este suficientă ca și economia de tip ciu ce a comunismului nostru național. Născut de ceaușism, protocronismul năștea, la rîndul lui, ceaușism.

Remember

tite de Șerban Cioculescu, Perpessiciu, Mihail Zirra, un tablou din *Michelangelo* de Al. Kirilescu (în interpretarea lui George Vrăca și Ion Manolescu), în sfîrșit, o selecție muzicală de prestigiu (Dinu Lipatti, George Enescu, Theodor Rogalski). Nu am știință de existența (și, în consecință, de sumarul poate mai puțin eclectic) a precedentelor "omagii sonore" ce s-ar fi convenit, măcar în aceste momente sărbătorești, să fie amintite. Ideea de a valorifica, ieri prin discuri, azi prin casete, mîine prin discuri compact, tezaurul Fonotecii este excelentă. Fiecare nouă apariție are toate șansele să devină un eveniment cultural cu puternic impact asupra opiniei publice. Cu ce să începi, însă? Poate cu cea mai veche înregistrare, realizată la 20 mai 1913, în sala numărul 5 de la Sorbona, unde alături de Guillaume

Apollinaire, Emile Verhaeren, Anne de Noailles, R. Poincaré, Sarah Bernhardt, toți invitați pentru a face înregistrări pentru Muzeul Cuvîntului (inaugurat în 1911), s-a aflat și Elena Văcărescu. Iar transpunerea pe bandă magnetică a acelor discuri imprimate atunci se află, acum, în depozitele Radiodifuziunii Române. Alături de multe alte comori. Dreapta lor selecție și aducerea lor la lumină într-o afiș de specială ediție-tezaur (serii tematice, însoțite de pliante, serii cu apariție ritmică și bun tiraj) nu poate fi realizată în absența unei cote de înalt profesionalism. Și a unei responsabilități morale nu doar față de viitorime. Căci și prezentul este atent la această posibilă istorie vie a radiofoniei românești.

Reconstrucția filosofică

SEMNELE de întrebare pe care le ridică Europa răsăriteană ca urmare a răsturnărilor politice petrecute în anul 1989 reprezintă o preocupare importantă a specialiștilor în științele sociale. Există multiple procedee de analiză a vechilor și a noilor experiențe din țările Estului. Prin intermediul studiilor de politologie dar și al acelor de istorie, sociologie, economie au fost descrise atât faptele care au atras ori au condus această parte a continentului spre totalitarismul comunist, cât și acelea care au contribuit la căderea lui; au fost găsite explicațiile cele mai plauzibile cu privire la subjugarea ideologică a milioane de oameni; relațiile etice și politice au fost văzute ca instrumente ale dominației, iar consecințele lor descoperite în forma mentis colectivă.

Fără a minimaliza rosturile vreunui dintre domeniile amintite, cred că în acest moment este primordială îmbrățișarea unei direcții noi în cultură, fără de care mutațiile în plan mental riscă să înfrizie enorm. Dificultățile de adaptare și integrare în lumea civilizată se datorează absenței reperelor culturale, filosofice care să ajute la emanciparea de sub servituțile adânc înrădăcinate. În cartea sa, *Explorări în actualitate* (Biblioteca Apostrof, Cluj, 1994), filosoful Andrei Marga pune în discuție o problemă fundamentală pentru existența societăților postcomuniste: "reconstrucția filosofică în care modernizarea vieții publice să-și găsească locul central pe care îl are în realitatea vieții". Ce înseamnă aceasta? Examinarea critică a mai vechilor teorii filosofice? O nouă atitudine intelectuală în fața trecutului și, mai ales, a prezentului? Repunerea în drepturi a politicii, în sensul necorupt de ultimele decenii? O filosofie a socialului? Implicarea intelectuală în imediatitatea faptelor?

Beneficiind de o informație foarte variată, aducând numeroase argumente rezultate dintr-o cercetare aplicată, dar și dintr-o reflecție sistematică asupra fenomenului pe care l-aș denumi criza de conștiință, studiile lui Andrei Marga se axează asupra filosofiei pragmatismului, ca filosofie universală, cu posibil impact fecund într-o zonă geografică și spirituală în care astăzi "concurează zgomotos și steril vestigiile dezarticulate ale hegeliianismului sclerozat, ale neoromantismului prăfuit și ale herderismului degradat". Și pentru că imaginea est-europeană și chiar europeană despre pragmatism nu corespunde întotdeauna realității lui, autorul propune o binevenită recuperare, răspunzând la mai multe întrebări: care este poziția pragmatismului în filosofia contemporană? care este imaginea est-europeană despre pragmatism, cum a fost el receptat în cultura română? care sînt strategiile pragmatismului și cum se poate articula un pragmatism critic? Intenția este de a afla alternative viabile pentru cultura Europei răsăritene, pentru cultura politică din România. De unde și insistența asupra realei configurații a pragmatismului ca filosofie presupunând o altă istorie a ideilor, în tot cazul diferită de ceea ce îndeobște se consideră a fi fiind istoria filosofiei.

În paginile cărții găsim necesarele distanțări critice (în care întotdeauna iese în evidență poziția omului de știință) față de marxismul răsăritean și față de naționalism. În cel dintîi caz, filosoful atrage atenția asupra adevăratei ruinari a realității umane în pofida promisiunilor emancipatoare; asupra «faimoasei» dialecticii antrenînd, pe

baza corelațiilor aberante, "un economism orb la nevoile în materie de socialitate ale oamenilor". În cel de-al doilea, face mai bine cunoscute resorturile adînci, magnitudinea impactului teoretic datorată eficacității aparatului educațional și de propagandă. Analiza naționalismului e motivată prin aceea că în contextul depășirii totalitarismului comunist, el re-devine principala piedică în așezarea vieții pe temelia drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Cultivînd un "specific iluzoriu" și proclamînd "pericole imaginare", naționalismul "împiedică, mai presus de toate, să se vadă că există un cadru asigurat de drepturile și libertățile fundamentale ale omului, ce ține nu de un specific național, ci de condiția generală a inserției omului în lume și are, deci, valabilitate universală". Spre a explica o asemenea valabilitate, Andrei Marga apără ideea unei abordări pragmatice. Ce înțelege autorul *Explorărilor în actualitate* prin abordare pragmatică? Examinarea corectă a filosofiei prin dezvăluirea felului în care ea concepe și dezleagă problemele vieții publice; promovarea dialogului ca început al unei democratizări reale; dialogul ca politică, presupunînd o angajare dincolo de nevoile imediate. Una dintre concluziile filosofului - asupra căreia cred că ar trebui să meditez mulți dintre intelectualii țărilor est-europene - este următoarea: "scoaterea oamenilor din politică este mereu premisa articulării și promovării unei politici peste capul lor și, pînă la urmă, în pofida lor".

Reconstrucția filosofică sugerată de A. Marga ar urma să dobîndească o finalitate: modernizarea vieții publice. Cum modernizarea în această "zonă" a continentului a început la 1848 și nu s-a încheiat încă, mă întreb, la rîndu-mi, cum pot fi realizate mutațiile profunde în gîndire de îndată ce mentalitățile conservatoare venite pe o durată mai lungă a istoriei continuă să rămîna dominante? Există ceva tragic în istoria națiunilor moderne din Europa răsăriteană? Conservatorismul lor ține de însăși formarea ca entități distincte. Spre deosebire de Vest, în Est națiunile s-au format - cum bine observa filosoful István Bibó - prin negarea celuilalt și nu prin emancipare, ca necesitate de descoperire a propriei identități colective. Ceea ce a dus la decalajele de acum reperabile la fiecare pas și greu explicabile din perspectivă vest-europeană. În pofida acestei observații, rezultînd din cea mai fecundă dintre perspectivele cercetării, am numit-o pe aceea a "duratelor lungi" care permite sesizarea mișcărilor profunde ale istoriei, teza avansată de filosoful Andrei Marga merită o atenție deosebită. Potrivit ei - și aici este esențialul, o ipoteză de lucru inedită pentru cultura română - e nevoie de o nouă istorie intelectuală, drept cadru al înțelegerii și aplicării pragmatismului ca filosofie. Resorturile universale ale acestei filosofii sînt capabile să intre în actualitate dînd șanse reale societăților aparent stagnante, datorită accidentelor istorice, repetatelor crize de conștiință. Cartea lui Andrei Marga este remarcabilă și prin faptul că reușește să exemplifice rosturile pragmatismului în contextul actual. Ea este singulară în cultura română contemporană tocmai prin asumarea și propunerea unui alt mod de a privi individul (dar și instituțiile sale reprezentative) într-o societate aflată la începuturile re-formării sale.

Victor Neumann

Confesiunea "consilierului" cu mîna dreaptă în ghips

UN CRITIC modest care preferă să-i spui consilier... E o seară "Bulgakov" la Casa scriitorilor. Înainte de revoluție. Fantasticul plutește-n aer. Poate să apară orice drăconenie, orice fantasmagorie (din subconștientul tuturor, supraîncărcat). Tînărul critic (nu mă lasă să-i dau numele) a căzut pe gheață și și-a fracturat mîna dreaptă pe care și-a pus-o în ghips, țînînd-o într-un unghi de 90 de grade cu un bandaj răsucit, petrecut pe după gît. Acum scrie cu stînga. Ca un semi-analfabet, - spune, - căznit, împleticit, șovăind ca un țăran pus să iscălească o chitanță. Bem *Pinot Noir*, iarnă fiind. Criticul, fala generației sale, a răsturnat pînă acum vreo trei-patru pahare, și-mi explică de ce bea, fiindcă bea... Ca să înlătore frînele ipocriziei, intereselor, "omeniei" slăbănoage. Și mai bea pentru că, astfel, își închipuie că spune fără nici o opreliște adevărul. Și precizează, de la sine, că și asta e un defect, imposibil de combătut: *să-ți închipui că rostești adevărul*, tu, numai tu...

Cum vorbim și ciocnim, îi atrag luarea aminte că alcoolul, de la un anumit punct... Știe, știe și asta. Dar măcar pînă la *acel punct*, va fi fost sincer și adevărat, oricum. Trebuie să spun că tînărul critic a fost și este încă foarte sărac. Nu l-a angajat nimeni. Stă într-o garsonieră confort doi într-un cartier-mamut. Și bînd și discutînd, ochii i se împăienjesc de lacrimi. Te doare? Brațul, adică. Nu, s-a obișnuit. Dar ce... de ce?... Tace, și tac și eu; nu-i bine să te vîri în sufletul oamenilor. În cele din urmă, apucînd încet cu mîna stîngă paharul, îmi mărturisește că s-a gîndit la soarta confrăților săi. Săracii, săracii de ei - spune - poezii... proza-torii... - cei buni! Îmi atrage sever atenția - cît se chinuie ei să dea capodopere, și pe urmă, vin eu! - și se împunge deodată cu degetul, acuzator - vin, și cu orgoliul meu personal și mizerabil, îi iau la refec, că asta-i bine așa, dar că aia nu-i bine așa, numai sentințe fără apel. Spune-mi, te rog, cine își poate permite fudulia de a da verdicte absolute?...

Ceea ce îl face, în seara aceasta bizară, atît de bătaios, este convingerea lui că nici un critic, oricît de mare, nu poate egala, existențial,

jertfa, extazul unui mare poet sau romancier. E înția oară cînd aud din gura unui critic atît de înzestrat, punînd de la el, și nu din modestie, o limită categorică profesiei sale redutabile. Mici suflete de dictatori - perorează - mici inchișitori, fără religie, mici donjuani ejaculatori precoci (?), găsindu-și în literatură un loc de eliberare a complexelor lor ascunse.

Severe cuvinte!... Un critic important să nu egaleze un romancier important? Dar Proust? Nu deveni el un mare romancier abia după trecerea prin purgatoriul critic care a fost *Contre-Sainte-Beuve*? Firește. Dar cu Proust este altceva - protestează omul cu mîna în ghips, dînd fără să vrea chiar din mîna înțepenită, ceea ce-l face să se strîmbe brusc de durere. Noi nu am avut înainte de Rebreanu sau de Sadoveanu un critic ca *Sainte-Beuve*, care să-i fi ignorat pe amîndoi, cum avea să-i ignore, la francezi, pe Balzac, pe Stendhal... Și nu uita ce zicea Marcel - (pardon, în intimitatea mea îi spun pe numele mic, m-a acceptat) - el zicea că dacă proza și poezia secolului trecut, soarta lor, ar fi rost decisă de părerile criticului cu un turban de muiere legat cu o fundă ce-i atîrnă pe frunte, accentuîndu-i fizionomia de pezevenghi, cum l-a văzut pictorul Demarquay, nimic n-ar mai fi rămas din marea literatură franceză.

"Și cînd îți amintești - zice Proust despre *Sainte-Beuve* - pe ce ton de entuziasm vorbește el despre nuvelele scrise de Doamna Gasparin de Töpffer, e clar că dacă toate operele secolului XIX ar fi ars, în afara *Cozeriilor de Luni*, și am fi siliți prin aceste zile de *Luni* să ne facem o idee despre scriitorii secolului XIX, Stendhal ne-ar apărea inferior lui Charles Bernardem, Vinet, Madame de Verdelein, Ramond, Sénac de Meilhan, Vicy d'Azyr și mulți alții, de la Alton Shée la Jacquemont..."

Marcel uitase să pună la socoteală și "micul clan al Doamnei Verdurin". Și criticul român îl adăugă pe loc, apucînd cu stînga sticla de *Pinot-Noir*. Care, neagră cum e, nu se vede; n-avea cum să se vadă că în ea nu mai era nimic.

(Variantă)

Valentina Boștină

ERA vîlstarul tîrziu, poate chiar ultimul, al unei rase pe cale de dispariție. Văzînd-o, se luminau definitiv și subit două idei aparent fără nici o legătură una cu alta: cea de Sculptor și cea de Doamnă. Sculptor era nu numai prin grațioasa forță pe care o iradia, ci și prin acuratețea aplecării spre sine însăși, transformîndu-se în propria-i lucrare, dînd chipului și întregii sale făpturi monumentalitate, strălucire și irizări marmoreene. Lingă ea noțiunea de Doamnă înceta a mai fi un simplu apelativ sau o formulă convențională; ea devenea o invocație mitică și cobora pînă adînc în realitatea tulburătoare a *cronicilor*, în lumina obosită a curților medievale. De aici a urcat, a venit printre noi și ne-a amăgit că există. Dar această toamnă lacomă a sorbit-o necruțător și neașteptat. Era frumoasă, învîluită într-o lumină hiperboreană, tînără încă și definitivă ca un hai-ku. Se numea Valentina Boștină și a lăsat în urmă un nume și o mulțime de forme bizare, traversate de dramă și lirism. Măcar ele modelate (ori dăltuite) în substanțe nepieritoare.

Pavel Șuşară

Patul lui Procust

ÎN PEISAJUL literaturii spaniole contemporane, barcelonezul Esteban Padró de Palacios aduce o notă inedită și plină de interes. Dedicându-se cu precădere prozei scurte, acest scriitor, de profesie medic, pătrunde în mecanismele psihice ale personajelor sale cu magistrală rigurozitate și măiestrie, solicitând și colaborarea cititorului prin deznodământul surprinzător și adesea ambiguu.

Este autorul volumelor de povestiri *Aljaba* ("Tolba de săgeți", 1961); *La lumbre y las tinieblas* ("Lumina și tenebrele", 1966); *Velatorio para vivos* ("Priveghi pentru cei vii", 1977); *Los que regresan* ("Cei care se întorc", 1991) etc... și câștigător a patru premii literare naționale.

Deci ați putut fugi? De necrezut! Aici am aflat doar că s-au închis granițele. Veștile sunt foarte confuze.

- A fost o pură întâmplare. Așa că, după cum vedeți, sunt din nou acasă. Și nu vă puteți închipui cât mă bucur. E o țară tare primitivă cu arme foarte moderne. Se pot întâmpla lucruri îngrozitoare.

- Așa credem cu toții, dar nu știm nimic concret. Doar zvonuri. Dumneavoastră, dumneavoastră ați fi informatorul ideal, dar bănuiesc că secretul...

- Pentru Dumnezeu, dragă prietene! Secretele există numai în măsura în care sunt într-adevăr, adică atunci când nimănui nu-i trece măcar prin cap că e la mijloc un secret. Secretul bănuie că și dezvăluit. Vă asigur că, în scurtă vreme, toată lumea va susține deopotrivă și ceea ce e sigur și ceea ce e fals în contradicții atrăgătoare pe măsura tuturor gusturilor politice.

- Și dumneavoastră cunoașteți adevărul, bineînțeles.

- Iar dumneavoastră, ca bun gazetar, ați fi foarte dornic să-l aflați înaintea tuturor.

- De bună seamă. Dar vă puteți bizui pe discreția mea. Atâta vreme cât nu mă autorizați, eu...

- Am mult respect pentru dumneavoastră, señor Monje. Vreți însă să-mi spuneți ce motiv ați avea să fiți mai discret cu secretele mele decât eu însumi? Confidențele secrete își au rostul numai când pot fi difuzate, chiar dacă în surdină, desigur.

- Mă rog, dumneavoastră, diplomații..

- Nu-mi atribuiți abile subterfugii diplomatice. În realitate nu există nici un motiv să nu vă povestesc tot ce știu.

- Minunat. Nici nu îndrăzneam să mă gândesc la așa ceva.

- La urma urmelor, povestea n-o să vi se pară prea originală. Și mie mi-ar părea așa, dacă n-aș desluși un fel de alegorie foarte ispititoare. Vă interesează mitologia?

- Adevărul e că trăiesc atât de prins în vîltoarea universului informației încît am neglijat disciplinele umanistice. Acum, așa cum a spus cineva, în loc de Dionisos vorbim de alcoolism. Sper că nu-i neapărat necesar să fiu la curent...

- Nu, nu-i neapărat necesar. Dar refuz categoric să vă satisfac curiozitatea desfășurîndu-mi talentul de povestitor în plină stradă. Îmi amorțesc picioarele, mi-e frig și trebuie să strig ca să fiu auzit. Nu mă număr printre flăcăii tomnatici care pe zi ce trece se simt tot mai bine. Vă asigur că să te simți tot mai tînăr e semn rău.

- Ce propuneți atunci?

- Nu știu. Am putea merge la Centrul Cultural. E chiar peste drum, în colț, și acolo în bibliotecă o să fim doar noi.

- Să traversăm.

- După dumneavoastră. Și vă mărturisesc că dacă o să mă tutuiți o să mă simt mai la largul meu.

- Pofțiți, intrați. Vedeți? Nu-i nimeni. Dacă n-aveți nimic împotriva, să ne așezăm acolo, lângă fereastră. Scaunele sunt de răchită; eu nu suport plasticul.

- Aveți dreptate.

- Mănuile mele mă fac să-mi amintesc de tinerețe. De fapt, le cultiv de copil. O-mul trebuie să se maturizeze, dar fără exa-

gerare, zău așa. Dar să trecem la fapte.

- Sunt numai urechi.

- Toată lumea știe că generalul Polipemón Rodríguez a ajuns la putere și imediat a instaurat dictatura. Dictatura lui Rodríguez a fost pe măsura staturii lui de uriaș. După cum se întâmplă de obicei în astfel de cazuri, a organizat un regim menit să impună, fără drept de apel, fericirea oamenilor. A închis granițele, a interzis presa nonconformistă, i-a arestat pe cei ce nu voiau să fie fericiți și s-a izolat într-o fortăreață. Foarte puțini au idee de ce s-a întâmplat cu adevărat în țară.

- N-a reieșit limpede niciodată dacă e un dictator de dreapta sau de stînga.

- Nici eu n-o să vă pot lămuri. Nu există azi nici un regim totalitar care să nu se proclame democratic. Iată sublimul adjectiv care rezolvă orice. Dacă totalitarismul e de dreapta, forțele de dreapta îl proclamă democrație pură. Și dacă totali-

Desen de Tudor Banuș

tarismul e de stînga, se întâmplă la fel. Cuvîntul democrație e numele care înfrumusețează, poleiala indispensabilă dictaturilor. Ca și în cazul ipocriziei, e tributul pe care viciul îl plătește virtuții. Pentru mine singurul lucru important e că și cu cei de dreapta și cu cei de stînga libertatea e înăbușită. O tiranie e o tiranie, indiferent care taler al balanței se înclină.

- Dar generalul n-a recurs la nici o ideologie?

- Cum să nu! Polipemón Rodríguez i-a uniformizat pe toți cetățenii, a egalizat societatea. A considerat că a cîrmui un singur om e mai ușor decât a cîrmui o mulțime. Și a inventat Democrația Redistributivă, întemeiată pe egalitatea absolută. Egalitatea a devenit o obsesie.

- Egalitatea nu-i ceva rău. Toți oamenii sunt egali.

- Eu aș spune mai curînd că, dincolo de abstracțiunile statistice, nu există doi oameni la fel. Dar obiecția dumneavoastră mă obligă să fac o paranteză, ceea ce desigur pare cam pedant. Acceptați-o ca unul din riscurile meseriei dumneavoastră. Dacă nu limpezesc ideile celorlalți, digresiunile ajută măcar la lămurirea propriilor idei.

- Mă acuzați, vă deranjează dacă fumez?

- Tutun negru?

- Da.

- Dacă-mi oferiți și mie o țigară, vă țin tovarășie. Mulțumesc. Ceea ce voiam eu să lămuresc e următorul lucru: există o egalitate bazată pe demnitatea identică a ființei omenești, pe care nu doar o respectă, ci o și apără. Asta-i o treabă bună și necesară. Presupune o egalitate cetățenească ce face ca membrii unei societăți să aibă aceleași drepturi și obligații stabilite prin lege. Asta duce la egalitate politică, în virtutea căreia toți membrii unei societăți au dreptul să ia parte la guvernare. Paralel însă cu aceste două feluri de egalitate, există o diferențiere naturală care și ea trebuie respectată și ocrotită. Recunoașterea și apărarea acestei diferențieri constituie libertatea personală. Dreptul individului de a-și prezerva singularitatea. E în joc un echilibru dificil, dar necesar. Puterea în genere, mai ales dacă e absolută, atunci cînd declară că toți oamenii sunt egali nu face de fapt altceva decât să decreteze un anumit mod de a-i

entuziaste, bineînțeles de nedescris. Și-a modelat poporul pe potrița ambiției sale. În tiparu-i rigid nu încăpeau, ca să spunem așa, nici cei prea înalți, nici cei prea scunzi. Pe cei care nu erau întocmai pe măsura programului său ideal, îi mutila. Polipemón nu accepta singularitatea, neînregimentarea. Egalitatea instaurată de general era tocmai contrariul libertății. În fine, asta-i ceva la fel de vechi ca faptul că, cu cît mai uniform e norodul, cu atît mai singular, mai ieșit din comun e cîrmuitorul.

- Îmi face impresia că ați vorbit la trecut de Polipemón.

- Pentru că Polipemón a murit.

- Bănuiam. Dar pînă acum am crezut că-i doar un zvon.

- Care se va confirma. Deocamdată, se încearcă să i se ascundă moartea. Oligarhia vrea să nu schimbe regimul, dar nu va izbuti.

- De bună seamă, dumneavoastră cunoașteți împrejurările în care a murit.

- În cele mai mici amănunte.

- Ce pasionant!

- Da, într-adevăr pasionant. Generalul Polipemón Rodríguez, militarul uriaș care a instaurat egalitatea forțată, a murit în patul lui.

- Mă dezamăgiți.

- Nu vă pripiți. Simțul dumneavoastră dramatic o să fie satisfăcut. Generalul a murit în patul lui, dar de patru gloanțe. Nu totdeauna se moare în pat de moarte naturală. Dacă e să credem că există o astfel de moarte.

- S-a sinucis?

- Dom'le, nimeni nu se sinucide cu patru gloanțe!

- E drept. Dar cum era atît de păzit...

- Era la fel de păzit ca toți tiranii. Aîți de păzit că s-a deprins să fie neglijent.

- Și l-a asasinat propria-i gardă.

- Nu. L-a asasinat un fel de caricatură umană cu totul aparte. În moartea lui există un simbol fascinant.

- Sunteți un povestitor care știe să redea efecte spectaculoase.

- Mă adresez unui profesionist care ar trebui să facă la fel.

- Mă rog, spuneți mai departe...

- Polipemón își avea reședința într-un fel de fortăreață extrem de bine păzită. O fortăreață în care teoretic nu se putea pătrunde. Dar fortăreața aceea avea, într-una din aripi, o ferestruică. Nimănui nu i-a trecut vreodată prin cap că pe acolo ar putea intra o ființă de mărimea oamenilor obișnuiți. Iar lui Polipemón îi dispăruse din minte orice idee de singularitate. În capul lui, imaginea supușilor se reducea cu siguranță la cea a omului corespunzător tiparului plăsmuit de el. S-a întâmplat însă că a venit în capitală un circ ambulat. Piticul circului era o făptură măruntă, prizărită, parcă fără oase. Un fenomen al naturii în stare să se strecoare prin ferestruică.

- Și cum a ajuns acolo?

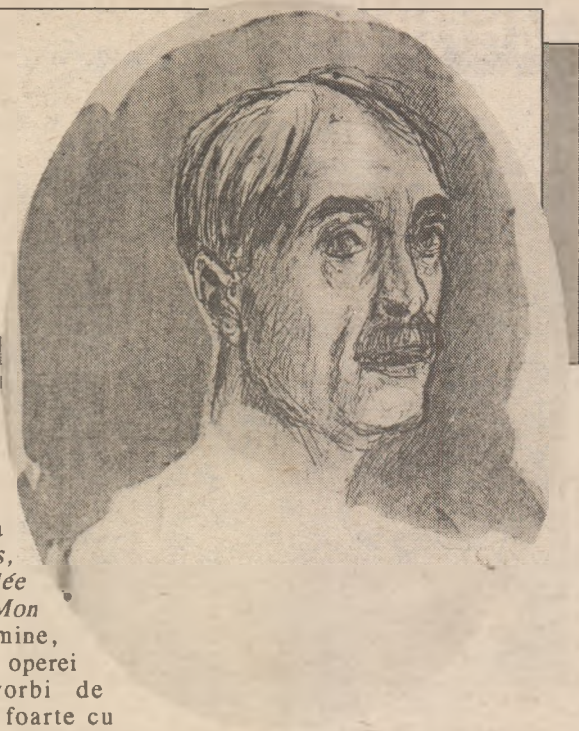
- Cocolat pe umerii altui fenomen al naturii. Uriașul circului care, la cei trei metri ai staturii sale, a mai adăugat ceva, folosind niște picioaroange. Restul vi-l puteți închipui. Omul care a făurit egalitatea aceea nemiloasă, tiranul care i-a uniformizat pe toți după capriciul său ideologic, a murit din pricina unui om extraordinar de mărunt și a unuia extraordinar de mare. De asta v-am întrebant mai înainte dacă sunteți amator de mitologie. Veți desluși tîlcul acestei povești, paradigma aceasta nemaipomenită, citind aventurile lui Teseu. Vi le recomand. Articolele dumneavoastră despre evenimentul acesta vor fi mai dramatice și pilduitoare.

- Uluitor! Ce le-a putut trece prin cap acelor oameni...!

- Nu-i chiar uluitor. La urma urmelor, creatoare e tocmai diferența!

Prezentare și traducere de Tudora Șandru Olteanu

Actualitatea gândirii lui Valéry

Paul Valéry - Autoportret

Irina Mavrodin: Cum ați ajuns, pornind de la cursul pe care-l țineți la Universitate, să vă interesați de gândirea lui Valéry, dumneavoastră, care sînteți profesor de filosofie?

Régine Pietra: Traiectoria mea este, într-adevăr, destul de originală cred: de obicei, cei mai mulți - ca să nu spun majoritatea - cercetătorilor care lucrează pe textele lui Valéry, sînt oameni de litere, adică persoane care au făcut studii de literatură clasice și moderne și predau literatura franceză. Eu vin dinspre un alt orizont, de vreme ce studiile mele universitare (licența, agregția) au fost consacrate filosofiei, iar în prezent sînt profesor de filosofie la Universitatea Grenoble II. Preocupările mele sînt și rămîn filosofice și îmi consacru majoritatea timpului și cursurile operelor filosofice. Printr-una din acele întâmplări fericite ce pot apărea din cînd în cînd pe parcursul lecturilor noastre, m-am înfîlțit - acum mulți ani - cu opera lui Valéry, pe care o cunoșteam pe atunci foarte puțin (îl citisem în grabă, superficial, căci face parte dintr-o anumită cultură generală) și am știut, chiar din acel moment, că îi voi consacra teza mea de doctorat. Așa am și făcut, într-adevăr, de vreme ce, cîțiva ani mai tîrziu, susțineam un Doctorat de Stat cu Teza: *Valéry. Direcții spațiale și un discurs verbal*, publicată în 1981 de editura Lettres modernes - Minard.

I.M.: Credeți așadar că se poate vorbi cu adevărat de o metafizică sau de o filosofie valéryene?

R.P.: Deși pertinentă, întrebarea dumneavoastră nu îngăduie un răspuns univoc. Valéry nu s-a vrut filosof. El a făcut studii de drept, cunoștea bine literatura, dar nu cunoștea filosofia decît așa cum o cunoaște orice om cultivat. Nu i-a citit pe filosofi decît în mod incidental. În acest sens, se găsea neîndoelnic liber de povara istoriei filosofiei, ceea ce i-a permis să emită anumite judecăți rapide, pe care unii le-ar putea socoti iconoclaste: spune despre Platon, despre Plotin, despre Spinoza, despre Kant etc. lucruri deloc plăcute, ce-i irită pe filosofi de profesie. Dar ignoranța sa - desigur, relativă - îi îngăduie să ia o distanță critică ce nu ajunge totdeauna la concluzii greșite și care, oricum, obligă regîndirea a multe lucruri admise pînă atunci doar prin referire la surse autoritare, considerate ca incontestabile.

Pentru a reveni la întrebarea dumneavoastră: aș vorbi cu oarecare reticență de o metafizică valéryană, în măsura în care Valéry a spus multe lucruri rele despre metafizică și metafizicieni, pe care-i socotește a fi doar oameni care se îmbată cu vorbe, fără a le fi analizat niciodată îndeajuns, ceea ce, desigur, e fals. Dar rigoarea valéryană nu se putea împăca deloc cu marile edificii metafizice, care-i apăreau ca o acumulare de abstracții, de ordinul acelei *fiducia* atît de mult blamată de el.

Înseamnă oare asta că Valéry nu-i filosof? Trebuie, și în acest caz, să ne înțelegem asupra semnificației pe care o dăm termenului. Or, toată lumea știe că acest lucru nu-i posibil. Să spunem că Valéry are o viziune a sa despre lume pe care aș califica-o drept sceptică, dar scepticismul e o filosofie, și asta încă din Antichitate. Valéry are oroare de orice certitudine: opiniile sale

despre religie, politică, drept sînt în această privință elocvente. Dacă filosofia se definește, ca fiind un sistem, atunci Valéry (deși a încercat să elaboreze unul în tinerețea sa) nu-i filosof. Încin să cred că termenul de gânditor i se potrivește mai bine: Valéry a hotărît să regîndească totul, cu propriile-i forțe, făcînd aceasta fără nici o plasă de protecție, fără nici un alt ajutor în afară de cel al spiritului său critic și al lucidității sale.

I.M.: Cum îl situați pe Valéry în raport cu Descartes?

B.P.: Descartes este, într-adevăr, unul din puținii filosofi-despre care Valéry nu spune nimic rău. Dimpotrivă, îi recunoaște meritul de a fi întemeiat o metodă riguroasă, care urmează demersul matematicii, fapt ce nu putea decît să-l seducă pe Valéry, atît de interesat de matematică pentru raționamentele sale exacte, pentru argumentația sa solidă, ce elimină tot ce-i incert și vag. Incontestabil, Valéry datorează mult lecturii textelor *Regulae ad directionem ingenii* și *Discurs despre metodă*. Dar despre restul operei carteziene, *Meditațiile*, *Principiile*, Valéry nu vorbește și cred că, dacă ar fi făcut-o, ar fi criticat-o așa cum a criticat metafizica în general.

Îl putem deci califica pe Valéry drept cartezian? Acest termen - mult utilizat spre a desemna una dintre caracteristicile spiritului francez - este foarte ambiguu. Or, pot să vă spun că eu cunosc mulți francezi care nu sînt cartezieni, în măsura în care nu manifestă nici pe departe acea acribie, acea rectitudine, acea logică inflexibilă și metodică ce-i sînt atribuite lui Descartes. Valéry nu a ocolit niciodată această investigație precisă a termenilor unei problematice și, în acest sens, este incontestabil cartezian. Voi mai adăuga și că Valéry mi se pare exemplar pentru spiritul francez prin modul său rezervat de a fi, prin simțul litotei, prin ironia sa.

I.M.: Cum vedeți această antinomie - pe care am semnalat-o și descris-o în intervențiile mele - între scrierile în proză și poemele lui Valéry? Am spus că avem, citindu-l, sentimentul unei rupturi, cel puțin într-un prim moment. Ce credeți în această privință?

R.P.: Întrebarea dumneavoastră mi se pare foarte pertinentă și este adevărat că specialiștii valéryeni, prea obișnuiți să abordeze opera în totalitatea ei, nu-și pun problema pe care ați ridicat-o. Eu am abordat-o totuși într-o oarecare măsură în comunicarea mea. Spre a răspunde în mare și prea repede, și trecînd sub tăcere primele poeme și primele opere, mi se pare că după ce, într-o primă etapă - asta se vede limpede din *Caiete* -, și-a consacrat toate eforturile elaborării "sistemului" său, Valéry (grosso modo vorbind cam între 1910 și 1920), sub presiunea lui Gide și a lui Gallimard, a început să scrie versuri. *La Jeune Parque* și, mai tîrziu, *Charmes*. Apoi, Valéry va scrie mai cu seamă proză. Cum să ne explicăm acest lucru? Nu putem emite decît ipoteze. Eu una cred că Valéry, care concepea poezia - a spus-o el însuși - ca pe un sport, ca pe un exercițiu, s-a lăsat prins în jocul insistențelor incitări ale pritenilor săi. S-a apucat așadar, practicînd un fel de antrenament succesiv, să scrie multe versuri care continuă încă să ne încinte

pe mulți dintre noi. Apoi totul se petrece ca și cum ar fi epuizat ceea ce voia să spună în acest domeniu. Atunci începe să scrie proză, o proză poetică, cea din dialoguri (*Eupalinos*, *Dialogue de l'arbre*, *L'Idée fixe*, *L'Âme et la danse*, *Mon Faust* etc.), care, pentru mine, reprezintă una din culmile operei valéryene. Unii vor vorbi de secătuirea inspirației. E foarte cu putință. Eu aș crede mai curînd că jocul nu-l mai amuză și că trece la altceva.

I.M.: Ce credeți despre ceea ce îndeobște numim actualitatea gândirii lui Valéry?

R.P.: Mi se pare că în ultimii douăzeci de ani cunoașterea operei valéryene s-a îmbogățit considerabil, pe de o parte din cauza lecturii *Caietelor*, pe care editura CNRS le publică începînd din 1957, a antologiei acestor *Caiete* de asemenea, antologie publicată de editura Gallimard în 1973 - 1974, pe de altă parte datorită unui număr de studii care reînnoiesc lectura lui Valéry, interpretîndu-i opera în funcție de diferitele curente ale criticii literare. Să mai adăugăm la acestea și accesul pe care l-au căpătat cercetătorii la toate manuscrisele lui Valéry depuse la Biblioteca Națională din Paris. Acest Valéry nu mai are multe lucruri în comun cu cel din perioada dintre cele două războaie, care avusese de îndurat tot felul de sarcasme privitoare la hermetismul versurilor sale, sau cu gânditorul sărbătorit, răsfățat, dar încremenit în ipostaza sa oficială și din care toată lumea citează în cursul unor conversații mondene. Descoperim acum un Valéry despuiat de podoabele unei retorici pe care a practicat-o uneori în unele dintre textele sale în proză, și de ale unei prozodii fixate în tratatele de versificație. Desigur, Valéry poetul nu ni se dezvăluie la o primă lectură. E nevoie de o lectură atentă, repetată, pentru ca muzicalitatea poemului, subtilitatea intuițiilor, rafinamentul senzațiilor să ni se poată face cunoscute. În ceea ce-l privește pe Valéry gânditorul, amplul text al *Caietelor* ne permite să urmărim toate nuanțele unei reflecții ce nu se teme să se repete, desigur, tocmai pentru că acele repetiții sînt semnuri unei gândiri care se adîncește, nelăsînd în afara ei nici una dintre marile noastre probleme de astăzi, fie că e vorba de critica literară, de poetică, de genetică, de politică, de știință, de artă etc. Aș vrea să iau ca exemplu un text pe care-l cunosc bine, dat fiind că l-am studiat împreună cu studenții mei în cadrul cursurilor mele de estetică: e vorba de *Discursul despre estetică*. Acest text, ce reprezintă un discurs oficial rostit în august 1937, cu prilejul celui de-al doilea Congres internațional de estetică, poate să pară găunos la o lectură superficială. Dar dacă-l privim cu mai multă atenție, ne vom da seama că dincolo de aparența lui frivolă, dincolo de noncompetența revendicată de Valéry, există o gândire de o extremă finețe, care a abordat toate problemele estetice, astfel încît nu putem propune astăzi o mai bună abordare a teritoriului estetic. În timp ce toate discursurile din aceeași perioadă cu privire la acel subiect ne apar ca datate, desuete, cuvintele lui Valéry rămîn actuale. Aș

merge chiar mai departe și aș spune că tot ce se scrie astăzi despre estetică rămîne marginal și parțial în raport cu amploarea și perspicacitatea spuselor valéryene.

I.M.: Ce impresie v-a făcut acest colocviu?

R.P.: Cred că impresia mea este și cea a tuturor valéryenilor invitați la el: nu încetăm să vorbim cu toții despre căldura cu care am fost primiți, despre simpatia reciprocă ce a domnit între diferiții participanți, despre sensul unui dialog ce s-a îmbogățit prin înseși diferențele ce ne caracterizează. Calitatea prestațiilor mi s-a părut remarcabilă. Dacă mă gîndesc bine, îmi dau seama că anumiți participanți non-români s-au pierdut oarecum în analiza unor manuscrise rare, analiză ce ar fi fost adecvată unui seminar de cercetători specializați, nu unui colocviu. Eu una aș fi vrut să asist la confruntarea dintre gîndirea valéryană și cea a anumitor gînditori români. S-a făcut și asta, o singură dată (e vorba de Valéry și Noica - n.I.M.), și e prea puțin. Dar de vină e și incompetența - în această privință - a valéryenilor francezi. Comunicările românilor, fie că e vorba de domnul Doinaș, de doamna Irina Mavrodin, de domnul Ghica, de doamna Alina Ledeanu, de domnul Șora, de domnul Zamfir sau de domnul Solomon Marcus (îl voi adăuga și pe domnul Dodille - e puțin român, nu-i așa? - care, în frumoasa sală a institutului pe care-l conduce, ne-a permis să ne înțelegem atît de bine, în toate sensurile) mi-au părut, atît prin forma - ce minunată cunoaștere a limbii franceze! - cît și prin conținutul lor de o infinită bogăție, adevărat exemplu la care trebuie să medităm în vederea viitoarelor noastre colocvii valéryene.

I.M.: Care sînt impresiile dumneavoastră despre România?

R.P.: Sînt mai ales sentimentale, căci nu am avut timp să vizitez România, fapt pe care-l regret: o voi face altă dată! Am fost foarte emoționată văzînd curajul acestui popor și al intelectualilor săi care, cu prețul unor sacrificii dureroase, și-au cucerit libertatea de a gîndi, ceea ce, pe bună dreptate, constituie mîndria lor. Dar dificultățile economice rămîn, amputînd grav posibilitățile de publicare și blocînd difuzarea unor opere pe care alte țări s-ar bucura să le cunoască. Ne-ați îngăduit să măsurăm importanța tuturor acestor probleme: nu vom uita niciodată asta, după cum nu vom uita nici aceste cîteva zile din septembrie 1994, care au schimbat ceva în viața noastră.

Interviu realizat de Irina Mavrodin

Istorie la persoana I

● Elisabeth Roudinesco a publicat, în 1982 și 1986, două masive tomuri de *Istorie a psihanalizei în Franța*, apoi în 1989, volumul *Théroigne de Méricourt* care a consacrat-o și ca istoric în sensul clasic al termenului. În cel mai recent volum al său *Genealogii* (Ed. Fayard) renunță la impersonalitatea științifică pentru a folosi, în întreprinderea sa de istoric, persoana I singular și a relata evenimente la care a participat, între altele cursa cu obstacole pe care a constituit-o scrierea *Istoriei psihanalizei*, încărcată de atâtea legende, zvonuri, înfruntări și lupte ce se continuă și azi, atât în Europa cât și peste ocean.

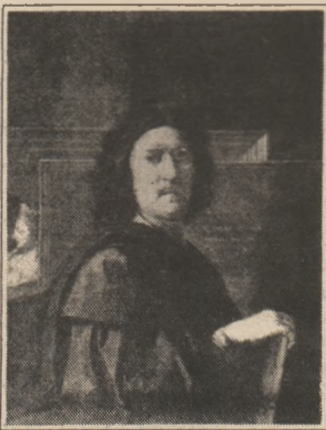
Festivalul de la Biarritz

● Festivalul internațional de la Biarritz este consacrat atât filmului cât și culturilor Americii Latine. Anul acesta a fost creat și un premiu literar, în valoare de 30.000 F., Premiul Celor Două Oceane, atribuit de un juriu prezidat de Jorge Semprun. Primul laureat este venezuelanul Salvador Garmendia (n.1928), pentru culegerea de nuvele *Povestiri comice* apărută în 1991 la Caracas, conținând 20 de proze scurte remarcabile prin

ironie și varietate tematică. La întâlnirile literare din timpul festivalului a fost omagiat și scriitorul cubanez Severo Sarduy (1937-1993), exilat în Franța în 1960, și a cărui originalitate constă în felul cum sintetizează în opera sa trei culturi: spaniolă, africană și chineză. Alte puncte literare forte ale festivalului de la Biarritz au fost întâlnirile-dezbateri cu Alvaro Mutis, Alfredo Bryce Echenique și Alvaro Calveyra.

Alt colocviu Valéry

● Între 2 și 4 noiembrie, la Universitatea din Montpellier a avut loc colocviul *Valéry: 1894, L'Avenir d'une écriture*, în organizarea Centrului de studii valéryene.

Autoportret, 1650 (Luvru)

desprindă din enigmatica și nobila compoziție mitologică, din peisajul eroic și subtil totodată, formula liniaturii abstracte care le transformă în picturi moderne, de secol 20. Operația se petrece încet, în tăcere, ca un exercițiu de meditație spirituală și interiorizare, practică parcă după regulile Sfântului Ighațiu de Loyola. Se poate omagiu cvadricentenar mai autentic decât această perpetuare a venerației peste secole, prin adaptarea întrebărilor puse de marele clasic la răspunsuri de astăzi?

Încercarea durează și ea de un secol. A fost a lui Cézanne, a fost apoi a lui Picasso și Braque - chiar dacă, în cazul celor doi, mai puțin măturisită; a fost a lui Mondrian, dar și a lui Le Corbusier și a altor arhitecți fascinați de geometrie. Această joncțiune între două raționalități, fiecare cu tălcurile și aspirațiile ei, în viața a doua lumi cum nu se poate mai diferite între ele, l-ar fi surprins pe Poussin desigur tot atât de mult pe cât l-ar fi măgulit. Scrisorile lui ne permit s-o presupunem.

Onoruri

● Centrul artelor de spectacol John F.Kennedy din Washington a desemnat cinci artiști care vor primi distincțiile pe 1994 pentru contribuția lor la cultura americană: actorul Kirk Douglas, cântăreața Aretha Franklin, compozitorul Morton Gould, producătorul și regizorul Harold Prince și cântărețul de muzică folk și compozitorul Pete Seeger. Ei vor fi sărbătoriți printr-un spectacol festiv care va avea loc la 4 decembrie.

S.F.

● Arthur C.Clarke (în imagine) a trimis în 1945 revistei "Wireless World" un studiu despre comunicațiile prin satelit și i-a fost respins cu remarca "Poate că într-o zi va merge și așa ceva". De atunci el s-a con-

crat, între altele, stațiilor și navetelor spațiale, omului pe lună, covoarelor zburătoare. Cartea ce-i va apărea în noiembrie la Ed. Gollancz, *Zăpadă pe Olimp*, povestește aventura colonizării planetei Marte printr-o metodă numită "terraformer" care să-i modifice atmosfera: e suficient să se petreceze pe planeta meteoriți de gheață.

Robert Mapplethorpe

● Kunsthaus din Viena găzduiește pînă la 29 ianuarie 1995 o retrospectivă cu peste 200 de lucrări din creația controversatului fotograf ameri-

can Robert Mapplethorpe. Expoziția va călători ulterior în Australia. În imagine: "Autoportret 1985" de Robert Mapplethorpe.

Ulverton

● Ulverton e un cătun din sud-vestul Angliei, izolat de lume timp de secole, înainte ca o autostradă și un proiect imobiliar cu vile de lux să-l scoată din somnolența ancestrală. Aici fiecare casă, arbore, brazdă au povestea lor iar Adam

Thorpe (în imagine), romancier englez în vîrstă de 38 de ani, se face croniciarul pe multe voci al așezării, urmărită între 1650 și 1988. Romanul *Ulverton* reînvie în chip parodic gesta pastorală, trecută prin lecția lui Thomas Hardy, cu subtile variațiuni de ritm, de limbaje, cu tehnici cinematografice - într-o poli-fonie de monologuri și ecouri. Critica vorbește cu admirație despre excepționalul talent al romancierului englez.

Rockerul poet

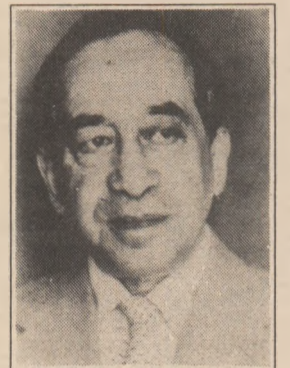
● Ghtaristul-poet new-yorkez Tim Buckley, un fel de trubadur blestemat ale cărui poeme cîntate ating lirismul pur, a murit în 1975 de o supradoză de heroină. El a rămas aproape necunoscut marelui public. Fiul său, Jeff Buckley (în imagine) a devenit rocker-poet, iar umbra tatălui răzbată din toate compozițiile sale. Primul său disc, *Grace*, (casa Sony) e tulburător și profund dovedind o personalitate excepțională, asemănătoare lui Bob Dylan.

Viața lui D.H. Lawrence

● *Bărbatul căsătorit* este un volum consacrat de Brenda Maddox lui D.H. Lawrence. B.Maddox este și autoarea unei biografii a soției lui James Joyce, *Nora*. Volumul actual descrie viața scurtă și turbulentă a lui Lawrence, văzută în legătură cu cele mai importante femei din viața sa - mama și soția.

Un intelectual nomad

● Siegfried Kracauer a fost jurnalist, scriitor, critic și teoretician de cinema, istoric, sociolog și filosof. A trăit la Frankfurt și Berlin, la Paris și New York, traversînd secolul și depunînd mărturie despre marile sale evenimente. Opera lui (dintre care cele mai cunoscute cărți sînt *O istorie psihologică a cinematografului german*, *Romanul polițist*. *O tratare filosofică*, romanele autobiografice *Ginster* și *Georg*, *Jacques Offenbach sau secretul celui de al doilea Imperiu* și *Teoria filmului*) a fost publicată în 8 volume la Ed.Suhrkamp iar Enzo Traverso i-a consacrat o biografie cu titlul *Siegfried Kracauer. Itinerarul unui intelectual nomad* (Ed. La Découverte).

Nicolas Poussin, 400

Cu politețea lor ușor bombastică dar sinceră, textele acestea dezvăluie un spirit de o desăvîrșită coerență, a cărei traducere în forme vizuale, depășește actul pur pictural, devenind disciplină interioară, poate și predică, lumesc-elegantă, cum se cuvine în vremea lui Bossuet. Astfel, într-una din scrisorile adresate comanditarilor săi - Cassiano del Pozzo și contele de Chantelon - Poussin afirmă, în duh cartezian: "Firea mea mă constrînge să caut și să iubesc lucrurile ordonate, să fug de confuzie, care îmi este la fel de străină și de nepotrivită, ca lumina de tenebre". Cu aceste cuvinte își definește crezul artistic dar și apartenența la modul de a gândi al unei civilizații și epoci. Întreaga lui operă, reprezintă unul din stadiile absolute ale clasicității. Stadiu absolut fiindcă, de pe culmea atinsă, reușește să și transceadă, uneori, clasicitatea. "Răpirea Sabinelor", "Triumful lui Bachus", "Ciumudin Astod", "Martiriul sfântului Erasmus" - toate lucrări de tinerețe, au fost, justificabil, apreciate ca "baroce", pentru dinamismul și caracterul lor scenic, teatral. Pussin este însă și rămâne, din toate punctele de vedere, un francez clasicizant deși cea mai mare parte din viață și-a petrecut-o - începînd din 1623 - la Roma, cu excepția intervalului 1640-1642 când revine la Paris, invitat de Richelieu pentru a lucra la palatul Fontainebleau, fostul loc de elecțiune al manieriștilor. În plin baroc italian, Poussin matur recomandă nu numai precauțiune față de entuziasmele năvalnice ale viziunii baroce dar ca autentic francez al secolului 17 gîndește, trăiește și lucrează ca un aristocratic "honnête homme" (de origine țaran normand) după idealul moralistilor epocii. Spiritul critic nu-i lipsește: intrigile

de curte, rivalitățile îl mîhnesc și motivează întoarcerea lui la Roma. Picturile maturității încarnează toată această filozofie a vieții: compozițiile din ciclul "Sacramentelor" și mai ales din seria celor "Patru anotimpuri". "Apollo și Daphne", "Orfeu și Euridice", "Parnasul" sunt prin structura lor geometrică, la fel ca și prin sentimentul predominant senin (să ne amintim de "le sentiment" din scrisorile doamnei de Sévigné) metafore morale și recomandări cu subtilă conotație terapeutică. S-a spus despre peisajele lui Poussin - întotdeauna cu personaje - că sunt "panteiste". Oare? Subzistă acolo o ierarhie a stărilor care parcă îndepărtează retorica generalizatoare a experienței panteiste. Nu însă și nostalgiile arcadiene, exprimate în graiul albastrurilor pure și distante folosite memorabil de Poussin și peste secole reluate de Cézanne. Le putem acorda valoare de simbol? Ca și luminii imateriale care-i învâluie compozițiile? Din reflecțiile lui Poussin asupra picturii nu rezultă asemenea intenții; alegorismul lui este pur "cultural" și stilistic, exprimînd decizia unui atașament total la universul clasicismului și nu dibuiri în necunoscut. Nici conceptul poussinian despre natura pe care o studia cu procedee minuțioase de "plein-air"-ist și o idealiza apoi cu gesturi ordonatoare de geometru autoritar, nu favorizează interpretările simboliste. Misterul totuși care, insidios, se strecoară din imaginile lui Poussin, nu vine din "străfunduri", ci din ceea ce Bernini - marele sculptor italian - spunea despre pictorul francez: "domnul Poussin este un artist care lucrează de aici" și își arăta fruntea.

Amelia Pavel

"Erotica Anaïs Nin"

● "Sex, minciuni și 35 000 de pagini" era titlul unui articol apărut anul trecut în "New Yorker" și consacrat celebrului jurnal intim al scriitoarei Anaïs Nin (în imagine). Confesiile ei amestecă inextricabil detalii adevărate cu întâmplări inventate, pune pe seama unor personalități reale fapte imaginare, astfel încât biograful nu mai poate decela falsele informații de adevărul vieții urmărite. Și totuși scriitoarea englezoaică Noelle Riley-Fitch s-a încumetat să scrie o biografie erotică a

mincinoasei Anaïs Nin, scormonind în opera ei de ficțiune, în jurnal, în mărturiile contemporanilor. Rezultatul e captivant, fiindcă viața acestei femei a aprins toate subiectele romanelor de senzație: incest, bigamie, relații cu oameni celebri, o glorie țirzie, la 63 de ani, odată cu publicarea Jurnalului... Cartea *Erotica Anaïs Nin* a fost tradusă recent și în franceză, la Ed. Fili-pacchi.

Lectura în declin

● Mai multe fundații specializate și-au comunicat, cu ocazia târgului de carte de la Frankfurt, concluziile cercetărilor în privința obiceiurilor de lectură în Europa de azi. Fundația "Lectura" din Mainz constata că numai o treime din populația țărilor industrializate mai citește, preferințele fiind, în ordine: romane polițiste, cărți de călătorie, romane istorice, ghiduri turistice, cărți despre animale și ecologie, biografii, lucrări umoristice. Fundația "Bertelsmann" a studiat obiceiurile de lectură în șapte țări europene și a făcut o statistică: cei mai asidui cititori sînt englezii, urmați de olandezi (49, respectiv 47 la sută). Cît despre nemți, 30 % dintre ei nu citesc nimic. Majoritatea cititorilor din Europa au între 16 și 29 de ani. Profesoara Renate Möhrmann, specialista în mass-media și deputată în parlament, nu e de aceeași părere. După părerea ei, doar 3 % dintre băieți și 12 % dintre fete consideră lectura ca o plăcere. Generația "walkmann" nu citește decît "bulele" din benzi desenate, fraze scurte, rezumate. De aceea dezbaterile pe bază de argumente a dispărut dintre elevi

Rabelais - Ferreri

● "De cînd am făcut un film care se numea *La Grande Bouffe*, francezii mă vād ca un spirit rabelaisian", spune Marco Ferreri, drept care s-a simțit obligat să facă un film de 50 de minute despre Rabelais, alegînd din opera sa cele mai bune pagini despre femei, politică și raporturile cu Dumnezeu, sub titlul *Faictz ce que voudras*. La întrebarea "mai poți fi rabelaisian azi?", răspunsul lui Ferreri e negativ:

"Rabelais era un domn al epocii sale, preocupat de universal, prin medicină, scris, invenție de cuvinte... Această civilizație s-a sfîrșit prin apariția mașinilor și a unei noi viziuni asupra femeii care face ca omul rabelaisian de sex masculin să nu mai existe. Acum, banchetul, mîncarea nu mai sînt o sărbătoare. Sărbătoare e televizorul".

În imagine, Marco Ferreri în timpul filmărilor recent încheiate.

Un scoțian bine cotat

● Scriitorul scoțian Philip Kerr (38 de ani) este considerat o revelație a literaturii polițiste a sfîrșitului nostru de secol. Trilogia sa berlineză alcătuită din *Vara de cristal*, *Fața palidă* și *Un requiem german*, are același erou, detectivul particular Bernie Gunther. "M-am întregat ce s-ar fi întimplat dacă Raymond Chandler și Philip Marlowe ar fi fost nemți. Apoi mi-am imaginat viața unui german mediu, patriot, mai curînd socialist, în Germania nazistă", spune autorul, care în *Fața palidă* îl face pe detectivul său să ancheteze o serie de crime în chiar inima puterii naziste. Amalgamul de istorie și ficțiune îi reușește lui Kerr cu brio. Alt roman al său, *O anchetă filosofică* are ca erou un psihopat ce se crede Wittgenstein și decide în numele moralei, în anul 2013 să elimine pe toți purtătorii unei gene ucigașe, fișaiți pe un computer. Anchetatorul e o femeie-polițist, Isadora Jakowicz, un fel de Holmes cu fustă.

EXPRESIV
RADIO TOTAL
FM 94,2 MHz
BUCUREȘTI Tel: 637 3790-637 5645

Palestrina la el acasă după patru secole

CONSIDERAT încă din timpul vieții "Printul Muzicii", Giovanni Pierluigi de Palestrina continuă să-și exercite - chiar și după patru secole de la moarte (1594 - 1994) - autoritatea "princiară" în domeniul artei și gândirii muzicale, stimulând fantezia, dar și spiritul științific ale cercetătorilor secolului nostru. Este ceea ce a probat cel de-al III-lea Congres internațional de studii - *Palestrina și Europa* - organizat la Palestrina, orașul natal al compozitorului, de către Fundația ce-i poartă numele (președinte Dr. Luigi Puliti, director artistic muzicologul Giancarlo Rostirolla).

Timp de patru zile (6 - 9 octombrie a.c.) antica așezare romană Preneste, devenită Palestrina prin 873 a.c. a găzduit zeci de muzicologi, specialiști în Renaștere, în marea lor majoritate tineri, sosiți din întreaga lume - Europa, SUA, Africa de Sud, Israel, fie ca "relatori" (conferențieri), fie ca auditori. Printre invitații Fundației Palestrina am avut privilegiul să mă număr și eu. Din cele peste 50 de comunicări susținute în Auditorium-ul Pierluigi construit special pentru congresul dedicat anul acesta celui de-al IV-lea centenar al morții compozitorului Capelei Pontificale (azi Cappella Sistina), mi-au reținut atenția prin originalitatea tratării lor: *Tehnica imitației în Messele parodice* (conf. Veronica Mary Franke de la Universitatea din Natal, Africa de Sud), *Palestrina ca cititor al Cântării Cântărilor* (conf. Jessie Ann Owens de la Universitatea Brandeis, SUA), *Tipuri de proporții componistice în Messele lui Palestrina* (conf. Irina Guletsky de la Universitatea din Israel), *Aderența la elementul prozodic și retoric în operele motetistice palestriniene* (conf. Giovanni Acciai de la Conservatorul "G. Verdi" din Milano), *Imagini în Codexul Capelei Sixtine conținând muzică de Palestrina* (conf. Emilia Anna Talamo, Institutul Enciclopedic din Roma), *Gen și stil în câteva Lamentații* (conf. Peter Ackermann de la Universitatea J.W. Goethe din Frankfurt)...

N-au lipsit nici statisticele referitoare la repertoriul palestrinian, la edițiile discografice și editoriale, la receptarea muzicii lui Palestrina în Slovenia, Belgia, Polonia, începînd din sec. al XIII-lea, după cum n-au lipsit teme ca *Palestrina și epoca sa* (Frescobaldi, Lasso, Marenzio), ca și o serie de subiecte legate de practicile interpretative ale partiturilor sale (Angela Pachowsky - Universitatea din Viena, Gino Bressan - Institutul Teologic din Roma, Alain de Chambure - Asociația Palestrina din Paris) etc.

Într-o astfel de ambianță, marcată de ținuta academică a conferențierilor - doctoranzi sau doctori deja în muzicologie, istoria artelor, filosofie - am avut șansa de a prezenta, în ultima zi a congresului, rezultatele ultimelor cercetări în materie de creație și interpretare palestriniană, întreprinse de compozitorul, muzicologul, peda-

1594 - 1994

GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA
IV CENTENARIO DELLA MORTE

Palestrina e l'Europa - XI ciclo
Venezia 1994 - ore 20.30
Basilica Cattedrale - Palestrina

CORO DELLA
CAPPELLA SISTINA
Direttore Domenico BARBOLUCCI

Produzione
Giancarlo Rostirolla
e Editura

gogul Liviu Comes din București. După volumul *Melodica palestriniană* apărut în 1971 la Editura Muzicală și în 1975 în versiune italiană la Editura *Jucunda Laudatio*, Veneția, Liviu Comes participă tot în 1975 la primul Congres de studii palestriniene cu două comunicări: *Actualitatea studiului palestrinian pentru muzicienii contemporani și Importanța formulor melodice în stilul palestrinian*, și ele publicate în 1975 în *Actele* aceluia prim congres. Grație tipăriturilor amintite ideile, concluziile profesorului Liviu Comes, în privința particularităților ritmice, metrice, plurimodale, melodice, stilistice ale muzicii lui Palestrina au putut fi cunoscute și studiate, nu doar în Italia, ci și dincolo de hotarele ei; motiv pentru care numele autorului român a fost frecvent citat - de pildă în comunicările foarte tinerilor Marco Boschini și Marco Uvietta din Milano. M-am străduit, așadar, să suplinesc regretata absență a profesorului Liviu Comes, enunțînd, duminică 9 octombrie, conținutul noului său volum - în curs de apariție la Editura Muzicală din București, în limba franceză - *Palestrina și moștenirea sa după 400 de ani* -, citind totodată varianta în limba italiană a ultimului capitol intitulat *Noi orizonturi în pedagogia contrapunctului palestrinian*.

Importanța metodologiei propuse de Liviu Comes în acest capitol final - metodologie bazată pe asimilarea intervalelor melodice și a duratelor, integrarea formulor melodice în profilul linear, pe funcția lor verticală în contrapunctul la două și trei voci sau pe aplicarea tehnicii astfel dobândite contrapunctului imitativ etc. - a fost confirmată de mulțimea întrebărilor care mi-au fost adresate la sfîrșitul lecturii, ca și de interesul manifestat de către unii congresiști de a intra în posesia textului integral al lucrării.

Impresionant prin numărul participanților, (peste 200), și prin varietatea și diversitatea tematicilor abordate - de la analizele moderne, strict muzicale, la considerații stilistice, semiotice, filosofice etc. - al III-lea Congres internațional *Palestrina și Europa*, departe de a fi epuizat subiectul propus, a lansat noi, incitante teme de meditație. Iar concertele corului polifonic *Turritano* (dirijor Antonio Sanna) și al *Corului Capelei Sixtine* (dirijor Domenico Barbolucci) desfășurate la Catedrala lui Palestrina, au reînnoit afirmația lui Paul Dukas despre creatorul "suprem" al polifoniei vocale renescentiste care, "încheind o epocă, inaugurează o alta, privind deopotrivă spre trecut și spre viitor".

Despina Petecel Theodoru

Revista revistelor

Obsesii

Că LITERATORUL e obsedat de "România literară" ca fratele mai mic și mai nereușit decât primul născut spre care se concentrează atenția - e explicabil. Că justifică și blamează interesul de care ne (slavă domnului!) bucurăm prin diferența de opțiune politică dintre cele două reviste și nu prin calitatea lor - e iarăși, psihologic, explicabil (să le mai spunem că un sfert din tiraj sînt abona-

mente interne și externe, că scrisorile sosite la redacție dovedesc satisfacția inbitorilor de literatură pentru ceea ce le oferim și că, în condiții materiale precare, cele mai importante nume ale literaturii române contemporane sînt onorate să semneze în paginile noastre - ceea ce nu e cazul cu "Literatorul", unde numărul colaboratorilor e foarte restrîns?) Spre deosebire de cititorii fideli, *Diacul tomonic și alumn* nu-i deloc familiarizat cu structura "României literare", altfel n-ar deplînge, în nr. 43, "exilarea" lui Z. Ornea tocmai în pag. 9 și a lui Mircea Martin "abia în pagina 12" (să nu știe alumnul că mijlocul e, prin tradiție, locul unde se publică materiale de mai mare pondere?). ● Explicabil ni se pare și că nu pierde nici o ocazie să-și arate iritarea față de "Contrafortul" lui Mircea Mihăieș, considerat dogmatic (firește că tot ce-i antiprezidențial și antigubernamental nu poate fi decât dogmatic), prilej cu care dovedește că n-a citit niciodată rubrica "Mic dicționar" a lui Mihai Zamfir, după părerea diacului

SPORT

CĂ RAPID a pierdut n-ar fi fost nimic. Dar a pierdut umilitor. Obrăznicia din București a rapidiștilor s-a topit la Frankfurt. Și, jucînd ce știu, băieții lui Hizo ne-au arătat și cît știu. Adică mai nimic. Nemții nu mi s-au părut o echipă care rade tot, ci o trupă care se pricepe să-și facă jocul. Adică exact ceea ce Rapid n-a fost în stare. Fiindcă giuleștenii n-au ceea ce se cheamă *jocul lor*. În campionatul nostru asta nu se vede, fiindcă Rapid e chiorul între orbi. Afară, o pătim cum ni s-a întîmplat. O încasăm spășit. Norocul nostru a fost că s-au potolit nemții, că altfel vedeam vreun scor de nu-l încăpea hîrtia. Să mă ierte rapidiștii, dar echipa la care țin ei e o parodie, ca Vlădoiu cu tot. Pricopsit cu un penalty, Vlădoiu a șutat de parcă se vorbise cu portarul. Din cîte țin minte,

doar "rafinat estet" strivit de paginile în care "se lăfaie politica". ● Părerii proaste și misogine are omologul nostru de la "Literatorul" și despre secția de critică a "României literare". Mai bine s-ar uita și în propria curte, unde în acest număr 43, la "Vitrina cărților", Fănuș Baileșteanu îl laudă cît poate pe fostul păstor de la Academie al lui Marin Sorescu, Eugen Simion și Fănuș Neagu - Mihai Drăgănescu, pentru un volum de *Eseuri* apărut în 1993 (cam prăfuită vitrina), ce conține mai ales discursuri academice protocolare. Iată ce frumos începe recenzia: "Fie și disparate, aceste eseuri adaugă, fiecare, în felul său, cite un «inel» mai mic (o za!) la *inelul* cel mare al «lumii materiale» (și spirituale) văzute de autor - cu o fericită binecuvîntare exordică de la Constantin Noica - *orto-fizic*". ● Și Valeriu Cristea e obsedat de "România literară", care reprezintă o bună-rea bucată din viața lui. După atîția ani împreună, nu ne poate ierta în raptul capului că nu-i împărtășim admirația becleană față de președintele Iliescu. În tot serialul (ajuns la episodul XI) *Democrația intelectualilor*, abundă referințe otrăvite la foștii săi prieteni și colegi de care se simte trădat (din toată redacția de odinioară și-a păstrat bunele sentimente doar pentru... Vasile Băran) - niște oportuniști care s-au situat de partea opoziției pentru "felurite avantaje". mînați de ispite materiale, dar mai ales de "ispita superiorității în toate planurile primită ca pe tavă printr-o simplă opțiune politică". Aceasta e ideea pe care o ține gaia mațu Valeriu Cristea, cu o încrîncenare demnă de o cauză mai bună: zdrobitoarea majoritate a scriitorilor s-au situat decis de partea opoziției numai din interese meschine. Dacă ar fi fost dezinteresați și cu suflete mari ca el, ar fi susținut desigur cu ardoare puterea în posturi de miniștri, directori, prefecți, s-ar fi sacrificat să-l însoțească, în calitate de invitați personali, pe președinte prin Maroc, Anglia și Belgia, ar fi intrat în Academie și cîte și mai cîte jertfe pe altarul binelui public n-ar fi făcut ei, modeștii, generoșii, echidistanții! ● Nostim e că fandaxia îl face pe Valeriu Cristea să vadă peste tot ofense personale din partea foștilor colegi și să informeze opinia publică de mirșăvia acestora. Astfel, i se pare că, într-o zi, o colegă de la "România literară" l-a privit "de la o înălțime de la care eu nu mi-am permis să o privesc niciodată, nici măcar cînd era o biată și neajutorată debutantă". Ceea ce orgoliul nemăsurat consideră a fi fost o privire superioară -

cînd te conduc ceilalți cu trei la zero, ori spargi plasa, ori dai afară. Nu bați cu latul. Bătrînul Lăcătuș care știe cum stă cu penalty-urile de pe vremea meciului de la Sevilla, cînd a rupt pisica, ar trebui invitat în calitate de consilier la acest capitol. Am impresia că după această înfrîngere la Rapid vor începe noi scandaluri, urmate de divorțuri.

STEUAU a jucat, o repriză, neașteptat de bine. În cealaltă a scăldat-o. O spun cu părere de rău: Steaua n-are încă o echipă cu care să meargă la victorie. Însă aici există un stil de joc, există, de bine de rău, cîteva idei tactice care fac din Steaua o echipă. Și poate că dacă ar fi jucat cu trupa completă, steliștii ar fi obținut alt rezultat.

Tușier

Umor involuntar

"situația nu-i nici albă, nici neagră, ci în picățele"

Mircea Radu Iacoban în *Românul* din 31 oct.1994

"ne furăm și ne mîncăm singuri căciula"

Ion I. Brătianu, idem

"Se scrie și se vorbește enorm despre corupția economică și parcă dinadins pentru a masca o altă corupție, cea morală, care bîntuie ca holera sau ciurma. Ce vreau să spun?"

Viorel Cacoveanu, ibidem

"Se impune un subiect despre hoți și fotbaliști."

Gheorghe Mitroi, ibidem

"Georgeta asculta atentă întîmplările șoptite de mama ei, cu ochișorii vioi ca două nestemate"

Alex.Toma, ibidem

"Totodată se efectuează nesfârșite vizite din afară înlăuntru și dinlăuntru în afară."

Paul Everac, ibidem

"În afară de cele spuse mai sus, dumneavoastră e bine să vă păziți cu strictețe sănătatea, mai ales zona gât-grumaz."

Aurora Inoan în *Evenimentul zilei*, din 31 oct.1994, ediția de prînz

croniciarul, martor la scenă, poate jura - nu era decât stupefacția că, la o întîlnire întîmplătoare față în față, Valeriu Cristea nu numai că nu a salutat, cum îl obliga o minimă politețe, ci s-a încrunțat și a strîns maxilarele într-o grimasă și a privit-o cu ură. ● Cam așa stau lucrurile. De fapt, ceea ce-l roade cel mai mult pe Valeriu Cristea și-l face să caute îmbîrligate și ilogice, explicații e faptul că numai un infim procent al intelectualității se află de aceeași parte cu el - foști membri în C.C., protocroniști, P.S.M.-iști și de-ai lui Vadim. Aceștia sînt pentru el intelectualii adevărați, de categoria I, pe toți ceilalți judecîndu-i astfel: "Un rol important în instalarea acestei psihoze compensatoare l-a jucat elita noastră culturală (cea autoproclamată). Ea a atras ca un magnet sute și mii de intelectuali de categoria a doua, mii și zeci de mii de pseudo-intelectuali, cărora le-a dat iluzia unei noi apartenențe, de castă. Și cheful iresponsabil, criminal de a modifica ierarhiile de valori".

După plimbarea în avionul prezidențial, invitatul personal va folosi probabil invective și mai dure, dar noi, care credem că-l cunoaștem, știm că totul e stîrnit doar de iubire. Iubire necondiționată pentru președintele ales. Îl privește. E problema lui. Noi le avem pe ale noastre.

C.V.Tudor se luptă cu un os de 100 de milioane

Unul dintre cei mai exacti diagnosticieni ai evoluției lui Corneliu Vadim Tudor, Ion Cristoiu, a sesizat psihologia de Haplea politic a acestui așa-zis tribun. Editorialistul de la *EVENIMENTUL ZILEI* a observat și natura exhibiționistă a temperamentului acestui ins care confundă politica națională cu scandalurile de mahala. Ion Cristoiu, care îl cunoaște pe C.V. Tudor de pe vremea cînd acesta freca pereții culoarelor din Casa Școlii, servil-unsuros cu puternicii zilei și lătrător prin birouri, tinde să minimalizeze rolul politic pe care-l joacă azi C.V.T. Ion Cristoiu are, în acest caz, normala reacție de bun-simț care-i zice că e peste poate ca un C.V.T. să devină un om politic important în România. Personajul are comportament paranoic, se pretează la ticăloșii de cea mai joasă speță. Ceea ce-l ajută să nu se curețe e lingătorismul lui entuziast. Din nefericire, delirul lui se dovedește seducător sau pare primejdios pentru înalți demnitari ai țării. În recentul scandal al arestării lui Nicolae Dide, C.V.T. l-a băgat pe ministrul de Interne într-o ciorbă din care Doru Ioan Tărăcilă nu poate ieși decât opărit. Nu-mi dau seama dacă asupra acestui avocat, care în orașul său de baștină avea o bună reputație, s-au exercitat presiuni pentru a-l aresta pe Nicolae Dide. Dacă a dat acest ordin în urma imperativelor lui C.V.T., ministrul de Interne a tras o probă că nu-și merită

locul. Dacă a acționat de capul lui e mai rău, fiindcă înseamnă că nu știe legile. Oricum, faptul că s-a asociat cu C.V.T. mă face ca de acum înainte să am o părere proastă despre el ca om. Țara asta a avut miniștri de interne care au intrat în istorie. Doru Ioan Tărăcilă e bun doar să intre în anecdote. Nu mă îndoiesc că peste un timp, ministrul de Interne va fi terfelit de C.V.T. la fel ca și ministrul Apărării care a făcut greșeala să-i întindă un deget acestui măscărici politic. Aceeași greșeală a făcut-o Petre Roman, acum cîțiva ani, sprijinind apariția ROMÂNIEI MARI. Echipa de atunci a acestei foi mai întîi i-a făcut cîteva temenele premierului după care a început să-l atace din ce în ce mai abject. ● A servit C.V.T. vreun interes național astfel? Nu. În schimb acest ins dat afară din presă pentru că a furat un articol trecîndu-l în contul lui, s-a îmbogățit subit. Din tirajul foii sale? Exclus, fiindcă beneficiile se împărțeau, și nu la doi, ci la mai mulți. Fondurile lui C.V.T. n-au venit pe căi oneste, căci pe căi oneste el n-ar fi ajuns în vecii vecilor proprietar de Mercedes de 100 de milioane din cîștigurile lui de gazetar săptămînal. Ce interese a servit C.V.T. pentru a se îmbogăți? De unde are el bani de donații și de alte alea, acum, cînd foaia lui de-abia se mai tîrîște? De unde are el bani de *rate* pentru a achita 100 de milioane pentru Mercedesul în care își plimbă sărăcia? Ca investitor, C.V.T. s-a dovedit prost - el și-a băgat banii într-un C.A.P. De unde și dărnicia cu care a încercat să-i pricopsească pe muncitorii de la Vitan cu datoriile lui. Deci, ca om de afaceri C.V.T. a dat chix. De unde are el bani, ca politician? Sau să zicem că fundația lui e un soi de pilnie care soarbe milioane. De unde vin aceste milioane? Ministrul de Interne îl arestează pe Nicolae Dide, dar n-are nici cea mai mică curiozitate să afle ce-i cu milioanele pe care le învîrte România Mare. Căci, judecînd după prosperitatea liderului acestui partid, România Mare e mai degrabă un infloritor S.R.L. decât un partid politic. ● Dar să zicem că la noi corupția e o boală endemică și că n-a izbutit să scape de ea nici tribunul de la Agerpres. C.V.T., ajuns în situația de a oferi sugestii miniștrilor României, nu ezită să bage în pușcărie un dușman personal, pe Nicolae Dide. Cu acest prilej el a creat un precedent. Acela al arestării unui șef de partid, în urma unui simplu denunț. Dacă C.V.T. ar fi o personalitate politică pozitivă, nu un ins patologic, ar fi de înțeles chiar și această măsură. De înțeles, dar nu de justificat. Dar cînd ministrul de Interne e la ordonatele unui C.V.T., ori ministrul e un nimeni ori în spatele lui C.V.T. se află forțe care l-au speriat pe Doru Ioan Tărăcilă. Ținînd seamă de Mercedesul lui C.V.T., aceste forțe au destui bani ca să-i arunce și lui Vadim un os de 100 de milioane. Cît ne va costa însă pe noi osul pe care îl ronțăie C.V.T.?

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefone: 650.62.86;
650.33.69; 659.35.42. (foto)
Abonamente: 3 luni - 5.200 lei; 6 luni - 10.400 lei; 1 an - 20.800 lei; ISSN 1220-6318

24 pag. - 400 lei